

Atatürk İletişim Dergisi
Journal of Atatürk Communication

Atatürk Üniversitesi
İletişim Fakültesi

Sayı 19 / Number 19
2020

Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi

Atatürk İletişim Dergisi
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Adına

Sahibi

Prof. Dr. Naci İSPİR

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Naci İSPİR
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer ÖZER
Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Raci TAŞÇIOĞLU
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Adem YILMAZ
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK
Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Deniz SEZGİN
Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Besim YILDIRIM
Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Abdulkadir ATİK
Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TAYLAN
Mersin Üniversitesi

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Naci İSPİR
Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulrezak ALTUN
Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet KALENDER
Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz ANIK
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ergün YOLCU
İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz BALTA PELTEKOĞLU
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ
Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ŞEKER
Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer ÖZER
Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Suat GEZGİN
İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit ARKLAN
Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Zakir AVŞAR
Gazi Üniversitesi

Editör

Prof. Dr. Raci TAŞÇIOĞLU

Editör Yardımcısı & Sekreteryası

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BİRİCİK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Abdulkadir ATİK

Kapak Tasarım

Aykut CAYIR

Ondokuzuncu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Adem YILMAZ
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Ali M. BAYRAKTAROĞLU
Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Prof. Dr. Fulya ŞEN
Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Hakan TEMİZTÜRK
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Prof. Dr. Ömer ÖZER
Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi
Doç. Dr. Abdulkadir ATİK
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Ali Murat KIRIK
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Besim YILDIRIM
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Elif KÜÇÜK DURUR
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Emre Ş. ASLAN
Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Eyyup AKBULUT
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Hakan ERKİLİÇ
Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TAYLAN
Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali ÖZCAN
Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Asiye ATA
Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Duygu ÖZSOY
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersin DİKER
Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Haldun NARMANLIOĞLU
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Pouneh ABDOLLAHI FARD
Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Mizanpaj & Baskı

Zafer Medya
Yenikapı Cad. Kadioğlu Sk. No: 1 Yakutiye/ERZURUM
0442 234 22 85

Yazışma Adresi

Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Merkez Kampus Erzurum-TÜRKİYE
Tel: 0442 231 51 51 / 231 54 86
<http://dergipark.gov.tr/journal/149/dashboard>
ataifder@gmail.com

ISSN: 2146 - 1538

Atatürk İletişim Dergisi hakemli bir dergidir.
Dergi yılda iki defa yayınlanır.

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

YENİ ZELANDA'DA MEYDANA GELEN TERÖR EYLEMİNİN ULUSLARARASI MEDYADA SUNULUŞ BİÇİMLERİ ÜZERİNE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

- 5 THE CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS ON THE NEW ZELAND
TERRORIST ATTACK'S NEWS WHICH GIVEN IN THE INTERNATIONAL
MEDIA**

Mehmet Emin SATIR

UYUŞTURUCU TEMALİ DİZİLERİN GENÇLER TARAFINDAN ALIMLANMASI: BREAKING BAD (2008) VE NARCOS (2015) ÖRNEĞİ

- 23 THE RECEPTION OF THE DRUG THEMED SERIES BY YOUTH: THE CASE
OF BREAKING BAD (2008) AND NARCOS (2015)**

Tugay SARIKAYA

KOMEDİ PROGRAMLARINDA BİR GÜLDÜRÜ ÖGESİ OLARAK CİNSELLİĞİN SUNUMU: "GÜLDÜR GÜLDÜR SHOW" ÖRNEĞİ

- 41 THE PRESENTATION OF SEXUALITY AS AN ITEM OF HUMOR IN THE
COMEDY PROGRAMS: THE CASE OF "GÜLDÜR GÜLDÜR SHOW"**

İrfan HIDIROĞLU, Semra KOTAN

İLETİŞİM FAKÜLTESİ MEZUNLARI-YEREL BASIN İLİŞKİSİ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ

- 59 THE RELATIONSHIP BETWEEN THE COMMUNICATION FACULTY'S
GRADUATES AND THE LOCAL PRESS: THE EXAMPLE OF ERZURUM**

Gülsemin MISIRLI

**İYİLEŞTİRME KURAMI BAĞLAMINDA GELENEKSEL
TV'DEN IPTV'YE DÖNÜŞEN İZLEYİCİ TERCİHLERİ:
LİTERATÜR ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME**

**79 THE AUDIENCE PREFERENCES THAT TRANSFORMING FROM
TRADITIONAL TV TO IPTV IN THE CONTEXT OF REMEDIATION
THEORY: A THEORETICAL REVIEW ON LITERATURE**

Recep BAYRAKTAR

95 YAYIN POLİTİKASI VE YAZIM KURALLARI

YENİ ZELANDA'DA MEYDANA GELEN TERÖR EYLEMİNİN ULUSLARARASI MEDYADA SUNULUŞ BİÇİMLERİ ÜZERİNE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Mehmet Emin SATIR*

Öz

Toplumsal hayatta meydana gelen olayları, kamuoyuna duyurmak ve bilgi akışını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren medya kuruluşları, haber olgusunun en önemli aktarıcıları konumundadırlar. Bir ürün olarak haber, haber ajansları ve diğer medya kuruluşları tarafından üretilerek, hedef kitle ile paylaşılır. Bu çerçevede üretilen ya da inşa edilen bir şey olarak haber, ideolojiden bağımsız olarak değerlendirilemez. Dolayısıyla haberlerin içerikleri, sunuluş biçimleri ve taşıdığı anlam, belirli iktidar yapılanmalarının ideolojilerini taşımakta ve aktarmaktadırlar. Bu bağlamda medya, iktidar ve ideoloji arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Medya içerikleri olarak haberlerin taşıdığı oldukları ideolojiler, kapalı bir şekilde varlık göstermektedir. Dolayısıyla haberlerin ideolojik olarak çözümlenmesi, medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkiyi göstermek arasından oldukça işlevseldir. Bu bağlamda yapılmış olan bu çalışmada, 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısını aktaran haberleri incelenmiştir. Çalışma, *Reuters*, *Anadolu Ajansı*, *Sputnik*, *CNN International* ve *El Cezire* haber ajansları ile sınırlandırılmıştır. Çalışma sınırlılığında yer alan ajansların olayın gerçekleştiği gün ve sonraki iki günde olaya ilişkin olarak vermiş olduğu haberler, haber, ideoloji ve iktidar arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartmak amacıyla eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Zelanda Saldırısı, Haber, İdeoloji, Eleştirel Söylem Analizi, Haber Ajansları

CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS ON THE NEW ZELAND TERRORIST ATTACK'S NEWS WHICH GIVEN INTERNATIONAL MEDIA

ABSTRACT

Media organizations operating in order to inform the public about the events occurring in social life and to ensure the flow of information are the most important transmitters of the news phenomenon. As a product, news is produced by news agencies and other media organizations and shared with the target audience. As news produced or constructed within this framework, news cannot be considered independent of ideology. Therefore, the contents, the forms of presentation and the meaning they convey carry the ideologies of certain power structures and convey them. In this context, there is a significant relationship between media, power and ideology. The ideologies they convey as the media contents have a obscure presence. The ideological analysis of the news is therefore highly functional from the point of view of the relationship between media, power and ideology. In this study, the news about the terrorist attack in New Zealand on 15 March 2019 was examined. The study is limited to Reuters, Anadolu Agency, Sputnik, CNN International and Al Jazeera news agencies. On the day of the incident and on the next two day, the news of the agencies involved in the study limitation were

* Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, mehmeteminsatir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5353-8742.

Makale Geliş Tarihi: 18.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.03.2020.

examined with the method of critical discourse analysis in order to reveal the relationship between news, ideology and power.

Keywords: New Zeland Attack, New, Ideology, Critical Discourse Analysis, News Agency

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olarak insan, çevresinde meydana gelen olayları öğrenmek için insanlık tarihinin her döneminde çeşitli iletişim sistemleri geliştirmiştir. Dolayısıyla insan ve toplumsal yaşam arasındaki ilişkide iletişim olgusu önemli bir noktaya işaret etmektedir. En ilkel toplumlardan; günümüzün modern toplumlarına kadar her toplumsal yapı, kendi haberleşme ağını oluşturmuş ve yaşamını bu doğrultuda şekillendirmiştir. Bu çerçevede iletişim ağları ve toplumsal yaşam arasında bir ilişkinin bulunduğu söz edilebilir. Haber olgusu da, bu ilişkinin sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsanlar gerek kendi toplumsal yapıları gerekse de diğer toplumlarda meydana gelen olayları öğrenmek ve bilgi edinmek için haber olgusuna ihtiyaç duymuşlardır ve gazetecilik pratikleri de bu ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu noktada gazetecilik ve medya yapılanmalarının bir ürünü olarak haber, en temel anlamıyla meydana gelen olayların sunulması, aktarılması olarak değerlendirilebilir. Medya organizasyonlarının modernleşmeyle birlikte profesyonelleşmesi, habere olan arzı arttırmıştır. Bu çerçevede haber ve toplumsal yaşam arasındaki ilişki daha belirgin bir hale gelmiştir.

Medya organizasyonlarının bir ürünü olarak haber, esasen oldukça tartışmalı bir olgudur. Medyaya yönelik temelde mevcut olan iki yaklaşım, haberi ve medyayı farklı bağlamlarda ele almaktadırlar. Örneğin liberal medya kuramına göre medya, dördüncü güç, ve kamuoyunun çıkarlarını koruyan bekçi köpeği olarak nitelendirilirken; eleştirel medya kuramcıları medyayı ideolojik bir aygıt olarak görmekte ve hakim hegemonyanın yeniden üretilmesinde etkili bir enstrüman olarak nitelendirmektedirler. Bu çerçevede medya, iktidar ve ideoloji arasında karmaşık bir ilişki olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Yapılmış olan bu çalışmada da ilk olarak medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişki tartışılarak, sonraki aşamada haber ve ideoloji arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Haber ve ideoloji arasındaki ilişkinin görünürlüğünü ortaya çıkartmak adına bu çalışmada 18 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda’da meydana gelen terör saldırısına ilişkin çıkan haberler ele alınarak, bu çerçevede tartışılmıştır. Çalışma, 18,19 ve 20 Mart tarihinde Anadolu Ajansı, Reuters, El Cezire, CNN International ve Sputnik haber ajansı ile sınırlandırılmış olup, belirlenen tarihlerde yer alan haberler, Teun van Dijk’in sistematize etmiş olduğu eleştirel söylem analizi yöntemine göre analiz edilmiştir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı medya, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkiyi Yeni Zelanda’da meydana gelen terör eylemine yönelik çıkan haberler özelinde belirginleştirmektir.

1. MEDYA, İKTİDAR VE İDEOLOJİ SARMALI

Medya olgusuna dair temelde iki farklı yaklaşımın olduğu ileri sürülebilir. Liberal medya anlayışına göre medya, “dördüncü güç”, “bekçi köpeği” gibi tanımlamalarla adlandırılarak, halkın ve kamuoyunun gözcüsü olarak nitelendirilmektedir (Güngör, 2013: 340; Keane, 2010). Liberal düşüncenin medyaya dair kamu gözcülüğü yaklaşımı, medyanın temel demokratik rolünü altı çizerek, medyanın nihai amacının kamuoyunun çıkarlarını savunmak olduğunun altını çizmektedir (Kaya, 2016: 97). Ayrıca temelde liberal bir ekonomi anlayışından beslenen liberal medya görüşü, medyanın bu temel işlevini yerine getirebilmesinin önkoşulu olarak, serbest pazar ekonomisinin var olması gerektiğini savunur (Curran, 2014: 138). Bu bağlamda ele alındığında medyaya dair liberal yaklaşımının temelde serbest pazar ekonomisi içerisinde varlık gösterebileceği ve yükümlülüklerini ancak bu koşullar altında yerine getirebileceği ileri sürülmektedir. Medyaya dair bir diğer yaklaşım ise Marksist düşünce geleneğinden beslenen eleştirel yaklaşımdır. Bu yaklaşım göre ise medya, kamu gözcülüğü yapmak yerine, iktidarın ideolojini yayan ve hakim hagemonyayı yeniden üreten bir araçtır (Çoban, 2014: 37). Bu çerçevede Louis Althusserci bir yaklaşımın önem kazandığı görülmektedir (1994).

Louis Althusser, medyayı ideolojik bir araç olarak tanımlamakta ve egemen ideolojinin kitlelere aktarılmasında oldukça işlevsel olduğunu söylemektedir (1994). Bu bağlamda Marksist düşünce geleneği içerisinde medyaya atfedilen rol, egemen ideoloji yaymak ve hakim hegemonyayı yeniden üretmektir. Dolayısıyla medyaya dair liberal yaklaşımın aksine, eleştirel yaklaşımda medya, iktidarın bir aygıtı olarak görev yapmakta ve kamuoyunu şekillendirmektedir. Bu bağlamda da medya, iktidar ve ideoloji arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Althusser’in medyayı, ideolojik bir aygıt olarak görüp, temelde egemen ideolojiyi aktaran bir araç olarak görmesi, benzer şekilde John Thompson’un *Medya ve Modernite* isimli çalışmasında da görülmektedir. Thompson, medya ve medya endüstrilerini, sembolik iktidarın kurumları olarak nitelendirerek, Althusser’e yakın bir düşünce sistematüğünü savunmaktadır (2008: 36).

Medyaya dair bu iki temel yaklaşımın temellendiği noktalara bakıldığında birisinin Adam Smith çizgisindeki liberal düşünce; diğerinin de Karl Marx çizgisindeki Marksist düşünce olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. İktidarın medya ile ilişkisinin ideolojik bir düzlemde gerçekleştiğini vurgulamak Marksist düşünce geleneğinde önem arz etmektedir. Foucault’cu bir tabirle başkalarının eylemleri üzerinde, eylemde bulunabilme özelliğine sahip olan iktidar (2013: 73-74), Foucault’a göre bir eylemler kümesidir. Bu bağlamda iktidarın medyayı istediği doğrultuda şekillendirebilme ve medya içeriklerine müdahalede bulunarak egemen ideolojiyi işlevsel hale getirebildiğini belirtmek gerekmektedir. Bu bağlamda medya, iktidar ve ideoloji arasındaki sarmalın belirginlik kazandığı görülmektedir. Medyanın en önemli ürünlerinden birisi olan haber de bu bağlamda önemli görülmektedir. Haberler, Marksist perspektife göre, ideolojik yapıların aktarıcısı

konumundadırlar ve her haber metninde bir ideolojinin varlık gösterdiği ileri sürülebilir. Bu çerçevede haber ve ideoloji arasındaki ilişkinin derinlikli olarak incelenmesi gerekmektedir.

2. HABER VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ

Sosyal bir varlık olan birey, gündelik yaşamını sürdürürken, çevresinde meydana gelen olaylara ve değişikliklere ilişkin bilgi edinme ihtiyacına sahiptir. Bu bağlamda bireylerin meydana gelen olaylara ilişkin bilgi edinme ihtiyaçlarının bir sonucu olarak haber olgusu, gazetecilik literatüründe meydana gelen olay ve olayların, hikâyesi veya özeti olarak tanımlanmaktadır (Tokgöz, 1981: 51). Haberin ne olduğuna ilişkin birçok tanımlama mevcuttur. Genel olarak bir haber tanımı yapılacak olursa; haber, bir olayın raporu, gerçeğin toplumsal kurgusu ve herhangi bir konudaki yeni bilgiler olarak tanımlanabilir (Girgin, 1988: 13). Bu bağlamda yapılmış olan tanımlamalardan hareketle haber için toplumsal yaşamda meydana gelen olayların belirli bir sistematik kurallar bütünü içerisinde kamuoyuna aktarılacak üzere tasarlanan medya içeriği tanımlaması yapılabilir. Medya organizasyonlarının kamuoyuna sunmuş olduğu bir çıktı olarak haber olgusu, yukarıdaki tanımlamalarda bahsi geçtiği şekliyle “saf” ve “masum” değildir. Bu çerçevede Girgin’in vurgulamış olduğu gerçeğin toplumsal kurgusu üzerinde durmak gerekmektedir. Haberler, üretilirken gerçek, dönüşüme uğratılır ve kurgusal hale getirilir. Bu bağlamda haber üzerine çalışan bilim insanlarının birçoğu haberi inşa etme, haber yapma ve gerçekliğin sosyal inşasından bahsederek, haberin kurgusal yönüne dikkat çekmektedirler (Schudson, 2009: 21). Bu noktada haberin doğasının ve ideoloji ile arasındaki ilişkinin sorgulanması gerekmektedir.

Haber metinlerini oluşturan ve üreten kişilerin bireysel ve toplumsal pozisyonlarından ötürü habere konu olan olaylarla ilişkileri farklılaşmaktadır. Dolayısıyla haber ve ideoloji arasında organik bir bağlılık bulunmaktadır. Bu çerçevede haberi üreten kişiler olarak gazetecilerin ideolojilerinin haberin yapısını ve söylem biçimini etkilediğini belirtmek gerekmektedir (Devran, 2010: 123). Bu noktada gerek eylem-amaçlı inançlar kümesi gerekse de sistematik bir biçimde çarpıtılan iletişim olarak tanımlanan ideoloji olgusunun haber metinlerinde görünürlük kazanmaktadır (Eagleton, 1996: 18).

Dilsel yapılar içerisinde varlık gösteren haber metinlerinin en temelde göstergelerden oluştuğunu belirtmek gerekmektedir. Nihayetinde dil, bir göstergeler sistemi olarak kabul edilmektedir (Saussure, 1998: 44-46). Göstergeler sistemi olarak dilsel yapılar içerisinde üretilen haber metinleri de bu bağlamda göstergelerden oluşmaktadır. Rus dilbilimci Voloşinovcu bir mantığın doğrudan sonucu olarak da her gösterge, ideolojik bir yapıya sahiptir ve hiçbir gösterge ideolojiden bağımsız değildir (2001: 49). Bu noktadan hareketle de haberlerin de birer ideolojik yapılar olduğunu belirtmek gerekmektedir. Egemen ideolojinin aktarılması, hegemonyanın sürdürülmesi ve rızanın üretilmesi noktasında haberler,

oldukça işlevsel bir role sahiptirler. Bu bağlamda haber ve ideoloji arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir. Eleştirel Söylem çalışmalarının öne çıkan isimlerinden birisi olan Teun van Dijk, bu duruma ilişkin olarak haberlerin, haber üreticilerinden bağımsız olmadığını altını çizmekte ve haberlerin mevcut sosyal ve politik durumdan etkilendiğini belirtmektedir (2009: 194). Dolayısıyla haber, ideolojik örüntülerden bağımsız olarak ele alınamayacak bir olgudur. Bu çerçevede haberlerin gerek ulusal gerekse de uluslararası arenadaki dolaşımına ilişkin olarak çeşitli düzeylerde mikro ya da makro ideolojilerin haberlerde varlık gösterdiği ileri sürülebilir.

3. SÖYLEM OLGUSU

Söylem, tıpkı ideoloji kavramında olduğu gibi oldukça geniş ve akışkan bir olgudur. Dil üzerinden işlerlik gösteren söylem, Michel Foucault'un kavramsallaştırmasında iktidar ile yakın bir ilişki içerisindedir. Foucault'a göre söylem, bir mücadele alanıdır ve söylemi üretmek aynı zamanda düşünceleri üretmek anlamına gelmektedir. Bu ekseninde Foucault, söylem alanını arzu edilen bir alan olarak görmektedir (1993: 11). Dolayısıyla söylem, iktidar ile yakın ilişkili bir kavramdır. Söylemi anlamak ve anlamlandırmak bir noktada iktidar olgusunu anlamayı gerektirmektedir. İdeolojinin yerine söylem ifadesini kullanmayı yeğleyen Foucault, ideoloji ve iktidar tartışmalarını da bu noktada farklı bir bağlama oturtmuştur. En genel hatlarıyla söylem, dilsel ya da dilsel olmayan işaret sistemleriyle kurulan toplumsal iletişim ağına gönderme yapmaktadır (Purvis ve Hunt, 1993). Bu ekseninde toplum ve söylem arasındaki ilişkinin ele alınması gerekmektedir.

Söylem, toplumsal yaşam içerisinde temelde üç farklı şekilde kendisini göstermektedir. Söylem ilk olarak kendisini, özgün bir şekilde kullanmak gibi toplumsal pratikteki eylemlerde göstermektedir. İkinci olarak, söylem kendisini temsillerde göstermektedir. Son olarak ise söylem kendisini, kimliklerin oluşturulması noktasında bir varolma biçimi olarak gösterir (Fairclough, 2003: 173-174). Bu noktada söylem, iktidar ve toplumsal yapı arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu altının çizilmesi gerekmektedir. Söylem, toplumsal yapı ve bireylerin düşüncelerinin şekillendirilmesinde oldukça işlevsel bir olgudur. Bu noktadan hareketle söylemin iktidarın önemli bir aracının bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir. Ernesto Laclau, söylemi, nesneliliğin inşa edildiği birincil alan tanımlamaktadır (2007: 86). Toplumsal yaşamın şekillendirildiği ve toplumsal gerçekliğin oluşturulması noktasında oldukça işlevsel olan "söylem", Laclau'nun tanımlamasından hareketle, nesnel olanın inşasında oldukça işlevseldir. Bu bağlamda söylemin, dil aracılığıyla toplumsal yaşayışı şekillendirdiğini belirtmek yerinde olacaktır.

İktidar, ideoloji ve söylem arasındaki ilişkinin sağlam zemine oturtulması, söylemi ve ideoloji anlamak noktasında oldukça işlevsel bir öneme sahiptir. Her ne kadar literatürde ideoloji ve söylem zaman zaman aynı anlamda kullanılıyor olsa da, bu tartışmalı konu henüz nihayete ermiş değildir. İdeolojinin sonu, toplumsalın sonu gibi ileriye yönelik bakış açısı bir kenara bırakılacak olursa, söylem, ideolojiyi tümüyle dışarıda bırakan ya da ona indirgenebilecek bir olgu değildir. Söylem ve ideoloji benzer şekillerde işlerlik gösterebilir, ancak birbirlerinin ikamesi değildirler. Bu bağlamda ideoloji ve söylem arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların iyi bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Bu duruma yönelik olarak Ernesto Laclau, Nicos Poulantzas'ın faşist ideoloji çözümlerine yönelik şerh düşerek, faşist ideolojinin her toplumsal kesim için farklı politik söylemlere sahip olduğunu belirtmektedir (Laclau, 1985: 101). Laclau'nun yapmış olduğu bu çözümlerden hareketle, söylemin yeknesak bir yapıya sahip olmadığını belirtmek gerekmektedir. Bu noktada ideoloji ve söylem arasındaki farklılığa ilişkin olarak, söylemin mesajın söylediği şey; ideolojinin ise söylenebilecek olanı belirleyen kodlamalar bütünü olduğu ileri sürülebilir (Sancar, 1997: 110).

4. METODOLOJİ

4.1. Amaç

Yapılmış olan bu çalışmanın amacı, ideoloji ve söylem ekseninde haber olgusunu ele almaktır. Ayrıca çalışmada 18 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına yönelik haberlerin çeşitli uluslararası medya kuruluşları tarafından sunulma biçimlerinden hareketle haber, ideoloji ve söylem arasındaki ilişkinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

4.2. Sınırlılıklar

Çalışma, Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına ilişkin 15,16 ve 17 Mart 2019 tarihlerinde uluslararası medya kuruluşları tarafından aktarılan haberler ile sınırlandırılmıştır. Çalışma, 18, 19 ve 20 Mart 2019 tarihlerinde Anadolu Ajansı, Reuters Haber Ajansı, CNN International, El Cezire ve Sputnik Haber Ajansı'nda verilen haberler sınırlılığında gerçekleştirilmiştir.

4.3. Örneklem

Çalışmada, yargısal örneklem tekniği kullanılmış olup, Anadolu Ajansı, Reuters Haber Ajansı, CNN International, El Cezire ve Sputnik Haber Ajansı'ları tarafından Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına ilişkin olarak verilen haberler içerisinden birer tane seçilmiş ve çalışma bu örnek haberler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya konu olan olaya yönelik çok sayıda haberin yer alması ve haberlerinin tümünün incelenmesinin güçlüğü nedeniyle yargısal örnekleme tekniğine başvurulmuştur.

4.4. Yöntem

Çalışmada nitel bir araştırma yöntemi olan eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Eleştirel söylem analizi, kullanılan dildeki örtük ve yan anlamların belirli bir sistematik dahilinde incelendiği bir yöntemdir. Yöntemin geliştirilmesi noktasında oldukça önemli katkıları bulunan Teun van Dijk, eleştirel söylem analizi yöntemini, güç, hegemonya, ırk ve sınıf ayrımcılığı, ideolojik bakış açısı ve çıkarların inşa edildiği bir alan olan olarak kurulan söylemin çözümlendiği bir yöntem olarak tanımlamaktadır (2003: 355). Dijk, özellikle haber metinleri üzerine yapmış olduğu çalışmalarda, metnin içerisine dahil edilen örtük anlamları, ortaya çıkartmaya çalışmakta ve ideolojik bakış açısını görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede eleştirel söylem analizi yönteminin amacının medya metinlerinde yer alan sözcük ve cümlelerin, bireylerin algılamaya, düşünme ve değerlendirme süreçlerinde söyleme yansıyan ideolojileri belirlemek olduğu ileri sürülebilir (İnceoğlu ve Çomak, 2009: 45). Bu bağlamda yapılmış olan bu çalışmada, 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana terör saldırısına ilişkin haberler, eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelenerek, haber metinleri ve ideoloji arasındaki ilişki ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Teun van Dijk'e göre eleştirel söylem çözümlemesi temelde semantik ve sentaktik çözümleme olmak üzere iki düzlem üzerinden gerçekleştirilmektedir. Sentaktik çözümlemede, haber metinlerinde yer alan kelime ve cümlelerin gramer özellikleri değerlendirilirken; semantik çözümlemede ise haber metninde mevcut olan anlam değerlendirilmektedir. Dijk'in medya metinlerine yönelik bu çözümlemesi ise makro yapı ve mikro yapı olmak üzere iki bağlamda gerçekleştirilmektedir. Makro yapılar çözümlenirken, haberlerin başlığı, kullanılan fotoğraflar, olay, spot, haber kaynakları ve bağlam bilgisi üzerinde dururken; mikro yapılar incelenirken ise, sözcüklerin seçimi, haberin retorığı ve cümle yapılarına bakılmaktadır (Özer, 2001: 83). Bu çerçevede yapılmış olan bu çalışmada Yeni Zelanda'da meydana gelen terör saldırısına ilişkin haberler Dijk'in 'eleştirel söylem çözümlemesi' tekniğine göre analiz edilmiştir.

5. YENİ ZELANDA'DA MEYDANA GELEN TERÖR SALDIRILARINA YÖNELİK HABERLERİN ANALİZİ VE BULGULAR

5.1. Anadolu Ajansı'nın 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: “ Yeni Zelanda'da iki camiye terör saldırısı: 49 kişi yaşamını yitirdi”

Spot: “ Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki iki camiye, Cuma namazı sırasında silahlı terör saldırısı düzenlendi. 49 kişinin yaşamını yitirdiği terör saldırısının ardından 4 kişi yakalandı.”

5.1.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

Saldırının meydana geldiği 15.03.2019 tarihinde Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haberde haber başlığında Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırı iki camiye yönelik terör saldırısı olarak nitelendirilmiştir. Ölü sayısının direkt olarak haber başlığında yer alması ve olayın İslam dini için kutsal sayılan camiye yönelik yapıldığının vurgulanması, haberin ardaan noktasında Avrupa'nın İslam karşıtlığı içeren düşünce yapısına yönelik bir göstergedir. Aynı şekilde olayın Cuma namazı sırasında gerçekleştirildiğinin haber spotunda yer alması da, Dijk'in makro yapıları göz önüne alındığında, dikkat çekmektedir. Haberin başlığı ve spotu incelendiğinde olay, direkt olarak bir terör eylemi olarak nitelendirilmiş ve bağlam, din üzerine çekilmiştir. İki camiye yönelik saldırı yapıldığının vurgulanması ve bu olayın Cuma namazı esnasında gerçekleşmiş olmasının ön plana çıkarılması, haberin "hikayeleştirilmesi" noktasında önem arz etmektedir.

Şematik Yapı İncelemesi

Haberin, şematik olarak değerlendirilmesinde ise Dijk'in ön plana çıkarttığı bazı unsurlar bulunmaktadır. Olayın sunumu, sonuçlar, bağlam, haber kaynakları ve önceki olaylar ile olayın taraflarının yorumları, "eleştirel söylem çözümlemesi" yönteminde şematik yapıyı oluşturmaktadırlar (Özer, 2011: 85). Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haber özelinde şematik yapı incelemesi yapıldığında olayın, 'İslamofobi' bağlamına yerleştirildiği görülmektedir. Saldırıyı gerçekleştiren Brenton Tarrant isimli şahsın "nefret manifestosu"nun da yer aldığı haber metninde, saldırı, ayrıntılarıyla planlanmış bir terör saldırısı olarak nitelendirilmektedir. Irkçılık, İslam ve göçmen düşmanlığı bağlamında kurgulanan haber metninde, olayın sonuçları ve bağlamı, İslam karşıtlığı ile ilintilendirilerek değerlendirilmiştir. Tarrant'ın aşırı sağcı eğilimlerinin olduğunun ve bu eğilimlerinin göstergesi olarak değerlendirilebilecek birçok "göstergenin" haberde yer alması de, şematik düzlemde olayın sunumunun İslam karşıtlığı üzerinden yapıldığını göstermektedir.

Haberde başvuru kaynaklar ele alındığında ise Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern ve Avustralya Başbakanı Scott Morrison'un saldırıya yönelik yapmış olduğu eleştiriler ön plana çıkartılmaktadır. Nitekim Yeni Zelanda Başbakanı Ardern'in de olayı bir "terör" eylemi olarak nitelendirmesi, Anadolu Ajansı'nın haberi sunuş biçimiyle örtüşmektedir. Ancak Ardern ve Morrison'un ifadelerinde saldırının direkt olarak İslam dinini ve göçmenleri hedef aldığına yönelik bir ibare bulunmamaktadır. Bu eksende, haberin İslam karşıtlığı bağlamına oturtulmasında olayın Cuma namazı esnasında camilere yönelik olması önem arz etmektedir.

5.1.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Teun van Dijk'in "eleştirel söylem çözümlemesi" yönteminin bir diğer unsuru ise mikro yapıların çözümlenmesidir. Bu yapılar çözümlenirken ise ilk olarak sentaktik çözümleme yapılmaktadır. Sentatik çözümlemede cümle yapıları değerlendirilmektedir. Cümle yapıların aktif ya da pasifliği; kullanılan cümlelerin basitliği ya da karmaşıklığı sentaktik çözümleme kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca sözcük seçimlerinin de sentaktik çözümleme içerisinde önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haberde cümle yapılarının genelde aktif olduğu dikkat çekmektedir. Saldırısı gerçekleştiren kişinin kendi söylemlerinin ön plana çıkartıldığı haberde, aktif cümle yapılarının ön planda olduğu gözlemlenmektedir. Tarrant'ın Avrupa'da yaşayan Türkleri "etnik düşman" olarak tanımladığının altının çizildiği haber metninde, Tarrant, Ardern ve Morrison'un ifadelerinin direkt olarak aktif bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan cümle yapılarının genelde aktif olması ile olayın failinin biliniyor olması arasında bir ilişki bulunmaktadır.

5.2. Reuters Haber Ajansının 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: "Cami Saldırısı Yeni Zelanda'nın Güvenlik ve Hoşgörü Konusundaki İtibarını Aşındırıyor" (Mosque Shooting Erodes New Zealand Reputation for Safety, Tolerance)

Spot: Cuma namazı esnasında Yeni Zelanda'daki iki camide meydana gelen ölümcül kitle saldırısı, düşük silah şiddeti ve hoşgörü konusundaki itibarı ile bilinen Güney Pasifik ülkesinin sakinlerini dehşete düşürdü.

5.2.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya yönelik Reuters haber ajansının yapmış olduğu haber, tematik olarak incelendiğinde haber başlığında ve spotunda olaya yönelik herhangi bir terör saldırısı ibaresi yer almamaktadır. Anadolu Ajansı'nın yapmış olduğu haberde direkt olarak terör olayı olarak nitelendirilen saldırı, Reuters'ın yapmış olduğu haberde ölümcül kitlesel bir eylem olarak nitelendirilmektedir. Özellikle Yeni Zelanda'nın güvenlik ve hoşgörü konusundaki itibarının ön plana çıkartıldığı haber başlığı ve spotta, olayın kurbanlarına yönelik herhangi bir bilgi verilmemektedir. Olayın Cuma namazı esnasında iki camiye yönelik olarak gerçekleştirildiğinin öne çıkartıldığı haber spotunda dehşete düşen grup olarak Yeni Zelanda sakinleri nitelendirilmiştir.

İlgili haberin ne başlığında ne de spot kısmında olaya yönelik herhangi bir terör ifadesi kullanılmamış, olay kitlesel bir saldırı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca haber başlığında ve spotunda sıklıkla Yeni Zelanda'nın hoşgörü ve güvenlik konusundaki itibarının zedelendiği vurgusu yapılmaktadır.

Şematik Yapı İncelemesi

Reuters Haber Ajansı'nın yapmış olduğu haber, şematik yapı incelemesine tabi tutulduğunda ise olayın sunumunun silahlı saldırı olarak nitelendirildiği görülmektedir. İslam dinine ya da Müslümanlığa yönelik herhangi bir saldırı olarak üzerinde durulmayan haber metninde Başbakan Ardern'in ifadelerine yer verilmiş ve Ardern'in terör ifadesi tırnak içerisinde sunulmuştur. Haberin bağlamının ise genellikle Yeni Zelanda'nın hoşgörü ve güvenlik konusundaki itibarı üzerinden kurgulandığı dikkat çekmektedir. Terörist yerine silahlı kişi (gunman) olarak tabir edilen Tarrant'ın yayımlamış olduğu manifestosunu ise henüz doğrulamadığını ifade eden Reuters, olayı geçmişte meydana gelen diğer silahlı eylemlerle birlikte (ardalan bilgisi) değerlendirmektedir. Metinde 1990 yılında meydana gelen ve 13 kişinin öldürüldüğü Aramoana saldırısı ile birlikte ele alınmaktadır.

Yeni Zelanda'da yaşayan Müslüman nüfusun ve diğer göçmenlerin sayılarına yer verilen haber metninde bağlam, Yeni Zelanda'daki bireysel silahlanma sayısı ve geçmişte yaşanmış diğer münferit silahlı saldırılar ekseninde kurulmaktadır. Haber metninde olaya yönelik dini vurgular göz ardı edilerek, olay seküler bir zeminde sunulmaktadır.

5.2.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Haber dili, kullanılan cümleler ve sözcüklerin incelendiği sentaktik çözümlemede ise haber metnin dilsel özellikleri ve ideolojik vurguları ön plana çıkartılmaya çalışılmaktadır. Reuters'ın yapmış olduğu haberde hiçbir şekilde terör ve terörist ifadelerine rastlanılmamaktadır. Olay, silahlı saldırı olarak aktarılmakta ve edilgen cümleler ön plana çıkartılmaktadır. Olayın sempati ve inanç eksikliğinden meydana gelmiş olabileceğinin ileri sürüldüğü haber metni içerisinde yer almaktadır. Yeni Zelanda'nın geçmiş dönemlerden bu yana birkaç kitlesel silahlı saldırıyla karşılaştığının vurgulandığı haber metninde, meydana gelen olaya yönelik bir "sıradanlaştırma" kastı bulunmaktadır. Seçilen sözcükler ve cümle yapıları da bu durumu doğrulamaktadır. Meydana gelen saldırı sonucunda Yeni Zelanda'nın güvenlik ve hoşgörü ikliminin zarar gördüğünün ön plana çıkartılmaya çalışıldığı haberde, meydana gelen olay, sıradanlaştırılarak sunulmaktadır.

5.3. CNN International'ın 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: “ Yeni Zelanda, Christchurch'te İki Camiye Yapılan Silahlı Saldırıda 49 Kişi öldü”

Spot: “Cuma Günü Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki iki camide meydana gelen planlı ve eşi benzeri görülmemiş vahşet sonucunda barışçıl yönleriyle bilinen ulus şok olurken, az 49 kişi hayatını kaybetti ve 20 kişi ise ağır yaralandı.”

5.3.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya yönelik haberin CNN International tarafından verilmiş biçimi, tematik olarak incelendiğinde haber başlığı, spotu ve fotoğrafındaki vurgular dikkat çekmektedir. CNN, vuku bulan olayı bir silahlı saldırı olarak görmekte ve terör ya da terörist ifadesini kullanmamaktadır. Reuters haber ajansı ile benzer bir şekilde haberi sunan CNN de Yeni Zelanda halkının barışçıl özellikleriyle anıldığını ön plana çıkartmakta ve bu olay karşısında Yeni Zelanda halkının şok olduğunu belirtmektedir. Genelde Yeni Zelanda halkının fotoğraflarının kullanıldığı haberde, olay vahşi bir saldırı olarak nitelendirilmekte ancak İslam dini ve azınlık düşmanlığı yönünde herhangi bir ibare kullanılmamaktadır.

Şematik Yapı İncelemesi

CNN International'ın saldırıya yönelik yapmış olduğu haber, şematik olarak incelendiğinde ise olayın sunuluş biçimi, bağlamı, ardalın bilgisi ve sonuçları dikkat çekmektedir. Haber içeriğinde “katliam” (massacre) olarak nitelendirilen saldırı, Cuma saatinde camilerin ibadet edenlerle dolu olduğu bir saatte meydana geldiğini vurgulamaktadır. Ayrıca katliamın sosyal medyadan canlı olarak yayınlandığını ve manifestonun da saldırı öncesinde ortaya çıktığını belirten CNN, haber içerisinde Başbakan Ardern'in yorumlarına yer vermiştir. Australia Başbakanı Morrison'un da ifadelerinin yer aldığı haber metninde ilgili başbakanın ifadeleri içerisinden “aşırı sağcı” ve “terörizm” ifadeleri, tırnak içerisinde verilmektedir. Bu durum da göstermektedir ki CNN, olayı bir terör eylemi olarak görmekten imtina etmektedir.

Saldırıyı gerçekleştiren kişiyi “silahlı adam” olarak tanımlayan CNN, Yeni Zelanda polisinin aktif olarak çalıştığını ve suçlulara gereken cezanın verileceğinin altını çizmektedir. Bu noktada haberin genel bir bağlamdan ve Avrupa'da yükselen ırkçılık ve popülizm dışında değerlendirildiğini belirtmek gerekmektedir. Haber metninde bağlam ve sonuç kısmı değerlendirildiğinde, bağlamın oldukça belirsiz ve

sonuçların ise bir noktada Yeni Zelanda'nın barışçıl özelliklerine zarar verecek mahiyette olduğunun belirtilmesi, CNN International'ın vermiş olduğu haberin ideolojik yapısına yönelik önemli göstergeler sunmaktadır.

5.3.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

CNN International'ın kullanmış olduğu haber dili, cümle yapıları, sözcük seçimleri ve vurgularına dikkat edildiğinde olay, bağlamından ayrı bir münferit silahlı saldırı olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir olayın tersten okuması yapıldığında benzer saldırıların farklı dini yapıların kutsal mekanlarına yönelik yapıldığında CNN International'ın yaklaşımı oldukça sorunlu bir hale bürünmektedir. Haber içerisinde terör, terörist, terör eylemi yahut da aşırı sağa ilişkin herhangi bir vurgu bulunmamaktadır. Ayrıca saldırıya tepkiler noktasında ABD Başkanı Donald Trump'un atmış olduğu tweeti yayımlayan CNN'in haber metninde Trump'un kullanmış olduğu "senselessly" yani anlamsızca ibaresi dikkat çekmektedir. Meydana gelen saldırıyı bağlamının dışında farklı bir bağlama oturtmak noktasında önem arz eden "anlamsızca" ibaresi, CNN International'ın meydana gelen saldırıyı ele alma biçimine yönelik önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.

5.4. El Cezire Haber Ajansının 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda'da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: "Yeni Zelanda Başbakanı: Düzinelerce insan camilere yönelik terör saldırısında yaşamını yitirdi." (New Zealand PM: Dozens Killed in 'terrorist' attack on mosques)

Spot: "Christchurch kentinde ülkenin bu zamana kadarki meydana gelen en kötü saldırısında Cuma namazı vaktinde 2 camide en az 49 kişi yaşamını yitirdi."

5.4.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya Yönelik El-Cezire Haber Ajansı'nın yapmış olduğu haber, tematik düzlemde incelendiğinde başlıkta Yeni Zelanda Başbakanı Ardern'in ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Ardern'in kullanmış olduğu terör saldırısı ifadesi, El Cezire tarafından tırnak içerisinde verilmektedir. Bu biçim de El Cezire ajansının olayı terör saldırısı olarak görmediğinin yahut da görmekten imtina ettiğinin bir göstergesidir. Ayrıca haber spotunda yer alan Yeni Zelanda'nın şimdiye kadar karşılaşmış olduğu en kötü saldırı olarak yorumlanması da, bağlamı Yeni Zelanda üzerinden kurma çabasının bir göstergesidir. Haberde fotoğraf olarak Yeni Zelanda polislerinin sıkça kullanılması ve Yeni Zelanda

Başbakanı'nın konuşmasının yer aldığı videonun bulunması da, haberin Yeni Zelanda perspektifinden kurgulandığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Şematik Yapı İncelemesi

Haber metninin geneline bakıldığında eylemi gerçekleştiren Tarrant, silahlı adam olarak nitelendirilmekte ve açmış olduğu gelişigüzel ateş sonucunda en az 49 Müslümanı öldürdüğü belirtilmektedir. Bu noktada El-Cezire, Reuters ve CNN International'dan farklılaşarak önemleri "Müslüman" olarak nitelendirmektedir. Kadınların ve çocukların da öldürüldüğü saldırıyı, Yeni Zelanda tarihinin en kötü saldırısı olarak nitelendiren El-Cezire, Reuters'ın yapmış olduğu üzere 1990 yılında meydana gelen saldırıyı da hatırlatmaktadır. Yeni Zelanda'da yaşayan Müslüman nüfusun %1 olarak saptandığı bilgisini paylaşan El-Cezire, olaya tanıklık eden kişilerin de yorumlarına haberde yer vermektedir. Tanıkların terör, terörist ve terör eylemi gibi ifadelerini tırnak içerisinde vermeyi tercih eden El-Cezire, Yeni Zelanda muhabirinin "Yeni Zelanda" daha önce böyle bir terör saldırısı ile karşılaşmadı ifadesine de haber metninde yer vermektedir. Bu noktadan hareketle haberin bağlamının azınlık nüfusa yönelik aşırı bir eylem olmaktan ziyade Yeni Zelanda'nın alışkın olmadığı bir saldırı olarak görülmesi, El-Cezire'nin haber bağlamını hangi düzlemde kurmaya çalıştığını göstermektedir.

Haberin sunuluş biçimi ve haber metni geneline bakıldığında Avrupa'da son dönemlerde meydana gelen cami saldırılarına yönelik herhangi bir gönderme bulunmamaktadır. Benzerlerinin Almanya'da, İngiltere'de ve daha birçok Avrupa ülkesinde yaşandığı gerçeğinden hareketle, ardaalan noktasında Yeni Zelanda saldırısının Avrupa'da yükselen ırkçı ve ayrımcı saldırılardan bağımsız olarak servis edildiği gözlemlenmektedir.

5.4.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

El-Cezire haber ajansının haber metninde kullanmış olduğu cümleler, vurgular, seçmiş olduğu sözcükler birçok noktada Reuters ve CNN International ile paralellik göstermektedir. Özellikle terör, terörist ve terör eylemi lafzından kaçınan El-Cezire, Tarrant'ı silahlı adam ve eylemini de silahlı saldırı olarak değerlendirmektedir. Genellikle olaya tanıklık eden kişilerin yorumlarına başvuran El-Cezire aynı zamanda diğer ajanslarda olduğu gibi Başbakan Ardern'in sözlerine de yer vermiştir. Kullanılmış olan cümle yapılarının genellikle edilgen olduğu dikkat çekmektedir. El-Cezire'nin Başbakan Ardern'in ifadeleri dışında herhangi bir planlı saldırı ifadesini kullanmamış olması da dikkat çekmektedir. El-Cezire haber ajansının yapmış olduğu haberde dikkati çeken bir diğer husus ise, katliamı Yeni Zelanda'nın tarihsel bağlamı içerisine yerleştirmesidir. Yeni Zelanda tarihinde

rastlanılmayan olay, nadir eylem vb. nitelendirmelerin kullanıldığı haberde, vuku bulan saldırı, belirli bir tarihsellik içerisinde yorumlanarak, sıradanlaştırılmaktadır.

5.5. Sputnik Haber Ajansının 15 Mart 2019 Tarihli Yeni Zelanda’da Meydana Gelen Cami Saldırısına Yönelik Haberi

Başlık: “ Yeni Zelanda’da iki camide meydana gelen silahlı saldırıda en az 50 kişi yaşamını yitirdi.”

Spot: “Günün erken saatlerinde Yeni Zelanda’nın Christchurch kentindeki iki camide en az 50 kişinin hayatını kaybettiği, 48 kişinin de yaralandığı kitlesel saldırılar meydana geldi”

5.5.1. Makro Yapı

Tematik Yapı İncelemesi

Van Dijk’in sistematize ettiği eleştirel söylem analizinin ilk aşamalarından olan tematik yapı incelemesinde, Sputnik Haber Ajansı’nın 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda’da meydana gelen saldırıya yönelik olaya ilişkin haberinde dikkat çeken birkaç unsur bulunmaktadır. Sputnik haber ajansı da olayı 50 kişinin yaşamını yitirdiği bir silahlı saldırı olarak vermiştir. Haber spotunda dikkat çeken unsur ise Cuma namazı vakti yerine, günün erken saatleri ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Olay, Cuma namazının kılındığı esnada gerçekleşmiştir ancak Sputnik haber ajansı, Cuma namazı esnasında meydana geldi demek yerine “günün erken saatleri” şeklinde sunmaktadır. Ayrıca haber fotoğrafında 3 Yeni Zelanda polisi ve yatıştırılmaya çalışılan bir kişi bulunmaktadır. Tematik düzlemde incelendiğinde Sputnik Haber Ajansı’nın meydana gelen olayı, kitlesel bir eylem olarak gördüğü ve zamanlamanın da günün erken saatleri olarak nitelendirildiği dikkat çekmektedir. Günün erken saatleri ibaresi, olayı bağlamından kopartmak noktasında önemli bir vurgu olarak değerlendirilebilir.

Şematik Yapı İncelemesi

Haberin bağlamı, olay örgüsü ve sonuçları noktasında değerlendirildiğinde Sputnik Haber Ajansı’nın habere ilişkin olayın Cuma namazı saatinde meydana geldiğine ilişkin herhangi ifade kullanmamış olması, bağlam noktasında dikkat çekmektedir. Ardern ve Morrison’un ifadelerine başvurulmuş haberde, aşırı sağ ve terörist eylemler gibi ifadeler, tırnak içerisinde verilmiştir. Görüldüğü üzere Anadolu Ajansı dışında, haberi direkt olarak terör eylemi olarak gören ajans bulunmamaktadır. Haberin bağlamına ilişkin, herhangi bir veri bulunmamakla beraber, metinde yalnızca Tarrant’ın yayımlanmış olduğu 73 sayfalık manifestoya değinilmektedir. 50 kişinin öldüğünün doğrulandığının verildiği haberde, saldırının İslam karşıtlığı ve azınlık nefretine yönelik herhangi bir ibare yer almamaktadır.

5.5.2. Mikro Yapı

Sentaktik Çözümleme

Sputnik Haber Ajansı'nın 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda'da meydana gelen saldırıya yönelik yapmış olduğu haberde, cümle yapılarının pasif ve kullanılan kelimelerin ise flu olduğu dikkat çekmektedir. Terör, terörist ya da terör saldırısı ifadelerinin yer almadığı haber metninde İslam ve azınlık düşmanlığına ilişkin herhangi bir nitelendirme bulunmamaktadır. Olayın meydana geliş saatinin ise Cuma namazı vakti yerine günün erken saatlerinde olarak nitelendirilmesi de bağlamın yeniden inşası noktasında dikkat çekmektedir. Mekansal olarak her ne kadar camilerin hedef alındığı belirtiliyor olsa da, Müslüman kimliği üzerinden herhangi bir nitelendirmenin bulunmaması da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Sputnik Haber Ajansı'nın yapmış olduğu haberde meydana gelen olay, basit ve sıradan bir şekilde sunularak, olayın diğer yönleri arka planda bırakılmaktadır. Diğer haber ajanslarında da görüldüğü üzere benzer ifadeler ve benzer yaklaşımla ele alınan saldırı, Sputnik Haber Ajansı'nın haberinde tüm yönleriyle ele alınmaktan öte, olabildiğince tek boyuta indirgenmiş bir şekilde servis edilmiştir.

SONUÇ

Toplumların ve bireylerin en önemli bilgi edinme kaynağı olarak kabul edilen medya, iktidar yapılarından ve ideolojiden bağımsız bir yapı değildir. Medya kuruluşları, tarihin her döneminde iktidarların etkileri altında faaliyet göstermişlerdir. Bu durum, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Medya kuruluşlarının bir ürünü olan haber de, bu ikili ilişkinin bir sonucu olarak, iktidar ve ideolojinin vücut bulduğu ürünler olarak nitelendirilebilir. Bir metin olarak haber, Voloşinov'cu bir mantıkla söylenecek olursa, dilsel bir yapı olduğu için, ideolojiktir. Voloşinov'a göre, her gösterge, ideolojiktir. Bu noktadan hareketle, göstergeler bütünü olarak kabul edilen dil de, ideolojik bir araçtır. Bu ideolojik aracın işlevselliği sonucunda ortaya çıkan ürün olarak haberler de zorunlu olarak ideolojiktirler. Bu bağlamda, haber metinlerinin ideolojik bir yapı ekseninde şekillendiğinin belirtilmesi önem arz etmektedir.

Dilin kullanımı ve ideolojik olarak aktarımı noktasında ön plana çıkan söylem olgusu da bu noktada önem arz etmektedir. Söylem de tıpkı ideolojide olduğu gibi, iktidar olgusu ile yakın bir ilişki içerisindedir. İktidar varlığını söylemler ve ideolojiler üzerinden kurgulamaktadır. Haberin de bir söylem ve mücadele alanı olduğunu kabul edecek olursak, haber, söylem ve ideoloji arasındaki gizil ilişkiyi ön plana çıkartmak, medya yapılanmalarını anlamak ve anlamlandırmak noktasında önem arz etmektedir. Bu noktada Hollandalı akademisyen Teun van Dijk'in geliştirmiş olduğu "eleştirel söylem çözümlemesi" oldukça önem arz etmektedir. Dijk, haber metinlerinde gizli olan ideolojiyi çözümlmek için geliştirmiş olduğu yönteminde sistemsal bir şekilde haber metinlerini inceler ve bu haber metinlerine

enjekte edilen ideolojik yapıları açığa çıkartmaya çalışır. Yapılmış olan bu çalışmada da temelde ideoloji, medya ve iktidar arasındaki ilişki üzerinde durularak, 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda’da meydana gelen saldırıya yönelik medyada yer alan haberler, eleştirel söylem çözümlemesine göre analiz edilmiştir. Çalışmada, Anadolu Ajansı, Reuters Haber Ajansı, Sputnik Haber Ajansı, El-Cezire Haber Ajansı ve CNN International olmak üzere 5 haber kuruluşunun 15 Mart tarihli haberleri incelenmiştir. Haberler, van Dijk’in kavramsallaştırdığı, “eleştirel söylem çözümlemesi” yöntemine göre analiz edilerek, haber metinlerinde örtük iktidar ilişkileri açığa çıkartılmıştır.

Beş farklı medya kuruluşunun aynı olayı, beş farklı şekilde sunmuş olması, haber, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkinin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Anadolu Ajansı, meydana gelen saldırıyı, direkt olarak terör saldırı olarak nitelendirirken, Reuters Haber Ajansı, CNN International, Sputnik Haber Ajansı ve El-Cezire, olayı silahlı saldırı olarak değerlendirmiştir. Aynı şekilde Reuters, olayı Yeni Zelanda’nın barışçılığının ve hoşgörülü olma özelliğinin zedelendiği bir zeminde servis ederken, Sputnik Haber Ajansı, olayı olabildiğince İslam düşmanlığından soyutlayarak servis etmiştir. Görüldüğü üzere meydana gelen bir olay, farklı medya kuruluşları tarafından farklı şekillerde servis edilmektedir. Bu noktada belirleyici olan ise ideolojidir. Beş farklı medya kurumu, olayı 5 farklı şekilde ele alarak servis etmiştir. Bu durum da göstermektedir ki, bir medya ürünü olarak haberler, ideolojik yapıların etkisi altında şekillenmektedir.

Sonuç olarak yapılmış olan bu çalışmada, 5 farklı haber kuruluşunun, olayın farklı yönlerini ön plana çıkartarak, farklı şekillerde servis etmesi, haber, ideoloji ve iktidar arasındaki ilişkinin örtük yönünü gözler önüne sermektedir. Esasen bir olgu olarak haber, tümüyle ideolojiktir ve birtakım ideolojik göstergeler ekseninde şekillenmektedir. Yeni Zelanda’da meydana gelen terör saldırısında da bu durum belirginleşmektedir. İdeolojik bir ürün olarak haberlerin egemen ideolojiler ekseninde şekillenerek servis edildiği ve hakim bakış açısını yeniden ürettiğini belirtmek gerekmektedir. Çalışma kapsamında incelenen haber metinlerde bu durum açık bir şekilde gözlemlenmektedir. Örneklem içerisinde yer alan haber ajansları, terör saldırısını farklı noktalardan ele alarak, belirli ideolojik kamplar ekseninde çerçevelemiştir. Bu durum da haber metinlerinde gözlemlenmektedir. Reuters Haber Ajansı, Yeni Zelanda’nın güvenlik endişesini ön plana alarak olayı sunarken; Anadolu Ajansı, olayın “vahşet” boyutunu ön plana çıkartmaktadır. Bu noktadan hareketle Yeni Zelanda saldırısı özelinde haber, ideoloji ve iktidar arasında organik bir ilişki olduğunu belirtmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ALTHUSSER, Louis (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. Yusuf Alp ve Mahmut Özışık). İstanbul: İletişim Yarımları.

- CURRAN, James (2014). “Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme”, *Medya Kültür Siyaset* içinde. (Ed. Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon Yayınları. 135-193.
- ÇOBAN, Savaş (2014). “İktidarın Medyası”, *Medya ve İktidar* içinde. (Ed. Esra Arsan & Savaş Çoban) İstanbul: Evrensel Yayınları. 27-53.
- DEVİRAN, Yusuf (2010). *Haber-Söylem-İdeoloji*. İstanbul: Başlık Yayınları.
- DIJK, Teun. Van (2009). “News, Discourse and Ideology”, *The Handbook of Journalism Studies* içinde (Ed. Karin Wahl-Jorgensen & Thomas Hanitzsch). New York: Routledge Press. 191-204.
- DIJK, Teun. Van (2003). “Critical Discourse Analysis”, *Handbook of Discourse Analysis* içinde (Ed. Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi Hamilton). Oxford: Blackwell Publishing. 352-371.
- EAGLETON, Terry (1996). *İdeoloji*. (Çev. M. Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FAIRCLOUGH, Norman (2003). “Politik Söylem”, *Söylem ve İdeoloji* içinde (Ed. Barış Çoban & Zeynep Özarlan). İstanbul: Su Yayınevi. 173-185.
- FOUCAULT, Michel (1993). *Ders Özetleri*. (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- FOUCAULT, Michel (2014). *Özne ve iktidar*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GİRĞİN, Atilla (1988). *Haber Yazma Teknikleri*. Ankara: İnkılap Kitabevi.
- GÜNGÖR, Nazife (2013). *İletişim: Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- İNCEOĞLU, Giritli. Yasemin ve ÇOMAK, Nebahat. Akgün (2009). “Teun A. Van Dijk”, *Metin Çözümlemeleri* içinde. (Ed. İnCEOğlu, Giritli. Yasemin & Çomak, Nebahat. Akgün). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 19-83.
- KAYA, A. Raşit (2016). *İktidar Yumağı: Medya-Sermaye-Devlet*. Ankara: İmge Kitabevi.
- KEANE, John (2010). *Medya ve Demokrasi*. (Çev. Haluk Şahin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- LACLAU, Ernesto (1985). *İdeoloji ve Politika*. (Çev. Hüseyin Sarıca). İstanbul: Belge Yayınları.
- LACLAU, Ernesto (2007). *Popülist Akıl Üzerine*. (Çev. Nur Betül Çelik). Ankara: Epos Yayınları.
- ÖZER, Ömer (2001). *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Konya: Literatürk Yayınevi.

PURVIS, Trevor ve HUNT, Alan (1993). “Discourse, Ideology, Discourse, Ideology, Discourse, Ideology....”, *The British Journal of Sociology*. 44 (3), 473-499.

SANCAR, Serpil (1997). *İdeolojinin Serüveni*. Ankara: İmge Yayınları.

SAUSSURE, Ferdinand (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yayınları.

SCHUDSON, Michael (2009). “Haber Üretiminin Sosyolojisi”, *Matrisi Şimşek Olan Metinler* içinde (Ed. Nurdoğan Rigel & Şebnem Çağlar), (Çev. Bahar Muratoğlu). İstanbul: Anonim Yayıncılık. 21-37.

THOMPSON, John (2008). *Medya ve Modernite*. (Çev. Serdar Öztürk). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

TOKGÖZ, Oya (1981). *Temel Gazetecilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

VOLOŞİNOV, Valentin. Nikolayeviç (2001). *Marksizm ve Dil Felsefesi*. (Çev. Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İnternet Kaynakları

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yeni-zelandada-iki-camiye-terror-saldirisi-49-kisi-yasamini-yitirdi/1418614#> (Erişim Tarihi: 29.05.2019)

<https://www.reuters.com/article/us-newzealand-shootout-shock/mosque-shooting-erodes-new-zealand-reputation-for-safety-tolerance-idUSKCN1QW12N> (Erişim Tarihi: 30.05.2019)

<https://edition.cnn.com/2019/03/14/asia/christchurch-mosque-shooting-intl/index.html> (Erişim Tarihi: 30.05.2019).

<https://www.aljazeera.com/news/2019/03/shooter-situation-zealand-mosque-attack-190315015927391.html> (Erişim Tarihi: 30.05.2019).

<https://sputniknews.com/asia/201903151073255627-new-zealand-mosques-shooting/> (Erişim Tarihi: 31.05.2019).

UYUŞTURUCU TEMALI DİZİLERİN GENÇLER TARAFINDAN ALINILMASI: BREAKING BAD (2008) VE NARCOS (2015) ÖRNEĞİ

Tugay SARIKAYA

ÖZ

Günümüzde uyuşturucu temalı dizi ve belgeseller popülaritesini artırmıştır. Özellikle Netflix üzerinde onlarca uyuşturucu temalı içerik yer almaktadır ve gençlerin bu dizilerden etkilendiği üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalardan yola çıkarak çalışmanın kuramsal çerçevesinde etken ve edilgen izleyici yaklaşımları üzerine durulmuştur. Bu noktada makalenin amacı, Stuart Hall'un ortaya koyduğu kodlama-kod açımı modeli çerçevesinde katılımcıların *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizilerini nasıl alımladığını ortaya koymaktır. Bu noktada iki hipotezden yola çıkılmıştır: H1: Gençler izledikleri uyuşturucu temalı dizilerden olumsuz anlamda etkilenmektedir ve H2: Bu tür diziler gençleri uyuşturucuya özendirilmektedir. Araştırma sorusu olarak ise; S1: *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizileri gençlerin uyuşturucuya olan bakış açılarını değiştirdi mi? ve S2: Yukarıda belirlenen diziler üzerinden gençler uyuşturucu temalı dizilere karşı ne tip bir okuma yapmaktadır? soruları belirlenmiştir. Bu yaklaşım ışığında, 10 üniversite öğrencisiyle derinlemesine görüşmeler yapılmış ve öğrencilere diziler üzerinden belirli sorular sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların sadece 1'inin hegemonik okuma, 6'sinin müzakereci okuma 3'ünün ise muhalif okuma yaptığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular uyuşturucu dizilerinin toplum üzerindeki etkisini anlamlandırmada önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu, Medya, Kodlama – Kod Açımı, Narcos, Breaking Bad

YOUTH RECEPTION OF DRUG THEMED SERIES: THE CASE OF BREAKING BAD (2008) AND NARCOS (2015)

ABSTRACT

The popularity of drug-themed series and documentaries has increased. Netflix particularly has dozens of drug-themed contents, and there is controversy over how young people are affected by these contents. Based on these discussions, active and passive audience approaches are emphasized within the theoretical framework of the study. The article aims to reveal how the participants received *Breaking Bad* (2008) and *Narcos* (2015) series within the framework of the Encoding - Decoding model proposed by Stuart Hall. Two hypotheses are determined: H1: Young people are adversely affected by the drug-themed series they watch and, H2: These series encourage young people to take or use drugs. At this point, two research questions are determined; Did the *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) series change young people's thoughts about drugs and, Q2: What kind of reading do young people do upon these drug-themed these series mentioned above. Considering these questions, in-depth interviews are conducted with 10 university students between the ages of 18-30 and specific questions were asked to the students about the series. According to the findings, only 1 of the participants does a hegemonic, 6 of them do negotiated and, 3 of them do oppositional readings. The findings provide an influential example in understanding the impact of drug-themed series on youth.

Keywords: Drug, Media, Encoding – Decoding, Narcos, Breaking Bad

Arş. Gör., İstinye Üniversitesi, Radyo,Televizyon ve Sinema Bölümü,
tugay.sarikaya@istinye.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1091-4167.

Makale Geliş Tarihi: 08.01.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.03.2020.

GİRİŞ

Değişen medya ortamlarıyla birlikte toplumlar da aynı ölçüde değişmekte ve farklılaşmaktadır. Birçok kuram ve yaklaşım, medya teknolojilerinin bizleri nasıl etkilediği üzerine fikirler ve çalışmalar ortaya koymaktadır. Yıllardır var olan kitle iletişim araçları kültür, ekonomik ya da politik temelli birçok değişime ön ayak olmuştur. Bu değişimler, insanların tutum ve davranışları ya da hangi olay karşısında nasıl bir tutum sergilemeleri gerektiği yönünde olumlu ve olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu noktada kitle iletişim araçlarını kullanan insanların eğitim seviyesi, yaşı, sosyo-ekonomik durumu gibi değişkenler bireylerin kitle medyasından etkilenme sürecinde önemli yer tutmaktadır. Aynı bağlamda günümüzde cinsiyet temsilleri, şiddet, ırkçılık ve ekonomi-politik kavramlarının kitle iletişim içerikleri aracılığıyla nasıl yeniden tartışılır hale geldiği ve toplumda etki bıraktığı konusunda birçok yorum ya da çalışma yapılmaktadır. Her bir yanımızın ekranlarla kuşatıldığı günümüzde medyanın etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Fakat “medya tüketicileri olarak her içeriği ya da görseli olduğu gibi kabul ediyor muyuz?” sorusu üzerinde tartışılması gereken bir konudur.

Her bir birey farklı sosyo-ekonomik durumdan ve inanç dünyasından gelmektedir. Fakat ilk kitle iletişim çalışmalarında ya da yaklaşımlarında bu değişkenler göz ardı edilmiştir. Yaylagül (2008: 37), Amerikan tarzı araştırma geleneğinin medya çalışmalarına da yansıdığını ve iletişim araştırmalarında medya tüketicisi ile kültürel, siyasi ya da ekonomik temelli bir ilişki kurulmadığını ifade etmektedir. Bu yaklaşımla, çalışmanın başında kitle iletişim çalışmalarına getirilen farklı yaklaşımların tartışılması sonraki bölümlerde üzerinde durulacak Stuart Hall’un kodlama-kod açımı modelini de daha anlamlı hale getirecektir.

İlk dönem etki çalışmalarında kitle medyasının insanlar üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu görüşünün hâkim olduğu bilinmektedir. Hâkim olan bu görüş ile beraber, I. Dünya Savaşı’nda kitle iletişim araçlarının doğrudan etkisine ve propaganda amacı ile kullanılmasına bağlı olarak Harold Laswell tarafından ‘Hipodermik İğne’ modeli ortaya atılmıştır (Nicula, 2012). Laswell bu yaklaşımıyla kitle iletişim araçlarının direkt olarak alıcıya etki ettiğini, kitlenin ise edilgen ve aldığı enformasyona eleştirel bir bakış açısı getiremediğini savunmuştur (Nicula, 2012). 1930’lu yıllardan sonra kitle iletişim araçlarının insan fikir ve davranışlarına doğrudan etki ettiğine dair oluşan inanç dönemin şartlarıyla ilişkiliydi. Yükselişe geçen Nazizm, Faşizm ve diğer tarafta karşı güç olarak Komünizm tek merkezli kitle iletişim araçları sayesinde kendi propagandalarını rahatlıkla yapabildiler. Propaganda aracı olarak kullanılmaya başlayan ve yükselişe geçen kitle iletişim araçları kamuoyu üzerinde bir etki ya da baskı unsuru olarak kullanılıyordu. Aynı dönemde siyasi ve entelektüel seçkinler kitle iletişim araçları aracılığıyla insanları yönlendirilmekteydi (Yaylagül, 2008: 55). Laswell’in ortaya koyduğu bu bakış açısı, Hitler Almanya’sının propaganda amaçlı kitle iletişim araçlarını kullanmasıyla ve başarılı olmasıyla doğrudan ilgilidir (Yaylagül, 2008: 55). Kuramı sonraki yıllarda yeniden

tartışan Wilbur Schramm 1971 yılında yaptığı bir çalışmada kitle iletişim araçlarını kitleleri avlayan bir yapı olarak ele almış ve bu durumdan ötürü yaklaşımı ‘Mermin Kuramı’ olarak adlandırmıştır (Özçetin, 2018: 97). Günümüzde bu modele farklı yaklaşımlar getirilmektedir. Model bağlamında bilgisayar oyunları, pornografi ve benzeri medya tüketimleri üzerinden çalışılmaktadır (Laughey, 2010). Fakat tek taraflı olduğu düşünülen bu bakış açısı günümüzde tartışmaya açık hale gelmiştir. Bunun en temel nedeni ise artık medya teknolojilerinin çeşitlenmesi, tek merkezli haber yayılımının son bulması ve farklı ideolojik grupların kitle medya araçlarını kullanabilmesi olarak gösterilmektedir (Çakı, 2019: 296). Laughey (2010) ise kitabında yer verdiği eleştiride, sürekli kötücül medya içeriğine maruz kalan ve çaresiz izleyici anlayışına karşı çıkıldığını vurgulamaktadır. Bunun temelinde ise yukarıda da bahsedildiği gibi tek merkezli olmayan medya anlayışı yatmaktadır. Kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisi bugün de yadsınamaz bir gerçektir ancak farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlara makalenin ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak değinilecektir.

Birmingham Okulu, kültürel çalışmalar temsilcilerinden Stuart Hall’un kodlama-kod açımı iletişim modeli izleyici alımlama çalışmalarında önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, izleyici tükettiği içerikleri tek okuma ile almaz. İzleyiciler bu içerikleri egemen, müzakereci ve karşıt şekilde okur ve her medya içeriğini olduğu gibi kabul etmez (Şeker ve Balcı, 2013). Bu çalışmanın amacı ise, yayınlandığı dönemde büyük etki yaratan uyuşturucu temalı *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizilerinin gençler üzerindeki etkisini saptamaktır. Stuart Hall’un ortaya koyduğu kodlama-kod açımı kuramı üzerinden bir tartışma yapılacak ve 10 öğrenci ile yapılan derinlemesine görüşmeler belirtilen kuram bakış açısıyla ele alınacaktır.

Son yıllarda artan uyuşturucu temalı dizilerin gençleri nasıl etkilediği ve kötü alışkanlıklara sürükleyip sürüklemeyeceği üzerine durulması gereken bir tartışmadır. Bu durumu teorik bir çerçevede tartışarak elde edilen verileri ortaya koymak hükümetlerin ve ailelerin gençleri koruma politikaları oluşturmasında önemli veriler sunabilir. Bu yaklaşıma paralel olarak makalenin çalışma prensipleri ortaya konulmuştur.

İki hipotez belirlenmiştir: H1: Gençler izledikleri uyuşturucu temalı dizilerden olumsuz anlamda etkilenmektedir. H2: Bu tür diziler gençleri uyuşturucuya özendirilmektedir. Belirlenen hipotezlerden yola çıkarak iki temel araştırma sorusu ön plana çıkmaktadır. S1: *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizileri gençlerin uyuşturucuya olan bakış açılarını değiştirdi mi? S2: Yukarıda belirlenen diziler üzerinden gençler uyuşturucu temalı dizilere karşı ne tip bir okuma yapmaktadır? Ortaya çıkan bulguları tartışmadan önce edilgen izleyici yaklaşımlarına bakmak, etken izleyici tartışmalarını ve bu tartışmaların ne derece önemli olduğunu anlamada önemli bakış açıları kazandıracak ve çalışmayı daha anlamlı hale getirecektir.

1.EDİLGEN İZLEYİCİYE FARKLI YAKLAŞIMLAR

Frankfurt Okulu temsilcileri kitle iletişim araçlarını güç, iktidar ve egemenlik aracı olarak ele almışlardır. Bu bağlamda Adorno ve Horkheimer (1997) yapmış oldukları çalışmalarda kitle iletişim araçlarının toplum politikası oluşturma süreçleri üzerine değinmişlerdir. Bununla birlikte kültür endüstrisi eleştirilerine temel olan kitle iletişim araçlarını gerçekleri manipüle eden, tek boyutlu ve saldırgan olarak ele almışlardır. Bu noktada alımlayıcı yani bu okulun temsilcilerine göre izleyici ya da tüketici olarak konumlandırılan kitle edilgendir ve üretilen içerik hakkında eleştirel bir bakış açısı geliştirememektedir (Alver, 2011: 51). Kitle iletişim araçları yardımıyla ortaya çıkan kitle kültürü ile uyutulmuş olan kitleler eleştirel olmaktan çok uzak görülmüştür. Bu yaklaşım Frankfurt Okulu temsilcilerinin kitleleri edilgen ve kolay manipüle edilen yığınlar olarak görmesinin bir sonucudur. Fakat karşı bir argüman geliştirip kitlelerin nasıl davranması gerektiği konusunda da bir öneri sunmamışlardır. Özellikle Adorno ve Horkheimer (1997) kitle medyasını eğlendirici ve denetim temelli ele alarak kitleler üzerindeki olumsuz etkileri üzerine durmuşlardır. Buna ek olarak üretilen içerikleri değersiz görüp kültür endüstrisi kavramını ortaya atmışlardır. Onlara göre kitle iletişim araçlarıyla sunulan içerikler eğlendirici olmakla beraber zayıf, etkilenmiş, direnç göstermekten yoksun kitlelere neden olmuştur (Alver, 2012). Frankfurt Okulu temsilcileri tüm bu eleştirilerine rağmen bir çözüm önerisi sunmaktan ziyade kitlelerin yukarıdan aşağı doğru sınıfsal bir hareketle aldatılmasının eleştirisini yaparlar (Özçetin, 2018: 180). Bu noktada bu gelenekten gelen araştırmacıların kitlelerin edilgen bir şekilde kandırıldığını savunduğu söylenebilir.

Kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde sınırlı etkisi olduğunu gösteren çalışmalar da yapılmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan bir çalışmada Katz (1957) iki aşamalı akış modelini ortaya atmıştır. Katz'ın yaptığı çalışmaya göre, medya aracılığıyla aktarılan enformasyon ilk olarak toplumdaki kanaat önderleri tarafından alımlanmaktadır. Sonraki süreçte ise kanaat önderleri aracılığıyla enformasyon daha pasif izleyiciye doğru hareket eder (Katz, 1957). Her ne kadar bu yaklaşımda sınırlı bir medya etkisinden bahsedilip yüz yüze iletişimin önemi vurgulansa da büyük oranda izleyici/okuyucu genel olarak edilgen olarak düşünülmüştür. Nitekim ortaya konulan yaklaşımda etken bir izleyiciden ziyade fikir önderlerinden bahsedilir.

1965 yılında ABD'de şiddeti önleme komisyonu tarafından görevlendirilen Gerbner ve çalışma arkadaşları, farklı televizyon içeriklerinde şiddetin oranını içerik analizleri yaparak karşılaştırmaya başlamıştır. 1976 yılında yapılan bir diğer çalışma ile izleyicilerin şiddet unsurlarına geliştirdiği düşünce üzerine çalışmalar yapılmıştır (Alver, 2012: 13). 'Ekme analizi' olarak bilinen bu çalışmalarla beraber izleyiciye belirli bir dünya görüşü yerleştirildiği/ekildiği üzerinden hareket edilmiştir. Gerbner (1967), televizyon izleme sürelerine paralel olarak televizyon kanalları tarafından tasarlanan gerçekliğin, gündelik yaşam içerisindeki gerçekliği

etkilediğini öne sürmektedir. Gerbner bu düşüncesine paralel olarak izleyicilerin izledikleri içerikleri tartışma, yargılama ya da direnme potansiyellerini sınırlı görmektedir ve izleyiciyi günün sonunda edilgen olarak tanımlamaktadır. Lipmann da benzer şekilde insanların medya içeriklerine karşı oluşturduğu direnme potansiyeline karşı bir duruş sergiler. Lipmann'a göre, insanlar kendileri ait olduklarını düşündükleri düşünce ve imgeler üzerinde medyanın büyük bir etkisi vardır (Özçetin, 2018: 117). Farklı bir bakış açısıyla Irvan (2001) medya insanların ne düşünmesi gerektiği hakkında yeterli olmasa da ne hakkında düşünmesi konusunda yeteri kadar güce sahip olduğunu savunmaktadır. Bu da gündem belirleme yaklaşımının temelini oluşturan bir savdır.

Televizyon üzerine önemli çalışmaları bulunan Postman (1992, 2006), eleştirel bir bakış açısıyla kitle iletişim araçlarının toplumsal dönüşümlerde önemli bir araç olduğunu öne sürmektedir. Ona göre, televizyon her şeyi eğlenceli hale getirerek bizleri tepkisiz hale getirir. Bu noktada Postman'a göre, televizyon ilk etapta bizi demokratikleştirmiş gibi görünmüştür ancak yaygın hale gelmesiyle beraber algılama ve muhakeme yeteneklerimizi körelmiş durumda getirmiştir (Postman, 1994). Herman ve Chomsky (2006) kitle iletişim araçlarının iktidarı elinde tutan kişilerin çıkarına hareket ettiğini ifade ederek, toplumun bilinçaltındaki korkuların ve isteklerin sürekli uyarıldığına dikkat çekmektedir. Böylelikle toplum belirli bir his içine alınarak (yetersizlik, aptallık, yeteneksizlik vs.) fark etmeksizin köleştirilmekte ve direnme potansiyelleri kırılmaktadır. Herman ve Chomsky bu eleştirilerini şüphesiz ki güç ve iktidar ilişkileri içerisinde toplumun kontrol edilmesi bağlamında yapmıştır. Dolaylı yoldan da olsa toplumun izlediğini sorgulama ya da direnç gösterme konusunda ne kadar zayıf olduğunu vurgulamışlardır. Aynı kanaat yukarıda da belirttiğimiz gibi Frankfurt Okulu temsilcilerinde de görülmektedir.

Tüm bu yaklaşımların ışığında “İzleyici bu kadar edilgen midir?” sorusu sık sık tartışılmıştır. Bu tartışmaların dönüm noktasında ise kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı yatmaktadır. Bu yaklaşım izleyicinin sadece edilgen ve verilen olduğu gibi kabul eden anlayışına karşı olarak geliştirilmiştir. İlk kez 1959 yılında Katz “Medya insanlara ne yapar?” sorusu yerine “İnsanlar medya ile ne yapıyor?” sorusunu gündeme getirerek edilgen izleyici yaklaşımında önemli bir değişime neden olmuştur (Küçük Kurt vd, 2009). Bu yaklaşıma göre, insanlar sosyal ve psikolojik belirli ihtiyaçlara sahiptir ve bu ihtiyaçları gidermek üzere belli medya içerikleri arasından tercih yapabilir (Yaylagül, 2008:74). Farklı bir deyişle, izleyici isterse bir televizyon programı seçerek ağlamayı tercih edebilir ya da kendince eğlenceli bir roman okuyarak kendini eğlendirebilir. Bu yaklaşımda medya tüketicisi daha aktif ve etken bir faktör olarak betimlenmiştir. Bu yaklaşımın bir diğer farkı ise izleyicinin medya içeriklerini alımlama boyutundadır. Aynı medya içeriğini tüketen iki farklı izleyici/okuyucu çok farklı anlamlar çıkarabilir (Yaylagül, 2008:75). Bu noktada kültürel kodlar büyük önem taşır. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımının temeli, medya tüketicisinin kendi ihtiyacını belirlediği ve ona göre tercih yaptığıdır. Yaylagül (2008) bu yaklaşıma eleştiri getirerek,

kullanımlar ve doyumlar yaklaşımının bazı yönlerinden eksik olduğunu ifade etmektedir. Ona göre medya izleyiciler için tek mesaj kaynağı değildir. Bununla beraber izleyiciler hangi medya içeriğini tercih edeceğini yine mevcut içerikler içerisinden seçmesi gerekir. Bu durumda izleyicinin ya da okuyucunun tek başına karar veren olduğunu söylemek yanlış olur.

Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımının ortaya atılmasının ardından gelişen teknolojiyle çeşitlenen medya araçları farklı yaklaşımları yeniden gündeme getirmiştir. Farklı bir ifadeyle birçok çalışmayla yeniden edilgen izleyici/okuyucu ve mutlak etkili medya araçları savına geri dönüşün sinyalleri olarak değerlendirilebilecek çalışmalar yapılmıştır. Özçetin (2018), bu dönüşü “etki paradigmasını yenileme çabaları” olarak nitelendirmiştir. Bu çabaların ışığında sonraki dönemlerde medyanın insanlar üzerindeki etkisini vurgulayan gündem belirleme, ekme/yetiştirme ve suskunluk sarmalı gibi kuramlar üzerine çalışılmıştır.

Fakat karşıt olarak kitlelerin tükettikleri içerikler karşısında sanıldığı kadar edilgen olmadığı görüşü de tartışılmaya başlanmıştır. 1980’li yıllardan sonra yaşanan liberal ideoloji temelli dönüşümler ve toplumsal değişimler iletişim çalışmalarını da doğrudan etkilemiştir. Medya tüketiminin edilgenliği üzerine de önemli tartışmalar bu dönemde yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Hall (2005) özellikle 1960’lara kadar olan medya etki çalışmalarının davranışsal boyutta etki çalışmaları olarak ele alındığını asıl amacın ise medya merkezli bir etki ölçümü olduğunu belirtir. Daha sonra yapılan çalışmalar ise medya tüketicilerinin medya içeriklerini algılama ve yorumlaması üzerine araştırmalara dönmüştür. Farklı bir ifadeyle medyanın direkt olarak etkin olduğu görüşü yerine insanların medya içerikleriyle ilişkisine daha bilinçlenme boyutunda bakılmıştır. Medya tüketme bilinci ve alt metinlerin nasıl okunduğu üzerine çalışılmaya başlanmıştır (Hasdemir, 2012). Özellikle 1970’li yıllardan sonra medya okuryazarlığı kitle iletişim araçları çalışmalarında önemli faktörlerden biri olarak ele alınmıştır.

Medyanın etken, izleyicinin ise pasif ya da edilgen olduğuna yönelik egemen paradigma Birmingham Okulu temsilcileri perspektifiyle farklı açılardan değerlendirilmiştir. Yukarıda bahsedilen birçok yaklaşıma göre izlediğimiz diziler ya da okuduğumuz kitaplar bizler üzerinde bir kontrol kurma biçimi olarak değerlendirilebilir. Bu noktada bu makalenin tartışma alanını oluşturan uyuşturucu temalı *Breaking Bad (2008)* ve *Narcos (2015)* dizileri izleyici üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir hipotezi ortaya atılabilir. Ancak hipotez ve araştırma sorularından önce etken izleyici modellerine bakmak daha doğru olacaktır.

2.ETKEN İZLEYİCİ: KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR VE KODLAMA-KOD ÇÖZÜMÜ MODELİ

Kültürel çalışmaları tanımlamak oldukça zordur. Bu belirsizlik metodik ve kuramsal yaklaşımların sınırlarını çizmede zorluklar çıkarmıştır. Alver (2012), bu duruma neden olarak kültürel çalışmaların birçok alandan beslenmesine rağmen politik bir

proje olarak değerlendirilmesinin etkili olduğunu ifade etmiştir. Marchart (2008) ise kiltirel çalışmalara btyk önem atfederek bilimsel bilginin topluma ulaştırılma çabası olduğunu vurgulamıştır. Ancak kiltirel çalışmaları bilimsel bir disiplin ya da multi-disiplin olarak ele almak yanlış olur. Alver'e göre (2012), kiltirel çalışmalar bir disiplin olmaktan ziyade disiplinler arası araştırma projesidir.

Birmingham Okulu merkezli kiltirel çalışmalar geleneği 1960'lı yıllarda edebiyat ile başlayan ancak sonraları sınıfsal eşitsizlikler, ırkçılık ve ideoloji temelli tartışmaları içine alan bir disiplinler arası gelenek haline gelmiştir (Yaylagül, 2008). Bu gelenek, Batı Marksizm'in ekonomiye indirgenmiş analizlerini eleştirerek kiltir kavramının eksik ele alındığını ortaya koymaya çalışmıştır. 1980'lerden sonra post-yapısalcı bir yaklaşım geliştiren gelenek, medya içerikleri dhilde tüm eşitsizlikler ve kadın temsilleri üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bu noktada kiltirel çalışmaların amaçlarından biri toplumun dnşim ve değişim sürecinde bireyin aldığı role odaklanmaktır. Farklı bir yaklaşımla, politik olarak Kiltirel alışmalar gündelik kiltirn iktidar ve hegemonik yapılar bağlamında nasıl üretildiğini ve alımlayıcı tarafından nasıl zmlendiğini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Buna paralel olarak Ang (1999), kiltirel çalışmalarının en temel metodlarından biri olarak söylem analizini gösterir. Bu bağlamda kiltirel çalışmaların kitle iletişim araçlarına yüklediği rol yukarıda da belirtilen edilgen medya tüketicisi rolünden farklı olmuştur. Medya içeriklerini tüketen izleyici birçok farklı türden okuma ile içerikleri alımlayabilir ya da içinde bulunduğu koşullar çerçevesinde değerlendirebilir savı hâkim olmaya başlamıştır. Ancak bu durum metin kavramının kapsamlı ele alınmasıyla da beraber çalışma sınırlarının belirlenmesini g hale getirmiştir (Alver, 2012: 8).

Alver'e göre (2012) ele alınan etkin alımlayıcı tasarımı Kiltirel çalışmaların bireye yüklediği rol ile yakından ilişkilidir. Bu bakış açısıyla geleneğin temsilcilerinden Stuart Hall, medya içeriklerinin üretim ve alımlama arasında bir uyum içerdiğini reddeder (Maigret, 2015). Oğuz (2014), içeriği üretilen andaki anlamın metnin kodlayıcısı tarafından sabit şekilde alınamadığını bahsederek, anlamın sadece üretildiği zaman değil tketicisiyle buluştuğu zamanda da kurulduğunu ifade eder. Bu düşüncenin yanında Stuart Hall (1973), medya içeriklerinin etkisini de yadsımaz. Üç tip kod zmlemesinden bahseder. Ona göre medya içeriklerine maruz kalan bireyler hegemonik, uzlaşımcı ve muhalif okumalar yapabilir ve farklı çıkarımlarda bulunabilir.

Bu noktada hegemonik okuma edilgen medya tüketicisi savını destekler nitelikte değerlendirilebilir. Maigret (2015), bu okuma tipinin özellikle izleyicinin medya içeriğini olduğu gibi alımladığını varsayan semiyolojik çıkarımlara denk geldiğini vurgular. Ancak izleyici çelişkiyi hissetmeye devam eder. Bu noktada tam olarak edilgen bir izleyiciden bahsetmek her şeye rağmen güçtür.

Bir diğer okuma tipi ise müzakereci okumadır. Bu okur tipi karşısına gelen her içeriği olduğu gibi kabul etmeyen ve belli noktaları üzerinde direnç gösteren okur tipidir. Okur önüne gelen içeriği reddetmez ancak kendi deneyimleri, çıkarları ve

pozisyonu çerçevesinde yeniden yorumlayabilir (Dursun, 2012). Farklı bir ifadeyle okur ya da alımlayıcı mesajın geçerliliğini sorgular.

Hall'un (1973) bahsettiği bir diğer okuma tipi ise muhalif okumadır. Muhalif okumada okuyucu önüne gelen içeriğe karşı argümanlar geliştirir ve içeriğe eleştiri getirir. Belirli kodlarla üretilen içeriğe karşıt bir görüş sunabilmek için farklı bakış açıları sunar. Buna bağlı olarak doğru kabul ettiği ideoloji ile üretim kodlamasındaki ideoloji karşılaştırır ve değerlendirir (Maigret, 2015).

Hall'un sunduğu üç farklı okur tipine benzer bir yaklaşımı *The Critical Reader* çalışmasında Dale de geliştirmiştir (Dursun, 2012). Dale'e göre, üç tip okur vardır ve bu okurlar "basit okur", "ikinci düzey okur" ve "üçüncü düzey okur" olarak ele alınır (Dale, 1980: 195; Dursun, 2012). Dale'e göre basit okuma yapan okur önüne gelen metin ya da içerik hakkında eleştirel bir bakış açısı getiremeyen okurdur. Bu tip okur Hall'un (1973) hegemonik okur olarak tanımladığı okur tipine benzemektedir. İkinci düzey okur ise, metnin gerçek içeriği hakkında çıkarımlar yapabilen ve kısmen de olsa yorumlama getirebilen okurdur. Üçüncü düzey okur ise, önüne gelen içeriğe ekleme yapabilen ve kendi görüşüyle nasıl ilişkilendirilebileceğini bilen okurdur (Dale, 1980). Dale'in üç bölüme ayırdığı okur tipi birçok açıdan Stuart Hall'un kurguladığı üç okur tipine benzerlik gösterir.

David Morley televizyon izleyicisini ev ortamında gözlemleyen çalışmalar yaparak belirli programlara televizyon izleyicisinin verdiği farklı yorumları tespit etmeye çalışmıştır. Morley'in *Nationwide Audience* (1980) isimli çalışmasında BBC'de yayınlanan *Nationwide* programına yapılan yorumları incelemiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, yorumların farklı sınıflara göre değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Morley (1980) elde ettiği verileri hegemonik, müzakereci ve muhalif okuma kavramları şeklinde değerlendirmiştir. Morley'in ortaya koyduğu bu çalışma alımlama çalışmalarının şekillenmesinde önemli kazanımlar sunmuştur.

Stuart Hall, ortaya koyduğu yeni bir Marksist anlayışla Frankfurt Okulu geleneğindeki homojen toplum anlayışına karşı çıkararak toplumu ve sınıfları mücadele içinde ve tam anlamıyla edilgen olmayan bir çerçevede değerlendirir. Bu fark Frankfurt Okulu ile İngiliz Kültürel Çalışmalar arasındaki temel farkı oluşturur (Kellner, 2013). Bu noktada Hall farklı bir anlayışla kitle kültürü kavramını da reddeder. Maigret, Hall'un ortaya koyduğu bu farklı anlayışı *Medya ve İletişim Sosyolojisi* (2011) kitabında Stuart Hall'un *Yeni Marksizm'i* başlığıyla açıklamaktadır.

Hall'un ortaya koyduğu üç okur tipi olan hegemonik, müzakereci ve muhalif okur bağlamında gençlerin *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizilerini nasıl alımladığı üzerine 10 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu noktada bir sonraki bölümde medya ve uyuşturucu bağlantısından bahsetmek uygun olacaktır.

3. UYUŞTURUCU TEMALİ DİZİ ÖRNEKLERİ: *BREAKING BAD* (2008) VE *NARCOS* (2015)

Breaking Bad (2008) ve *Narcos* (2015) Türkiye’de en çok izlenen uyuşturucu temalı diziler arasında yer almaktadır. Günümüzde ise medyanın uyuşturucu kullanımında ne derece etken olduğu sorgulanmaktadır. Can ve arkadaşlarına göre (2015); sigara, alkol, kumar ve uyuşturucu kullanma gibi eğilimlere artışların meşru görülmesinde aile içi faktörler arasında televizyon programları ve içerikleri de gösterilmektedir. Bu noktada uyuşturucu temalı en popüler diziler arasında olan *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015)’un bu çalışmada konu edilmesi oldukça anlamlıdır. Can ve arkadaşlarının çalışmalarında 15-28 yaş arası gençlerin uyuşturucuyu kullanmasına neyin sebebiyet vereceği üzerine araştırma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, kişilik özellikleri ve aile yapısı ile birlikte medya ve internetin de gençleri uyuşturucuya yönetmede etkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmaya göre, TV izleme alışkanlıkları ile uyuşturucu kullanımı arasında bir bağlantı bulunmuştur. Bu bağlantı ise TV’de yayınlanan içeriklerle ilişkili olabilir savı hakimdir.

Bu çalışmada Stuart Hall’un direkt edilgen bir izleyiciye karşı çıktığı ve yukarıda da bahsedilen kodlama ve kod açımı modelinden yararlanarak televizyon içeriklerinde yer alan uyuşturucunun 18-30 yaş arası gençler bazında nasıl algılandığı tartışılacaktır. Bu yaklaşıma paralel olarak, ilk etapta *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizilerinin konusu ve yakaladığı popülerite üzerinde durulacaktır. Bu nokta dizilerin neden seçilmeye değer görüldüğu konusunda okurlara bir fikir sunacaktır.

Narcos (2015)

Bir Netflix dizisi olan *Narcos* (2015) dünyaca ünlü uyuşturucu baronu Pablo Escobar’ın hayatını konu alır. Dizi Meksika’da bir ajan olan Javier Pena’nın Escobar’ı yakalamak için girdiği mücadeleyi gözler önüne serer. *Narcos* (2015) dizisinde ele alınan Pablo Escobar oldukça becerikli ve ilk etapta fakir bir karakterdir. Ancak daha sonra uyuşturucu üretimi ve satışıyla beraber zengin ve politikaya atılan başarılı bir uyuşturucu karteli olarak sunulur. Farklı bir yaklaşımla dizi bizlere uyuşturucu satışından kazandığı parayla güç kazanan bir adamın biyografisini sunar.

Dizi 1970’li ve 1990’lı yıllarda Kolombiya’da geçmektedir. Dizinin de ana karakteri olan Pablo Escobar Medellin kartelinin başına geçerek önemli uyuşturucu kartellerinden biri olur. Dünyanın en zengin 7. insanı olmayı başaran Escobar, kısa sürede ünü Amerika’ya da yayılır. Bu noktada ünlü kartelle baş edebilmek için 2 ajan görevlendirilir. Ancak ajanların Escobar ile mücadelesi o kadar kolay olmaz. Dizinin ilerleyen bölümlerinde ise ajanların mücadelesine rağmen Escobar’ın etki alanı ve uyuşturucudan kazandığı para giderek artar. Bir noktada dizi yasa dışı bir işten para kazanan bir uyuşturucu kartelinin başarı hikayesini aktarır.

Dizi toplamda 18 ödüle aday gösterilmiş ve 8'inden ödülle ayrılmıştır ("Narcos: Awards", 2019). Oldukça popüler olan dizi IMDB'de yaklaşık 310 bin kez oylanmış ve Netflix verilerine göre dizinin sadece 3. sezonun 27.2 milyon kişi tarafından izlenmiştir ("Is 'Narcos' Season 3 Netflix's Biggest Hit? Here's An Idea Of Netflix's Ratings", 2017). Dizinin en büyük film ve dizi database'ı olarak bilinen IMDB'de diziye verilen oy oranı 10 üzerinden 8.8 dir. Ayrıca dizi yine aynı sitede en çok oy verilen 53. dizi konumundadır. Bu derece çok izlenen bir dizi bu çalışma için önemli bir örnek teşkil edebilir.

Bu noktada yasal olmayan bir işle gelinen noktanın bu derece başarı öyküsü olarak aktarılması izleyici üzerinde nasıl bir etki yaratır. *Narcos (2015)* dizisi izleyiciyi uyuşturucuya mı özendiriyor? Netflix sunduğu içeriklerle bizleri kötü alışkanlıklara mı sevk ediyor? soruları oldukça anlamlıdır. Bahar (2018) uyuşturucu temalı birçok haber, görüntü ve içeriğin özellikle internette yayıldığını dile getirerek bunların özendiriciliğine dikkat çekmektedir. Bu noktada Dünyada ve Türkiye'de özellikle gençler tarafından izlenen *Narcos (2015)* dizisi bağlamında Stuart Hall'un kodlama-kod açımı modeli üzerinden alımlama çalışması yapmak önemli sonuçlar doğuracaktır. Gençler *Breaking Bad (2008)* ve *Narcos (2015)* isimli dizilere hegemonik mi, yorumlayıcı mı yoksa muhalif bir okuma mı gerçekleştiriyor sorusu ile uyuşturucu temalı içeriklerin toplumda yarattığı düşünülen uyuşturucu özendirme etkisi sorgulanmış olacaktır. Bu çalışma farklı birçok araştırmaya da öncelik edecektir. Nitekim son dönemde özellikle Netflix üzerinde birçok uyuşturucu temalı dizi ve film yayınlanmakta ve gençlerin bu dizilere ilgisi dikkat çekmektedir.

Breaking Bad (2008)

Bu çalışmanın üzerinde durduğu bir diğer dizi ise *Breaking Bad (2008)*'tir. İlk bölümü 20 Ocak 2008 yılında yayınlanan dizi Dünya genelinde popülerite yakalamıştır. En büyük film oylama sitelerinden biri olan IMDB¹'de yaklaşık 1,2 milyon kez oylanmış ve 10 üzerinden 9.5'e gibi bir puana sahip dizi, şüphesiz bu makalenin konusu için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Toplam 254 ödüle aday gösterilen dizi 150 ödülün sahibi olmuştur (imdb.com).

Dizi, kendi halinde çalışan bir kimya öğretmeni olan Walter White'ın kanser olduğunu öğrendikten sonra yaşadıklarını konu alır. Bu noktada ailesini geride yoksul bırakmak istemeyen White, kimya bilimiyle sentetik uyuşturucu *meth* üretimine başlar ve büyük gelirler elde eder. Dizi, Walter White'ın uyuşturucudan gelir elde etme yönteminin arkasında gösterdiği aile bakımı ve hastane masrafları gibi durumlarla beraber izleyicide normalleştirici bir etki yaratmaktadır. Kanserinin ilerlemiş olması ve buna bağlı olarak sosyal hayatta can tehlikesi taşımaması onu ahlaki değerleri hiçe saymaya itmiştir. Bu noktada dizi geride kalan ailesine bakmak ile yasadışı bir iş yaparak para kazanma arasında ahlaki ikilemi de konu alır. Bu

---

¹ Internet Movie Database

noktada birçok izleyici için uyuşturucu üretimi ve satımı mantıklı bir zemine taşınarak bunun yapılmaması değil ancak “ben olsam ben de yapardım” dedirten bir duruma getirmiştir. Bu tartışmalar ışığında seçilen iki dizi üzerinden yapılacak bir uyuşturucu alımlama çalışması önemlidir.

Bu noktada bir sonraki bölümde araştırma soruları ve hipotezleri üzerinde durulacaktır ve 18-30 yaş arası üniversite öğrencileri ile yapılan derinlemesine görüşmelerden çıkan sonuçlar değerlendirilecektir.

4.YÖNTEM VE ARAŞTIRMA EVRENİ

Araştırma kapsamında nitel bir araştırma yöntemi olan derinlemesine görüşme yöntemi uygulanmıştır. Örneklem olarak ise 18-30 yaş arası 7 Radyo, Televizyon ve Sinema ile 3 TIP öğrencisiyle görüşülmüştür. Her bir görüşme yaklaşık olarak 30 dakika kadar sürmüştür. Bazı öğrencilerin konunun hassasiyetinden ötürü çekinceli cevaplar verdiği görülmüştür. Bu bakımdan herhangi ses ya da görüntü kaydı alınmamış, görüşme sürecinde sadece notlar tutulmuştur.

Araştırmada Kültürel çalışmalar temsilcilerinden Hall’un kodlama-kod açımı modeli üzerinden bir çerçeve çizilmiştir. Bu noktada iki hipotez belirlenmiştir:

H1: Gençler izledikleri uyuşturucu temalı dizilerden olumsuz anlamda etkilenmektedir.

H2: Bu tür diziler gençleri uyuşturucuya özendirir.

Hipotezlerden yola çıkarak araştırma kapsamında aşağıdaki sorular belirlenmiştir:

S1: *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizileri gençlerin uyuşturucuya olan bakış açılarını değiştirdi mi?

S2: Yukarıda belirlenen diziler üzerinden gençler uyuşturucu temalı dizilere karşı ne tip bir okuma yapmaktadır?

Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen *Narcos* (2015) ve *Breaking Bad* (2008) dizilerini izleyen ve sınırlı medya okuryazarlığı eğitimi olmayan 18-30 yaş arası 10 öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerin 8’i erkektir. Dizileri izleyen sadece 2 kız öğrenciye ulaşılmıştır. Görüşmeler boyunca ara sorular olmakla beraber temelde aşağıdaki sorular sorulmuştur.

- Dizilerin/Dizinin ana karakterlerini kendi bakış açınıza göre tanımlayınız?
- Dizinin uyuşturucuyu da konu alması diziyi izlemenizde etkili mi? İzlemeye devam etmenizdeki motivasyon nedir/neydi?
- Dizi size uyuşturucuyu deneme ya da ilgili bir iş yapma isteği uyandırdı mı? Ya da bakışınız daha mı olumsuz olmaya başladı?
- Uyuşturucuya ya da uyuşturucu satıcılarına olan bakış açınız değişti mi? / Empati kurmanızı sağladı mı?

- Bu derece uyuşturucuyu merkeze alan dizilerin gençler tarafından çok izlenmesinin toplumda uyuşturucu kullanımını arttıracaklarını düşünüyor musunuz? Bu konuda endişeleriniz neler?
- Genel itibarıyla bu diziler sizin hayata bakışınızda bir etki bıraktı mı?

Bu dizileri izleyen öğrenci seçiminde erkek öğrencileri bulmak daha kolay olmuştur. Görüşme yapılan 10 öğrenciden sadece 2'si kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu noktada erkek öğrencilerin bu tür dizilere daha fazla ilgi gösterdiği tespiti yapılabilmektedir. Diziyi izleyen ve belirlenen yaş aralığında öğrenciler tespit edilmeye çalışıldığında bariz bir şekilde erkek öğrencilerin bu dizilere daha fazla ilgi gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ancak araştırma sonucunda erkek ve kız öğrenciler arasında bariz bir fark tespit edilmemiştir. Öğrenciler *Breaking Bad (2008)* ve *Narcos (2015)* dizilerini izleyen TIP öğrencileriyle beraber Radyo, Televizyon ve Sinema bölümü öğrencileridir.

4.1. Bulgular

Uyuşturucu gibi hassas bir konu hakkında araştırma yapmanın belirli zorluklar yarattığı açıktır. Derinlemesine görüşme yapılan bazı katılımcılar belirli sorulara cevaplar vermekten kaçınmışlardır. Bu noktada sorulan soruları farklı şekilde sorma hatta hiç sormadan belirli çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Bu durum çalışmayı kısıtlı zaman dilimi olması sebebiyle oldukça zora sokmuştur.

Derinlemesine görüşme yaptığımız tüm katılımcılar aileleriyle beraber yaşamaktadır. Bir katılımcı hariç hepsi orta sınıf aile mensuplarından oluşmaktadır. Hiçbir öğrencinin ailesinde uyuşturucu kullanan bulunmamaktadır. İki katılımcının arkadaşları arasında uyuşturucu kullanan bulunmaktadır. 2 katılımcı uyuşturucuyu bir kere denediğini belirtmiştir. Bu iki katılımcı ayrıca arkadaşları arasında uyuşturucu kullananın bulunduğu kişilerdir. Neden uyuşturucu kullandın? diye sorulduğunda ise “Arkadaşlarımdan görünce merak ettim” cevabı alınmıştır. Belirlenen iki katılımcı dışında tüm katılımcılar uyuşturucu ile ilgili herhangi bir geçmişe sahip değildir. Ancak uyuşturucu kullanan ve kullanmayan arasında temel bir fark tespit edilmemiştir.

10 öğrenci ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda Hall'un ortaya koyduğu üç okur tipi de tespit edilmiştir. Ancak öğrenciler ağırlıklı olarak müzakereci ve muhalif okuma yapan izleyici sınıfına girmektedir.

Dizinin uyuşturucu kullanma isteği ya da uyuşturucu ile ilgili iş yapma isteği uyandırdı mı? şeklinde sorulan sorulara çoğunluk uyandırmadı cevabını vermektedir. Görüşme yapılan öğrencilerin cevapları aşağıda belirli kodlarla birlikte verilmiştir.

F1: Uyandırmadı. Olumsuz olan bakış açımın devamlılığını korudu. Uyuşturucunun hayatları kötü etkilediği gerçeğiyle her iki dizide de yüzleştim.

O1: İkiyi de olmadı. Diziyi 16 yaşında bitirmiştim ve o zaman hangi eylemlerin hangi sorumluluklar ve riskler doğuracağını hesaplayabilecek olgunluktaydım.

B1: Uyandırmadı. Belki üreten, kullanan, satan insanlarla ve onların ne sebeplerle o hale gelebildiğine dair olayın toplumsal sebepleriyle ilgili düşündürmüş ve empati kurdurmuş olabilir. Dizi özendirici olmaktan ziyade ibretlik.

A1: Uyuşturucuya karşı olumsuz etki uyandırdı. Özellikle “meth” kullananların hali içler acısıydı. Ama laboratuvarım olsa denerim dediğim anlar da oldu.

M1: Bende uyuşturucu deneme isteği uyandırmadı ama bunun sebebi benim uyuşturucuya olan bakış açım diye düşünüyorum.

Derinlemesine görüşmelerde izlediği diziler sonucu uyuşturucu ile ilgili iş yapma isteği uyandığını söyleyen sadece 1 kişi oldu.

E1: Evet uyandırdı. Hayatta her şeyi deneyimleme taraftarı olarak merak ettim.

Bu noktada uyuşturucuyu deneyimlemek istediğini ifade eden katılımcı daha önceden uyuşturucu ile ilgili bir geçmişe sahip olmamakla beraber, ailesi ve arkadaşları arasında da uyuşturucu kullanan bulunmamaktadır. Bu bilgiler ışığında tek bir katılımcıda dahi olsa dizinin olumsuz etkisi gözler önüne serilmektedir.

Öğrencilere sorulan bir diğer önemli soru ise uyuşturucuya olan bakış açılarının değişip değişmediği ve empati kurup/kurmadıkları üzerineydi. Alınan cevapların çoğu katılımcıların bakış açılarının değiştiğini göstermektedir. Toplamda 6 öğrenci uyuşturucu satıcılarına empati duyduğunu belirtmiştir. 3 öğrenci ise uyuşturucu satıcılarına olan bakış açılarının değişmediğini dile getirmiştir.

F1: Değişmedi. Etiğe uygun olmayan bir iş sahası olduğu konusunda halen aynı fikirdeyim.

O1: Hayır yaşadıkları hayatlar yapılan eylemleri masumlaştıramaz.

M1: Dizideki ile gerçek hayattaki insanları aynı kefedede değerlendirmedeğim için bakış açımı değiştirmede.

Empati kuranların cevapları ise televizyon içeriklerinin uyuşturucu üzerindeki etkisini gözler önüne sermesi açısından önemli veriler sağlayabilir. Katılımcılardan A1 ve O1 daha önce uyuşturucuyu deneyimlediklerini söylemişlerdir. Artık kullanmadıklarını dile getirmişlerdir. Fakat diğer 4 katılımcının uyuşturucu ile ilgili bir geçmişi yoktur. Aile ve arkadaşları arasında da kullanan bulunmamaktadır. Bu noktada katılımcıların diziler üzerinden kurdukları empati önemli veriler sunmaktadır.

H1: Satıcılara karşı bakış açım değişmedi ancak empati kurduğum şey sistemin kendisi oldu. Paranın ve düzenin insanları buna ittiğini düşündüm.

A1: Breaking Bad için değişti. Çünkü kimse durduk yere kullanmaya başlamaz. Hayatı kötü giden, fakir ve mutsuz insanlar bir şekilde buna bulaşabiliyorlar. Belki de mutlu olmanın tek yolu olarak görenler de var. O insanlara üzuldüm. Ancak bu insanlar para kazanmak için insanların hayatlarını hiçe saydılar.

B1: Evet değişti. Onlar böyle salt kötü pislik insanlardı. Ama şunu fark ettim ki, piyasada bu işe bulaşmış ve kurtulamayan insanlar da var. Onların da çoğu mağdur. Aileler mağdur. Bazı insanlar cahilliklerinden bulaşabiliyor bu işe. Onları düşününce üzuldüm. Üzücü.

A2: Ben hayatım boyunca her şeye empati ile yaklaştım. Uyuşturucu satıcıları mevcut olan talebe yanıt veriyorlar. Bu yüzden benim gözüme normal olarak geliyor. Kendi iradenle bulaşıyorsun ve zarar görüyorsun bunda bir tuhafılık göremiyorum

O1: Dizi oyuncularına bir empati besledim ancak gerçek hayatta beslemiyorum. Gerçek uyuşturucu satıcılarına karşı da bir düşüncem ya da duygum yok.

E1: Her bireyin kendi tercihi. Alıcısı varsa satıcısının olması da normal.

Her ne kadar katılımcılar bireysel olarak etkilenmediklerini ve uyuşturucu ile ilgili iş yapma isteklerinin uyanmadığını söyleseler de dizileri izledikten sonra empati duygularında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum çoğunlukla izleyicilerin müzakereci bir okuma yaptıklarını göstermektedir. Bir noktada dizilerdeki karakterlerle beraber uyuşturucu satıcılarıyla ilgili bazı yargılarda değişimler saptanmıştır.

Bir diğer soru ise bu iki dizinin hayatlarında bir etki bırakıp bırakmadığı üzerineydi. 4 katılımcı dizilerin hayatında bir etki bırakmadığını belirtirken, 6 kişi ise dizilerin hayatına etki ettiğini dile getirmiştir.

F1: Evet, farklı olaylar karşısında farklı tutumların nelere yol açacağını öğrendim.

B1: Yarattı. Çünkü toplumda çok fazla türden insan var ve bu diziler daha geniş düşünmeyi sağlıyor. En nihayetinde onlar da insan ve başkalaştırmadan bakılmalı.

A1: Evet. Mesela Escobar çok cesur kararlar alarak zengin olması, katil olması, milletvekili olması özgüvenli kararlar vermenin önemini hatırlattı.

B2: İyilik-kötülük üzerine, bunun akışkanlığı ve şartlara bağlılığı üzerine gerçekten düşündürücü. İnsan doğasını sorgulattı bana.

A2: Kısmen bıraktı. İlginç hayat hikayeleri öğrendim.

E1: Çok para kazanmak için kötü şeyler yapmalı mıyım diye düşündürdü.

Çođunluđu oluşturan 6 kiři dizide karakterlerin yaptığını en azından içsel dünyalarında değerlendirme yoluna gittiğini dile getirmiştir. Deđerlendirme yoluna gidenlerden 2 katılımcı daha önce uyuşturucuyu deneyimleyen kişilerdir. Bu noktada empati kuran katılımcı sayısının 6 olması uyuşturucu temalı dizilerin negatif etkisi üzerine dūřündürmektedir. Kayıt dışı olarak konuşulduğunda da 6 kiři benzer bir yaklaşım içerişinde olduğu gürülmüştür. Bu noktada her ne kadar uyuşturucu ile ilgili bir iř yapmak istemeseler de katılımcılar yukarıda da gürüldüğu gibi empati besleme ve hayatlarında bir etki yaratma konusunda gürüşler bildirmişlerdir. Katılımcılardan 4 kiři ise ortak bir kanaat olarak sadece eğlenceli bir dizi olduğu ve hiçbir şekilde hayatlarına yansımadığını dile getirmişlerdir.

Katılımcılara sorulan bir diğer soru ise *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizilerinin toplumda uyuşturucu kullanımını artırıp artırmayacağı yönündeydi. Bu noktada katılımcıların 5'i attıracağını dūřünürken diğer 5'i ise attırmayacağını dile getirmiştir.

Katılımcılar ayrıca dizileri izleme motivasyonları olarak aksiyon ve merak uyandırmasını göstermişlerdir. Bu noktada dizilerin tanıtıldığı bölümde de bahsettiğimiz üzere bazı katılımcılar için dizileri izleme motivasyonlarında IMDB puanı etkili olmuştur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Stuart Hall'un kodlama-kod açımı modelinde ifade ettiği hegemonik, müzakereci ve yorumlayıcı okur tiplerine göre 18-30 yaş arası, 7 Radyo, Televizyon Sinema ve 3 TIP öğrencisine belirli *Breaking Bad* (2008) ve *Narcos* (2015) dizilerini nasıl alımladığına dair sorular sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların hiçbirini uyuşturucu ile ilgili iş yapmak istemediğini ve 1 katılımcı dışında kimse kullanma istediğinin uyanmadığını dile getirmiştir. 6 öğrencinin empati kurma eğilimi gösterdiği saptanmıştır.

İlk hipotez olan gençler izledikleri uyuşturucu temalı dizilerden olumsuz etkilenmektedir, kısmen doğrulanmıştır. Ancak 7 katılımcı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiğini dile getirmiştir. Bu katılımcılardan A1 ve O1 önceden uyuşturucu kullanma deneyimi yaşamış kişilerdir. 3 katılımcı bu hipotezi destekler cevaplar vermemiştir. İkinci hipotez olan bu tür diziler gençleri uyuşturucuya özendirilmektedir, doğrulanmamıştır. 1 katılımcı dışında kimse uyuşturucu ile ilgili bir iş yapma ya da kullanma isteğinden bahsetmemiştir.

Breaking Bad (2008) ve *Narcos* (2015) dizileri gençlerin uyuşturucuya olan bakış açılarını değiştirdi mi? sorusuna ise 6 kiři olumlu gürüş bildirmiştir. Bu noktada medyanın insanların bir kısmı üzerinde etki sağladığını dūřünmek yanlış olmayacaktır. Hall'un kodlama-kod açımı modelinde bağlı olarak gençler uyuşturucu temalı dizilere karşı ne tip bir okuma yapmaktadır? sorusu oldukça önemlidir. Katılımcılardan alınan cevaplara göre 1 katılımcı hegemonik okuma, 6 öğrenci müzakereci okuma, 3 öğrenci ise muhalif okuma yaptığını tespit edilmiştir.

Ancak daha önce uyuşturucu kullandığı tespit edilen iki kişi diziyi izlemeden önce uyuşturucuyu denediğini dile getirmiştir. İki katılımcının da müzakereci okuma yaptığı tespit edilmiştir. Hegemonik okuma yapan E1'in daha önce uyuşturucuyla ilgili bir geçmişi olduğu saptanamamıştır. Bu noktada dizilerin kendisi için merak yarattığını dile getirmiştir. Ancak katılımcının yasal olmamasından ötürü uyuşturucu kullanmak için çekinceleri olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada dizilerin tek başına uyuşturucu kullanmaya ya da uyuşturucu satıcılarına bakışı değiştirdiğini söylemek yetersiz olacaktır. Ancak etmenlerden biri olduğu açıktır.

Bu noktada Frankfurt Okulu temsilcilerinin ortaya koyduğu bizim de yukarıda tekrar bahsettiğimiz tek tip bir okuma ya da tam anlamıyla edilgen bir kitleden bahsetmek ne kadar doğrudur? sorusu kısmen de olsa cevabını bulmuştur.

Bu sonuçlar ışığında medya etken midir edilgen midir? Tartışmalarına farklı bir açıdan bakılmaya çalışılmıştır. İlk iki bölümde yapılan etken-edilgen medya tartışmalarına Stuart Hall'un yukarıda belirtilen modeli üzerinden ele alınmıştır. Katılımcıların her izlediğini olduğu gibi almadığı, yorumlama, yargılama, üzerine düşünme ve hayatlarına ekleme ya da eklememe konusunda kendi bakış açıları olduğu görülmüştür. Şüphesiz katılımcıların belirli bir eğitim düzeyinde, aileleriyle yaşıyor olması ve orta sınıf ailelere mensup olmaları muhalif okuma ya da müzakereci okuma yapanların sayısını arttırmış olabilir. Bu noktada daha geniş kitlelerle yapılacak araştırmalar oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca öğrencilerin bazı sorulara çekinceli cevap vermesi araştırmayı zorlaştırmıştır. Ancak kültürel çalışmalar bağlamında uyuşturucu konusunu ele almak literatüre önemli katkılar sunacaktır. Bu tartışmalar ışığında toplumda derin yaralar açan uyuşturucu kullanımının ve satışının medyadaki yansımaları üzerine daha fazla çalışma yapılması elzemdir. Bu çalışma bu konudaki eksikliği bir nebze giderecek ve daha geniş kapsamlı çalışmaların önünü açacaktır.

Sonuç olarak, Stuart Hall'un ortaya koyduğu etken izleyici modeli, belirlenen iki dizi üzerinden bir kez daha tartışılmış, medyanın insanlar üzerinde aynı etkiyi yaratmadığı bir gerçek olarak vurgulanmıştır. Bu noktada ortaya konulan çalışma sonraki çalışmalara ilham olması açısından da önemlidir. Sonuçları ise birçok yönden tartışmaya açıktır.

KAYNAKÇA

- ADORNO, T. W., ve HORKHEIMER, M. (1997). *Dialectic of Enlightenment* (Vol. 15). Verso.
- ALVER, F. (2011). Eleştirel Kuram Perspektifinden İlk Etkin Alımlayıcı Çalışmaları ve Medya Pedagojisi Çalışmalarına Etkisi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (15), 49-71.
- ALVER, F. (2012). "Kültürel Çalışmalarda Sosyal Düzenleme Olarak Televizyon Alımlaması ve Yorumcu Cemaat". Ömer Özer (der.). *Haberi Eleştirmek*.

- Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Çalışmaları*. Konya: LİTERATÜRK Yayınları. 247-304.
- ALVER, F. (2014). “Kültürel Çalışmalar Perspektifinde Entegrasyon ile Direnme Arasında Popüler Kültür”. Mustafa Pultar (der.). *Kültür Ötesi Bir Gezgin* (A Transcultural Wanderer). Gönül Pultar’a Armağan Kitabı. İstanbul: Tetragon Yayınları. 353-376.
- ANG, I. (1999). “Kultur und Kommunikation. Auf dem Weg zu einer ethnografischer Kritik des Massenkonsums im transnationalen Mediensystem”, içinde *Cultural Studies. Grundlagentexte zur Einführung*, (Der.) Roger Bromley; Udo Göttlich; Carsten Winter, Dietrich zu Klampen, Lüneburg: 317-340.
- BAHAR, A. (2018) Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, (55), 1-36.
- BREAKING BAD. (2008, 20 Ocak). Erişim Tarihi Mart 21, 2020, <https://www.imdb.com/title/tt0903747/>
- COBB, K. (2017, Eylül 14). Is 'Narcos' Season 3 Netflix's Biggest Hit? Here's An Idea Of Netflix's Ratings. Erişim Tarihi: 4 Aralık 2019, <https://decider.com/2017/09/14/how-many-people-have-watched-narcos-ozark/>.
- ÇAKI, C. (2019). Hipodermik İğne Modeli Bağlamında Nazi Propagandasının Walt Disney Çizgi Filmlerinde Eleştirisi. *İnönü University International Journal Of Social Sciences (Injoss)*, 8(1), 292-307.
- DALE, E. (1980), “The Critical Reader”, (Erişim adresi: <http://www.joe.org/joe/1965winter/1965-4-a1.pdf>), (erişim tarihi: 08.09.2012).
- DURSUN, O. (2012). Medyada Gerçekliğin İnşasında Okurun Rolü (Hürriyet Gazetesi Okur Yorumları Üzerine Bir Analiz). *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-22.
- GERBNER, G. (1967). An institutional approach to mass communications research. *In Communication theory and research: Proceedings of the First International Symposium*. Springfield, IL: Charles C. Thomas. 429-445.
- HALL, S. (1973). *Encoding and Decoding in The Television Discourse*. Birmingham: Centre for Cultural Studies.
- HASDEMİR, T. A. (2012). Gelenekselden Yeni Medya Okuryazarlığına: Türkiye Örneğinde Bir Değerlendirme. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 23-40.
- HERMAN, E. S., & CHOMSKY, N. (2006). *Kitle Medyasının Ekonomi Politikası Rızanın İmalatı*. (Çev.) Ender Abadoğlu. İstanbul: Aram.
- İRVAN, S. (2001). Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. *İletişim Kuram ve Araştırma*, 9, 69-106.
- IS ‘Narcos’ Season 3 Netflix’s Biggest Hit? Here’s An Idea (14 Eylül 2017). Erişim Tarihi: Aralık 23, 2019, <https://decider.com/2017/09/14/how-many-people-have-watched-narcos-ozark/>.

- KATZ, E. (1957). "The Two-Step Flow of Communication: An up-to-Date Report on an Hypothesis". *Public Opinion Quarterly*, 21(1), 61-78.
- KELLNER, D. (2013). *Cultural Marxism & Cultural Studies*. New Delhi: Critical Quest.
- KÜÇÜKKURT, M., HAZAR, Ç. M., ÇETİN, M., ve TOPBAŞ, H. (2009). "Kullanımlar Ve Doyumlar Yaklaşımı Perspektifinden Üniversite Öğrencilerinin Medyaya Bakışı". *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 6(1), 37-50.
- LAUGHEY, D. (2010). *Medya Çalışmaları: Teoriler Ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Kalkedon.
- NARCOS: AWARDS. (2019). Erişim Tarihi: 4 Aralık 2019, https://www.imdb.com/title/tt2707408/awards?ref=tt_awd.
- NICULA, T. (2012). "Why Social Mood Regulates Human Behavior?". *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, 57(1).
- MAIGRET, E. (2015). *Sociologie de la communication et des médias*. Paris: Armand Colin.
- MARCHART, O. (2008). *Cultural Studies*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft
- MORLEY, D. G. (1980). *The Nationwide Audience*. British Film Institute.
- OĞUZ, H. Ş. (2014). "Stuart Hall...". *Moment Dergi*, 1(1), 125-136.
- ÖZÇETİN, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları: Kavramları Okullar, Modeller*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SPANGLER, T. (2016, 3 Mart) Netflix Caused %50 of U.S. TV Viewing Drop in 2015. (Erişim Tarihi: 17.12.2016) <http://variety.com/2016/digital/news/netflix-tv-ratings-decline-2015-1201721672/>
- ŞEKER, N. T., ve BALCI, E. V. (2013). "New Turkish Children Series Phenomenon "Pepe" Cartoon Series Analysis of Reception". *Journal of Studies in Turkology*, Error! Hyperlink reference not valid. (Erişim Tarihi: 16.12.2019).
- VATANDAŞ, C., CAN, B., MAHİTAPOĞLU, H., YAMAN, V. ve KIRBAŞOĞLU, Z. (2015). *Türkiye'de Gençlik ve Uyuşturucu Madde Sorunu*. İstanbul: Sekam Yayınları.
- YAYLAGÜL, L. (2008). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara. Dipnot.

KOMEDİ PROGRAMLARINDA BİR GÜLDÜRÜ ÖGESİ OLARAK CİNSELLİĞİN SUNUMU: “GÜLDÜR GÜLDÜR SHOW” ÖRNEĞİ¹

İrfan HİDİROĞLU·
Semra KOTAN·

ÖZ

Gündelik yaşamda önemli bir yere sahip olan haz unsuru, kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonda eğlence söylemiyle yaygınlaşmaktadır. Özel televizyon yayıncılığının gelişmesi ve içeriklerin çeşitlenmesiyle birlikte televizyonun eğlence işlevi, bilgilendirme işlevinin önüne geçmiştir. Bu amaçla üretilen çeşitli medya içerikleri güldürü ögesini de içerisinde barındırarak izleyicileri eğlendirmektedir. Cinsellikte bu anlamda televizyondaki eğlence programları aracılığıyla izleyicilere sunulan bir içeriktir. Geleneksel anlamda tabu olarak kabul edilen ve özel alanın sınırlarıyla çizilmiş cinselliğin sunumu televizyonda dönüşerek ve yeniden tanımlanarak kendisine alternatif alanlar oluşturmaktadır. Böylece insanlığın doğal olma durumlarıyla ilintili olarak cinsellik eğlence içerikli programlarda yine doğal insanlık hali olan güldürü ögesiyle birleştirilerek sunulmaktadır. Bu bakımdan çalışma, “Güldür Güldür Show” programı örneğinden hareketle cinselliğin güldürü ögesiyle birleştirilerek nasıl sunulduğunu içerik analizi yöntemiyle ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada cinsellekle ilgili tartışmalar Foucault’un yapmış olduğu açıklamalar ışığında ortaya konulmuştur. Burada Foucault’a göre özne, iktidarın kendi ekseninde biçimlendirmesi sonucu beden tahrip edilmesiyle kurulup biçimlendirilmektedir. Dolayısıyla Foucault’un iktidar ilişkilerinin batı üzerinden beden pratiğine dayandırılması noktasındaki eleştirileri çalışmanın temel dayanağını oluşturmaktadır. Cinselliğin denetlendiği kültürde onun söyleme dökülerek aşında sorunsallaştırılması ise çalışma açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Cinsellik, Güldürü Ögesi, Televizyon, Eğlence Programları, “Güldür Güldür Show” Programı

PRESENTATION OF GENDER AS AN ITEM OF ROSE IN COMEDY PROGRAMS: THE CASE OF “GÜLDÜR GÜLDÜR SHOW”

ABSTRACT

The element of pleasure, which has an important place in daily life, becomes widespread with entertainment discourse on television, one of the mass media. With the development of private television broadcasting and diversification of content, the information function of the television has been replaced by entertainment. Various media contents produced for this purpose entertain the audience by including the humor element. Sexuality, in this sense, is one of the content presented to

¹ Bu çalışma, 1. Uluslararası İletişim ve Yönetim Bilimleri Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

· Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, hidiroglu@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0274-9985.

· Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, semra.kotan@atauni.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1583-3772.

Makale Geliş Tarihi: 16.02.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.02.2020.

the audience through entertainment programs on television. The presentation of sexuality, which is traditionally accepted as a taboo and drawn with the boundaries of the private sphere, transforms and redefines on television and creates alternative spaces for itself. Thus, in relation to the natural conditions of humanity, sexuality is presented in the entertainment content programs by combining the element of humor which is the natural state of humanity. In this respect, the study aims to reveal how sexuality is presented by combining the humor element with the content analysis method based on the example of “*Güldür Güldür Show*” program. In this study, discussions about sexuality are presented in the light of Foucault's explanations. Here, according to Foucault, the subject is formed and shaped by the destruction of the body as a result of the power forming around itself. Therefore, Foucault's critique of the power relations based on the body practice over the west constitutes the main basis of the study. In the culture in which sexuality is controlled, it is important for the study to pour it into discourse and actually problematize it.

Keywords: Sexuality, Comedy, Television, Entertainment Programs on TV, “*Güldür Güldür Show*” TV Program

GİRİŞ

1980’lerde tüm dünyada yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler iletişim ve yayıncılık alanlarını da etkilemiştir. İçerik olarak çeşitlenen televizyon yayıncılık anlayışı egemen ideolojinin bir parçası olarak işlevsel hale gelmiştir. Yayıncılık alanında meydana gelen serbestleşme ilkesi doğrultusunda benzer içeriklerin izleyicide benzer beğeni ve tercihlere odaklanması durumu kültürün küreselleşmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda bir kültüre ait imge, fikir ve tanımlamalar televizyon teknolojisi aracılığıyla başka kültürlerle kolay ve hızlı biçimde aktarılırken bu durum bireylerin gündelik hayatlarını deneyimleme pratikleri açısından önemli bir etki sağlamaktadır. İnsanlara hoşça vakit geçirme olanağı sunan, onları düşünmekten alıkoyarak gündelik hayatın vermiş olduğu sıkıntıları ve dertleri unutturan televizyon mutluluk kutusu olarak tanımlanmakta ve çeşitli popüler eğlence programlarıyla sunmuş olduğu içeriklerle insanları eğlendirerek rahatlatma gibi bir görevi yerine getirmektedir. Eğlence çağı olarak tanımlanan bu dönemde kitle iletişim araçlarında yer verilen eğlence unsuru Postman’ın (2010: 102) ifadesiyle “her türlü söylemin üst-ideolojisi” haline gelmiştir. Günlük koşuşturmacalarından bunalan insanlar için televizyon bu noktada boş vakitlerini değerlendirdikleri bir eğlence ve haz aracıdır.² Eğlenmenin ya da hazın göstergesi

---

² Burada haz kavramı, insanın var oluşundan itibaren sahip olduğu doğal bir eğilimdir. Bir ahlak ilkesi olarak kabul edilen haz bu noktada Hedonizm’le açıklanmaktadır. Herhangi bir şeyden manevi anlamda mutluluk duyarak o şeyin duyuşsal anlamda sağladığı tatmin ve zevk şeklinde tanımlayabileceğimiz haz, kapitalist sistemin devamı için de önemli bir öğedir. Şöyle ki, tüketim toplumu temelinde hedonist tüketimin varlığını barındırmaktadır. Özel televizyon yayıncılığının ticari ve siyasi kaygılar üzerinden inşa ettiği gerçeklikte bir karşılığı olmayan sanal kimlikler ve kültürler Gerbner’in ekme kuramında ön gördüğü biçimiyle bireyin zihinlerine ekilmektedir. Bu sanal kimliğiyle televizyon içerikleri noktasında çeşitli beklentilere giren birey için anaakımın dışında kalanların eksik, farklı ve yetersiz görüldüğü temsiller bakımından geleneksel medya araçları tüm farklılıkların yok edildiği ve eritildiği bir kaynaşma potası olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 177). ‘Melting Pot’ yani kaynaşma kazanı olarak da kavramsallaştırılabilecek ifade bağlamında bireylerin istek ve beklentileri televizyonda ve diğer geleneksel medya araçlarında

olan gülme ve güldürü ögesi ise yüzyıllardır dönüştürerek birçok farklı tanımlamayla bugüne kadar gelmiştir. İnsanlığın ilk ve doğal durumlarından birisi olan gülme ve güldürme ögesi doğal çevre ve kültürel yapıyla ilintili olarak her dönem farklılıklar arz etmiştir. İnsanlığın varlığıyla birlikte anılan doğal bir insanlık hali olan gülmek, ağlamak gibi durumlar insanların beğenileri, istekleri, ya da korkuları hakkında çeşitli kodlara sahiptir.

Televizyon yayıncılığının haber bültenleri gibi ana formatlarından birisi olan popüler eğlence programları amaçları bakımından belli içerikleri sunarken kamusal alan söylemi ile eğlence arasındaki sınırları da silikleştirmektedir. Yıllardan beri yalnızca toplumun en kutsal yapıtaşı olarak kabul edilen "aile" içerisinde var olan cinsellik; konuşulmayan, susturulan, bilinmeyen ve yeri geldiğinde cezalandırılan bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Utanma ve es geçme konusu olan cinsellik özelliğın, gizliliğın ya da mahremiyetin taşıyıcısıdır. Bu durumun toplumlarda oluşturduğu açmazı yıllar öncesinden Montaigne şöyle ifade etmiştir:

"Cinsellik insanlara ne kötülük etti ki kimse utanmadan söz edemiyor ondan, ciddi ve edepli konuşmalarda yer verilmiyor ona? Hiç sıkılmadan öldürmek, çalmak, aldatmak diyebiliyoruz da ona geldi mi kısıveriyoruz sesimizi. Neden acaba? Yoksa onun sözünü ağızımızda ne kadar az harcarsak düşüncesi kafamızda o kadar büyümeye hak mı kazanıyoruz? Çünkü bilirsiniz, en az kullanılan, en az yazılan, en saklı tutulan sözler en iyi bellenen, en çok insanca bilinen sözlerdir. Her yaşta, her baştaki insan onu ekmeği bildiği kadar bilir. Dile, sese, harfe gereği olmadan herkesin içine yazılır. Suskunun dokunulmazlığı içine kapamışız cinsel eylemi: Çıkarmak bir suçtur oradan onu, suçlamak ve yargılamak için bile olsa. Ancak dolambaçlı sözler ve resimlerle kırbaçlamaya kalkabiliriz onu" (Montaigne, 1993: 88).

Özellikle Avrupa ve Amerika'da televizyon yayıncılığının ticari bir tabanda oluşmasının yansıması olarak ortaya çıkan eğlence içerikli formatlarla (film, spor, müzik, dans, yarışma ve reality Showlar) batı kültürü ve beğenisi batılı kavramlar ve tanımlamalar üzerinden küresel ölçekte dünyanın dört bir yanına pazarlanmaktadır. Batının etkisiyle şekillendirilen televizyon program ve formatları içerikleri noktasında onların (Batı) kültürlerinin, söylemlerinin içten içe işlenip dünya üzerindeki farklı yerel kültür ve dillerde kodlandığı alanlardır. Cinselliğın eğlence programları üzerinden sunulması konusu da bu noktada önemlidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde özel televizyon yayıncılığı açısından önemli bir konumda olan ABD de dahi son elli yıla kadar cinsellik konusu bir tabu olarak kabul

oluşturulan içeriklerle uyumlu hale getirilmekte ve haz odaklı içeriklerle bireyler tek tipleştirilmektedir.

edilmiştir. Öyle ki Cowan (1982: 170)'a göre, televizyon tarihi boyunca yayın endüstrisindeki standartlardan ve uygulamalardan sorumlu departman görevlileri 'hamile' gibi sözcüklerin bile tabu olduğu oldukça kuralcı bir televizyon dünyasını sürdürmüş ve korumuşlardır. Ancak günümüze gelindiğinde eğlence içerikli televizyon Show'larında açık veya örtük bir biçimde güldürü öğesiyle beraber cinsellik sunulmaktadır.

1. CİNSELLİĞİN ELEŞTİRİSİ

İnsanlığın dürtüleri yeme, içme gibi temel bir ihtiyaç olan cinsellik, modern toplumlarda bireylerin kişiliklerini, zevklerini ve kendilerini tanımlamak için başvurdukları bir alandır. Özellikle batı kültürü ve kilise söylemleri üzerinden insanların kendi kendilerini tanıyıp, kendi benliklerinin farkına varma bilincine sahip oldukları araç olan cinsellik geçmişten bugüne kadar eril söylem üzerinden kurulmuştur. Ataerkil düzende denetim ve baskının olduğu tutuma göre toplumsal yer ve durum açısından konumlandırılan cinsellik Foucault için ise "ne doğal bir özellik ne de insan hayatına ait bir olgudur. Cinsellik kurgulanmış bir deneyim kategorisidir ve biyolojik değil, tarihsel, toplumsal ve kültürel kökenlere sahiptir" (Spargo, 2000: 2). Belli tarihsel dönemlerde, belli kültürlerde ve toplumsal şartlarda çeşitli kodların taşıyıcısı olan cinsellik çocukluk yıllarından itibaren baskılanmış bir gerçekliktir. Foucault'un *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinin ilk bölümüne de adını verdiği Viktoryen zihniyet, bu noktada 19. Yüzyıl İngiltere'sinde kadın bedeni üzerinden cinselliğin denetlendiği bir pratik olarak değerlendirilmektedir. Orta çağda kilisenin kadının toplumsal konumu ve gücünü kontrol ederek kadın bedeni üzerinden kadını erkek denetimi altına alan tavrı ile viktoryen zihniyetin kadınlar için uymaları gereken sıkı cinsel ahlak kuralları onlara benimsetme noktasındaki baskıları benzerlik göstermektedir. Cinsellik dolayısıyla yasaklanan, sözü edilmesi engellenen, cinsellik sergilenmeye çalışılan her yerde gözlerin kapatılıp kulakların tıkandığı ve suskunluğun dayatıldığı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (2003: 12). Reddedilen, kovulan ve suskunluğa mahkûm edilen cinsellik tarih boyunca iktidar ilişkileri çerçevesinde ele alınmıştır.

Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, kadını pasifize edip, onu erkek karşısında ötekileştiren ve erkeğin üstünlüğünü kabul eden eril söylemde erkekler egemen olarak kabul edilmektedir. Yine kadın cinsel rolleri açısından ev içi rutinlere hapsedildiği için ikinci plandadır. Kadın evde ev işi, çocuk bakımı gibi görevleri yerine getirmek zorundayken, arzu ve istek duymayı, ilgi beklemeyi, ilerlemeyi ve yükselmeyi ise hırs unsuru olarak erkeklerle bırakmıştır. Millett, *Cinsel Politika* isimli kitabında, bedeni politik bir argüman olarak görmüş ve iktidar ile ilişkilendirmiştir (2011: 45). Özneyi kuran, tanımlayan, sınırlarını belirleyen iktidar ilişkileri, bu süreçte bedeni dışlamış, yok saymış, baskı altında tutup kontrol etmeye çalışmıştır. Bu konuda Foucault ise *Cinselliğin Tarihi*'nde bedenin öncelikle kilisenin denetiminde olduğunu daha sonra ise sosyo-ekonomik değişmelere bağlı olarak kapitalizm ve siyasi kurumların modeline dönüştüğünü ifade etmektedir.

Kilise, bedeni kullanarak insanları kontrol altında tutarken, cinselliğin konuşulmasını veya bu yöndeki itirafları günah çıkarma adı altında baskılamaktaydı. Aydınlanmayla birlikte ise iktidar beden üzerinde siyaset yapma yetkinliğine sahip olmuştur. Bu bakımdan tarihsel süreç içerisinde hep bir günah ve suç olarak görülen cinsel eylemlerin bugün hala insanların zihinlerinde suçluluk duygusuyla yer edindiğini görmek pek de şaşırtıcı değildir.³

Söz konusu cinsel eylemler olunca uzunca yıllar cinsellikten özgürce söz edilmemiş, cinsellik yasaklanmış, maskelenmiş bir olgu olarak bu haliyle dinlere ve mitlere de konu olmuştur. Kadınların kadın cinsiyeti olarak sahip oldukları biyolojik farklılıklar, onları ikincil konuma iterek erkek cinsiyetinden aşağı bir yerde konumlandırmıştır. Hemen hemen tüm ataerkil toplumlarda kadının törel nesnelere dokunması, erkeklerle aynı anda yemek yemeleri tabularla yasaklanmıştır. Bu tabuların nedenlerine bakıldığında ise kadınların cinsel nedenlerden kaynaklı çekinceleri olduğu görülmektedir. Kadın olma kaynaklı, kadınlardaki vajinal akıntılar dahi kadının aşağılık olma durumundan payını almıştır. Kadınları böylece cinselliklerinin bir parçası olan kanamaları üzerinden lanetleyen bu mit onu ötekileştirmektedir (Erbil, 2008: 88-89). Ataerkil ideolojilerde kadınların varlığı doğallık, giz, sessizlik ve mahremiyet gibi kavramlarla tanımlanmaktadır. Kadınları dil öncesi alana hapseden eril söylem onu bu noktada kamusal alanın karşıtı olarak kurgulamaktadır (İrziç ve Parla, 2004: 7). Eski Yunan'da cinsellik yerilmek istenince cinsiyete bağlanılan bütün kötülükler kadınla ele alınırken onun kusuruymuş gibi sunulurdu. Şöyle ki Pandora miti, kadını cinselliği yoluyla suçlayan ve ilk günahı işlediği için kadın ırkının haklı gerekçeyle cezalandırıldığını belirten bir mittir. Çünkü kadın cinsellik yüklü salt nesne ve salt bedendir. Tüm bu kurulan kadın söylemi, küfrederken bile bunu lanetli kadın üzerinden yapar. Küfür üzerine kurulan söylem kadının eksikliği ve lanetli oluşu arka planında eril söylem tarafından kadın uzuvları üzerinden kurulmaktadır.

Psikanaliz açısından bakıldığında da kadının eksikliği noktasında "özsever" bir olgu olarak kabul edilen ve Freud tarafından kavramsallaştırılan "penis imrenmesi" terimi bu noktada önemlidir. Freud'a göre kız çocuğunun gelişimi sırasında onu en sarsan aşamalardan birisi başka insanların (erkeklerin) bir penisi olduğunu fark ederek kendi iğdişini keşfetmesidir. Bu durumda kendisini eksik olarak tanımlayan kadın bir penise sahip olma olasılığının yok olduğunun farkındadır. Kadının penise sahip olmama eksikliği kadının çocuk sahibi olmak istemesiyle ilişkilendirilmekte ve bir çocuğa sahip olma umudu kadının fiziksel kusurunu ödünlemesi anlamına gelmektedir (Horney, 1951: 80). Bu anlamda kadının kişilik ve benlik algısının

³ Foucault'un "Cinsellik ile günahın neden böylesine uzun zaman bağdaştırıldığını düşünmek hiç kuşkusuz meşrudur- aslında hem bu bağdaştırma sürecinin nasıl oluştuğunu görmek, hem de aceleci ve bütünsel bir biçimde cinselliğin "mahkûm edildiğini" söylemekten kaçınmak gerekir- ancak cinselliği bir zamanlar günah olarak gördüğümüz için günümüzde neden bu denli suçluluk duyduğumuzu da düşünmemiz gerekir" (2003:16) şeklindeki ifadesi tarihsel süreç içerisinde cinsellikle ayıp ya da günah kavramlarının neden birlikte kullanıldığı sorunsalı açısından önemlidir.

önemli bir parçası olan beden imgesi kadın üzerinden yine cinsellik merkezli oluşmaktadır.

Cinsellik temelli, insanlığın en ilkel istençlerinden olan haz, arzunun bedene vermiş olduğu rahatlama ve huzur hissini bir görünümüdür. Ancak birey arzunun egemenliği altındayken onu yadsımak zorundadır. Açığa çıkardığı takdirde iktidar tarafından baskılanacağını bildiği için korkan birey, bedenine zulmederek, derinden bir acı hissederek arzusuna karşı koyup, Tanrı'ya sığınmayı bilirse ancak o zaman huzur bulacaktır. O halde Hristiyan öğretilerdeki özne, kendini bedenden ve bedeninin arzularından soyutlamış yüce ruhtur. 17. yy'da kilise için cinsellik arzu söylemiyle iç içe geçmiş ve insanı yanlış yola sürükleyen eylemlerin temel dürtüsü olarak görülmektedir. Bireyin yapacağı şey ise Tanrı'ya sığınıp, ondan af dilemek, günah çıkarıp arınmaktır. Foucault, bahsedilen dönemde Hristiyan öğretilerinde arzunun yadsınması zorunluluğu ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: "Hristiyan öğretisi de, arzuyu bütünüyle ve dikkatli söyleme geçirme yoluyla bu arzu üzerinde özgül etkiler yaratmayı amaçlıyordu; bunlar kuşkusuz arzuyu denetleme ve arzudan uzaklaşma etkileri olmakla birlikte, aynı zamanda da tinselliğe geri dönme, Tanrı'ya yeniden bağlanma ve bedeninde kötülük eğiliminin yararlarıyla ona direnen aşkı hissetmenin doğurduğu huzur verici acının fiziksel etkisiydi" (2003: 27).

Cinselliğin tarihsel süreç içerisinde özellikle 17.yy'da her yerde konuşulmasına iktidar tarafından izin verilmiştir. Çünkü normal şartlarda gizlenen, maskelenen cinsellik iktidar tarafından ancak bu şekilde denetlenebilmekte ve baskılanabilmektedir. Toplumun denetim mekanizmaları olan tıp ve psikiyatri-psikanaliz kurumları aracılığıyla cinsellik de iktidar söylemine dâhil edilmiştir.⁴Bu kurumların varlığıyla cinsellik her yerde konuşulabilmekte bu sayede de gerekli kontrol ve denetim iktidarcı sağlanabilmektedir (Akgündüz, 2013: 7). Yine cinselliğe getirilen yeni yönelimlerle doğum kontrol yöntemleri gibi uygulamalar iktidar söylemine tabi kılınmıştır. Foucault için cinselliğe ilişkin, kadın bedenlerinin histerikleştirilmesi, çocuk cinselliğinin eğitime dâhil edilmesi, sapkın hastaların psikiyatrilendirilmesi ve doğurganlık davranışının toplumsallaştırılması şeklinde dört iktidar vardır. Cinsellik üretimini oluşturan tüm bu bilgi mekanizmaları modern çağda iktidarın etki alanını genişletmektedir. Şöyle ki çocukların cinsel etkinlikleri aile, doktor ya da okul gibi mekanizmalarla denetlenmekte, doğru yola götürecek söylemlere uyumlu hale gelmeleri sağlanmaktadır. Ancak iktidarın bu denetimi cinsel sapsmaları⁵ yok etmemektedir. Eşcinsellik, ensest, zoofili, özdoyum,

⁴ Cinsellikle ilgili tanımlarımız, belli güç ilişkileri içinde şekillendirilmiştir. Güç ilişkileri noktasında oldukça hassas ve belirleyici role sahip olan cinsellik, kilise tarafından bizim nasıl davranacağımız ya da düşünceğimiz konusunda çeşitli yönlendirmelere sahiptir. Tıp, psikoloji, sosyal yardım ve okul gibi kurumların bedensel etkinliklerimizi düzenlememiz için uygun yöntemler arayışı içinde oldukları aşikârdır (Giddens, 2000: 129)

⁵ Cinsel sapsma, olağandışı nesnelere ve etkinlikleri içeren dürtü ve davranışlar olarak bilinen sapkınlık, bir toplumda veya kültürde doyumla ulaşma noktasında normal dışı kabul edilen her türlü cinsel etkinlik olarak tanımlanabilmektedir (Sümer, 2016: 169).

travestilik ve fahişelik gibi sapkınlıkların patolojik ve tıbbi bir vaka olarak kabul edilip, böyle sapkın kişileri yönlendirip, tedavi eden bir iktidar orta çağda cinsel sapkınlıkları cezalandıran iktidarın bir devrimidir. Orta çağda baskılanan, korkutulan, denetlenen beden etkinlikleri artık mevcut iktidarla birlikte dönüşmüştür. İktidarın etkinliği ya da etkililiği noktasında, Foucault biyo-iktidar kavramını ortaya koyarak iktidarın dönüşümüyle ilgili bazı noktalara değinmektedir. Ona göre, 17 yy'dan itibaren iktidar biçimi üretken, yaşamın desteklenmesine yöneliktir. İki ana biçimde gelişen biyo-iktidar, ilk önce insan bedenini makine olarak gören disiplinci bir iktidardır. Amaç bedenin terbiyesi, yeteneklerin geliştirilmesi ve ekonomik denetim sistemleriyle bedenin bütünleşmesini sağlamaktır. Diğer biçimde ise insan bedeni doğal bir türdür. Beden nüfusu düzenleyici bir denetim üzerinde yoğunlaşmaktadır. Üreme, doğum, ölüm, göç gibi etkinlikler nüfusu düzenleyerek, bedenleri kendine tabi kılmaktadır. 18.yy'la beraber bu iktidar insan bedenine, cinselliğe, aile, okul, ordu, fabrika, hapisane gibi kurumlara yayılan bir iktidar ağı olmuştur (Rigel vd., 2003: 103-104). Anlatılanlardan hareketle cinsellik aslında bir ideolojik söylem olarak değerlendirilmekte ve bedenin cinsel anlamdaki inşası belirli kültürel kodlara dayandırılmaktadır. Çünkü beden üzerine uygulanan denetim kaynağını yine ideolojiden almaktadır.

Konuyla ilgili anlatılanlardan hareketle her kültür açısından benzerlik gösteren cinsellik söylemi din-gelenek ekseninde ele alındığında bu kapalılığa bir çerçeve çizmektedir. İletişim teknolojilerindeki gelişme ve değişmelerle beraber televizyon yayıncılığı içerisinde çıktığı toplumun davranış biçimleri ve kültürel kodları ile doğrudan ilişkilendirilebilmektedir. Anlatım ve içerik üretim aracı olan televizyon programcılığının temel işlevleri haber verme-bilgilendirme, eğitime, eğlendirme-hoşça vakit geçirtme, etkileme, inandırma, yönlendirmedir (Aziz, 2006: 69). Televizyonun sağladığı temel işlevler noktasında üretmiş olduğu içeriklere bakıldığında da formatların belirgin özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Amaç, içerik, hedef kitle ya da sunum biçimleri noktasında farklılaşan televizyon program türleri de haber, kültür-sanat, yarışma, spor, eğitim, sağlık programları olarak çeşitlendirilebilmektedir. Televizyonun eğlendirme özelliği kültürel dönüşümlerin yaşanması ve aktarılmasında önemli bir işlevdir. Her türlü söylemi kapsayan televizyon kültürünün her alanında etkisini ortaya koyarken görselliğin de gücünü kullanarak küresel bazda tüm insanlığın kullanımına sunulmuştur (Postman,2010:90). Kapitalist sınıfın egemen kültürünün topluma aktarıldığı aygıt olarak televizyon bu anlamda kültür ve ideolojiyi yeniden üretmektedir. TV programları aracılığıyla iletilen içeriklerin, kültürel değerleri ve yaşam tarzlarını aktarma noktasında önemli olduğu temel varsayımından hareketle küreselleşmeyle birlikte içeriklerin pazarlandığı ülkelerin kendi dilinde program üretilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla popüler kültürün özellikle televizyon aracılığıyla ortaya çıkıp yaygınlaşması odağında televizyon önemli bir kültürel üretim aracıdır. Cinselliğinde bir popüler kültür ürünü olarak batı tarafından anlamlandırılması,

kodlanması ve sunulması bazı değerlerin bireyler tarafından benimsenmesi noktasında öğretici olmuştur. Dolayısıyla Foucault'un batı üzerinden cinsellik tarihine ilişkin tanımlamaları ve kavramsallaştırmaları bu etkilenmeyle bizim dilimiz ve kültürümüzle de ilişkilendirilebilmektedir.

2.GÜLME ÜZERİNE

İnsanlığın doğal durumlarından birisi olan gülme ve güldürme özelliği batı düşüncesinde insan üzerine yapılan tartışmalarla başlamaktadır. Tarih boyunca insanın ne olduğunu anlamak için yöneltilen sorulara batı düşünce tarihinde çeşitli bilimsel disiplinler tarafından farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamaların büyük çoğunluğunun ortak noktası insanı hayvanla karşılaştırıp, onu hayvandan ayrı kılan özelliklerin vurgulanıp böylece insanoğlunun üstünlüğüne dayanan tanımlamalardır. Akıyla hayvandan üstün olan insan üretebilen, muhasebe edebilen, çeşitli araç-gereçler kullanabilen, konuşabilen, düşünebilen, gülme ve güldürme yetilerine sahip varlıktır. İnsanın en doğal hali gülme konusunda insanların neyi komik bulduğu ya da insanın neye güldüğü şeklindeki sorular gülmenin temel sorunsalıdır. Bu bağlamda insanlar gülünen şeyin durumuna (kişiyse kılık-kıyafet, kendisini ifade etme-edememe şekli, ifade edilen şeyin saçma sapan-yalan dolan oluşu, çeşitli ironiler, parodiler bir yere o yerin ortamı) bağlı olarak çeşitli sebeplerle gülerler.

Tiyatro tarihiyle ele alındığında dram, tragedya gibi türlerden ziyade güldüren kavramların özel bir anlam ifade ettiği tiyatro anlayışı kendisini komedi türüyle ortaya koymaktadır.⁶ Tiyatronun gelişmesindeki önemli duraklardan olan ve Antik Yunan'ın tiyatroya kazandırmış olduğu iki tür tragedya ve komedyadır. İki farklı amaca hizmet eden komedyaya ve tragedya bu özellikleri dolayısıyla birbirlerinden ayrılmaktadır. Aristoteles'in Poetika adlı eserinde ortaya koymuş olduğu 'katharsis' ile seyircide korku ve acıma duyguları uyandırıp arınmalarını sağlayan tragedya üst sınıfın yaşantılarını konu edinmektedir. Batı düşüncesi geleneğine kaynaklık eden Yunan Mitolojisi'ndeki Apollon ve Dionysos kavramlarıyla Nietzsche tragedyanın temelini oluşturmaktadır.⁷ Bilinç-bilinç dışı, akıl-güdü, ölçülü olma-coşkun,taşkın olma zıtlıkları üzerinden sanat anlayışının konulduğu Apollon ve Dionysos ayrımı yaşamın iki yanını ortaya koymaktadır. Nietzsche, Yunanlılardaki trajik sanatın ve kültürün kaynağını ortaya çıkarmak için bu iki itkiyi kullanmış, Biçim ve uyum tanrıları olarak bunları Apollon ve Dionysos'la temsil etmiştir (Honderich, 1995: 202). İkinci tür olan komedyaya ise güncel olanla ve sıradan kişilerle yetinerek

---

⁶ Tiyatro sanatı başlangıçta kurban, dans, müzik, cinsellik, toplu cinsel ilişkiler gibi çeşitli eğlencelerden oluşan Şarap Tanrısı Dionysos için yapılan kutlamalara kadar gitmektedir. Yapılan bu kutlamalarda cinsellik özellikle komedyayla ilişkilendirilip fallik katharsis üzerinden verilmektedir. Genel anlamda insanları zevklendirerek tatmin edip, rahatlamalarını, enerji boşalmalarını amaçlamaktadır (Şentürk,2016:18).

⁷ Yunan mitolojisine göre, Zeus'un birbiri ile zıt karakterli iki oğlu olan Apollon ve Dionysosdan, Apollon, uyum ve düzen tanrısıyken, Dionysos ise kaotik ve yıkıcı gücün temsilcisidir.

güldürmeyi hedeflemektedir. Bu noktada gülme eylemi haz unsurunu içinde barındırmaktadır. Çünkü gülümseyen insan kendisine engel olamayarak bedensel bir tatmin olmayla keyif almanın en coşkulu halini yaşamaktadır. Cinselliğin tarihinden bahsederken haz dürtüsüyle ilişkilendirdiğimiz ve bu yüzden de insanlık tarihi boyunca baskılanan bir durum olan cinsellik gibi gülme de denetim altına alınması gereken sosyolojik bir durum olarak görülmektedir. Otorite dediğimiz şey, belli bir ciddiyeti, kontrolü öngörürken gülme eylemi bunun tam tersi olarak kahkahalarla kontrolsüzce kendisini göstermektedir.

Güldürü ögesiyle ortaya konulan komedi türü, tiyatronun yanı sıra dizi ve filmlerde de karşımıza çıkmaktadır. Komedi sözcüğü, "komen- komos, komikos" sözcüklerinden türemiş, köylü gezgin ve şarkı söylemek anlamına gelen "ado" sözcüklerinin birleşmesinden ortaya çıkmıştır (Aristoteles, 1983: 394). Gülme eylemini bu noktada gezginlere atfeden Aristoteles'in tanımlamasından hareketle Platon "Devlet" eserinde yerleşik düzeni bozan bir tehlike olarak görüp, kamusal denetimin sağlanması açısından kontrol altında tutulması gerektiğini savunmaktadır. O halde Antik Yunan'da gülme, ıslah edilmesi gereken bir tehlikedir. Gülmeye getirilen yorumlar dinler açısından değerlendirildiğinde ise, Hristiyanlıkta İsa'nın çarmıha gerilerek çekmiş olduğu acıya bir hakaret ve alay olarak görülen gülme, Tanrı'dan uzaklaştıran dünyevi bir eğlencedir. Çünkü gülmeye eğlenen insanların duaları Tanrı tarafından duyulmayacaktır⁸ (Sanders, 2001: 164). Gülmeye ilgili yine Baudelaire'e göre dini açıdan kınanması gereken bir şeydir gülme. Ancak bir felaket veya aşağılanma gibi bir durum meydana geldiğinde gülme, şeytanca ortaya çıkmaktadır. İşte bu anlamda gülme dediğimiz şey belki de insanın en ilkel, en kaba, en şeytanca ve en insanca halidir. Birinin ayağı takılıp düşen birisine katıla katıla gülmesi, üstünlük, gurur ve böbürlenme duygularının bir yansımasıdır. Dolayısıyla her insanın içinde taşıdığı temel bir insani özelliktir.⁹

Mizah teorilerinden bir diğeri olan psikolojik bir yaklaşım açısından gülmeye bakıldığında ise gülmenin gülme duygusu ve hazla gerçekleştiğini düşünen Lippis için bu haz anlık, hafif, içerik olarak eksik, zayıf, yüzeysel ve kalple pek de ilgili olmayan bir karıncalanma hissidir (Şentürk, 2016: 78-79). Burada gülmeye hazlanan bireyler aslında anlık bir katharsizmle bir rahatlama, boşalma ve arınma sağlamaktadır. 21. yy'ın getirdikleri noktada tüketimin merkezindeki insan, sinema salonunda izlediği komik filmlerin etkisinden salondan dışarıya çıkar çıkmaz kurtulmakta ve onu anında tüketerek anlık hazlara varmaktadır. Gülme, nükte ve mizah konuları ile ilgili olarak psikanalitiğin kurucusu Sigmund Freud, duyguları gereksiz yere kullanmayı engellemesi ve habsizlikten kaçınması

⁸ Protestan ilahiyatçı ve filozof olan Saren Kierkegaard, gülme konusunu din bağlamında ele almakta ve komik olan her şeyi din dairesi içinde sınırlandırmaktadır. Ona göre içsellik ve maneviyatıyla dindar kişi esasen acı yüklü olmalıdır (Şentürk,2016:63).

⁹ Gülme teorilerinden birisi olan üstünlük teorisi, gülmeyi bir kişinin diğer insanlar üzerindeki, üstünlük duygularının ifadesi olarak açıklanmakta ve gülünç kişilerin kendisini olduğundan daha akıllı, bilge, erdemli sanan kişiler olduğunu söylemeleri ve gülünç duruma düşmelerine işaret etmektedir.

dolayısıyla en yüksek psikik başarı olarak takdir etmektedir. Şuur-dışının özellikleri ve şuur dışına ait haz ilkesinin ve libidinal güçlerin şuur alanına karşı giriştikleri hareketi olarak değerlendiren Freud, “baskı savunma arasındaki dengenin nüktenin öngördüğü oyun dolayısıyla haz ilkesinin lehine bozulduğunu ve hazzı serbest hale getirdiğini düşünmektedir. Gülme esnasında boşalan psikik enerjiler daha önceden bastırılmış ve engellenmiş, tasarruf edilmiş hazzardan kaynaklanmaktadır” (Şentürk, 2016: 83). Ona göre gülme, rüyaya benzer biçimde şiddet ya da ayıp diye nitelenebilecek müstehcenlik içeren konularda daha güçlü meydana gelmekte ve gülme aslında o bastırılmış, ötelenmiş duygu ve hazların, cinsellik ve şiddet arzusunun su yüzeyine çıkarılmasını tetikleyen şeydir. Freud, *Nükte ve Şuur-Dışıyla İlişkisi* adlı kitabında haz ilkesinin komik durumlarda nasıl işlediğiyle ilgili olarak gülmeye sebep olan durumları şöyle sıralamaktadır.

- Komik olandaki saflık ve aptallık,
- Karikatürize oluş,
- Tekrar eden durumlar.¹⁰

Freud, bu durumları bilinç dışı olma halindense ön şuur kavramıyla ilişkilendirmektedir. Bireyler, eğitim ve toplumsallaşma süreçlerince üretilen dirençleri, tabu, gelenek gibi sosyo-kültürel çeşitli bariyerleri aşabilme noktasında gülmeye yönelmektedir. O halde şiddet cinsellik şeklindeki arzular bu sayede bir anlamda tatmini sağlamaktadır.

Tatmin sağlayan gülme, rahatlama teorisine göre kişinin bastırılmış ve yığılmış enerjisinin aniden ortaya çıkması sonucunda gerçekleşmektedir. Paulos’un ‘Rahatlama Kuramı’na göre gülme, herhangi bir nedenle insanın içinde biriken sinirsel enerjinin boşaltılması sonucu oluşur. Gülme yoluyla gereksiz enerjiden kurtulan insan rahatlar. Sinirsel enerjinin birikmesine neden olan en önemli hadise, kişinin bilincinin önemli şeylerden önemsiz şeylere, hazırlıksız olarak aktarılmasıdır” (1996: 9). Çünkü günlük hayatta insan üzerinde çeşitli yasaklayıcı durumlar ve baskıcı tutumlar belli ölçülerde enerji birikimine neden olabilmektedir. Bilinç dışına atılan ve denetim altında tutulmaya çalışılan bu enerji, uygun koşullarda kendini bırakarak ortaya çıkarmakta ve ani bir gülme eylemi gerçekleşmektedir (Morreol, 1997: 34). İnsani bir durum olmasının yanı sıra kolektif bir etkinlik olan gülme etkinliği cinsellik bağlamında anlatılanlar noktasında bir eğlence programı olan “*Güldür Güldür Show*” örneğinde biçim, jest-mimikler ve tekrar eden söz veya davranışlar üzerinden analiz edilecektir.

---

¹⁰ Gülmeye sebep olan durumlar açısından düşünüldüğünde komedinin Charlie Chaplin’le karşımıza çıktığı dönemlerde insanların nelere güldükleri konusu da aslında açıktır. Şarlo tiplerleriyle hemen her filminde saf bir şekilde ayağı takılıp düşen, yerlerde yuvarlanan, tam kalkacakken yine ayağı takılıp yere kapaklanan, karikatür kahramanı gibi yüzü, bıyığı, şapkası ile ve tekrar eden komik durumları ile insanoğlunun aslında neleri komik bulduğu da açıkça görülmektedir.

- Biçim üzerinden gülme-güldürme: çirkin, kambur olma halleri, kılık kıyafet,
- Jestler üzerinden gülme-güldürme: beden hareketleri,
- Mimikler üzerinden gülme-güldürme: yüz hareketleri,
- Tekrar üzerinden gülme-güldürme: söz ya da hareket tekrarı.

3. “GÜLDÜR GÜLDÜR SHOW” ÖRNEĞİ

Araştırma evrenini “*Güldür Güldür Show*”¹¹ programının oluşturduğu çalışmada örneklem amaçsal örneklem biçimidir. Programın farklı tarihlerde yayınlanan bölümlerinden cinsellik konusu içeren dört skeci içerik analizi yöntemiyle analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Ders: Cinsel eğitim, skecin başlangıcında sunumu yapan Ali Sunal, oyundan bahsederken ötelenmiş bir konu olduğuna vurgu yapmaktadır. Okul müdürü ve öğretmenler arasında geçen konuşmada cinsel eğitim dersi için her bir öğretmenin “ben istemem”, “ben anlatamam” şeklindeki cümleleri cinsellik konusunun geleneksel Türk toplumu ve eğitimi açısından bir tabu olduğu olarak yorumlanabilmektedir. Çocuklara cinsel eğitimle ilgili olarak “çocuk nasıl yapılır” konusunun anlatılmasını isteyen okul müdürüne öğretmenler kendi aralarında itiraz ederek “yok canım ben ne diyim”, “onu nasıl anlatayım” ifadelerini kullanmaktadırlar. Burada dikkat çeken nokta bu cümleler sarf edilirken öğretmenlerin beden hareketleriyle cinselliğe vurgu yapmalarıdır. Bedensel hareketlerin yanında sarf edilen cümleler “abartmayın arkadaşlar cinsellik iki dakika süren bir eylem” “olsun üç dört” “yok altı yedi” ifadeleri seyirciler açısından değerlendirildiğinde güldürme eylemini tekrarlara dayandırmaktadır.

Sınıfa giren fizik öğretmenin “ben nasıl anlatırım çocuklara çocuk nasıl yapılır” şeklindeki ifadesi beraberinde elleri ve kollarıyla yapmış olduğu cinsel içerikli jestler gülmeyi sağlayan unsurlardır. Yine sınıftaki Hüseyin adlı öğrencinin saç kesim tarzı, biçim üzerinden beden ve yüz hareketleri ise jest-mimikler üzerinden gülmeyi sağlamaktadır. Hüseyin’in izlediğini ifade ettiği cd’ler ve videoların içeriği ile ilgili konuşmasının öğretmen tarafından defalarca kesilmesi de yine geleneksel söylemin bir dayatması olarak yorumlanabilmektedir. Bu bağlamda Foucault’un ifade ettiği gibi gösterilmeye çalışılan her ortamda cinsellik, sus pus olmanın dayatıldığı bir durumdur.

Çocukların en sevdiği dersin coğrafya olduğunu öğrenen öğretmen coğrafi olaylar üzerinden sorunun yanıtını onlara vermek isterken de aslında cinselliğin konuşulması noktasında toplumun eğitim görmüş bireyler açısından bile konuşulmayacak biçimde baskılandığını izleyiciye göstermektedir. Öğretmenin

---

11 Güldür Güldür Show programı, Show Tv’de yayınlanan eğlence ve komedi içerikli bir programdır. Her programda gündeme dair ya da sıradan seçilmiş konularla ilgili farklı skeçler güldürü ögesini odağına alarak seyirci karşısında sergilenmektedir.

“Karadeniz’de dağlar kıyıya paralel nasıl uzanırsa bir erkekle bir kadın birbirlerine paralel uzanır ve medcezir adını verdiğimiz gelgit yaşanır, alüvyon taşıyan nehirler böyle denize doğru aktı, orda bir flora ortaya çıktı, o florada da böyle bir çiçek açtı, bu çiçeğe de çocuk adını koyabiliriz” ifadesinin yanında kullanmış olduğu beden ve yüz hareketleri seyircilerde gülme eylemini gerçekleştirmektedir. Öğrencilerden birisinin “öğretmenim yani paralel uzanmak şart mı” sorusu üzerine “yani o tercih meselesi” diye heyecanla anlatmaya çalışan öğretmen eril söylemin denetimini adeta üzerinde hissedip çocuğu bu baskıyla erilliğin temsilcisi gibi susturmaktadır. Anlayıp anlamadıkları konusunda öğrencilere soru yönelten öğretmen aldığı cevapla anlamadıklarını görünce konuyu fizik dersi üzerinden anlatmaya karar vermiştir. Maddenin üç hali üzerinden konuyu anlatmaya çalışan öğretmen, “katı hal, sıvı hali isterse aralarında bir elektriklenme olursa, bunlar evlenirse, sıvı halin akşam başı ağrımazsa çocuk olur”¹² cümlesi yine bedensel hareketler eşliğinde verilmektedir. Konunun yine anlaşılmasında üzerine söz hakkı alan Hüseyin’in cd’lerden izlediği videoları çeşitli jest ve mimiklerle anlatmak istemesi ancak öğretmen tarafından yine engellenmesi tekrar eden bir unsur olarak gülmeyi sağlamaktadır. Burada vurgulanması gereken önemli bir nokta Hüseyin’in cinsellikle ilgili heyecanla her çıkışında öğretmen onu baskımlarken “sus deccal, şeytan, cehennemlerde yan” ifadelerini kullanmaktadır. Burada birey arzusunun, hazzın egemenliği altındayken, iktidar denetleyerek ve ideolojik söylemle bireyin kendini yadsımasını sağlar.

Skecin ilerleyen bölümlerinde sınıfa gelen diğer öğretmenler cinsellik konusunu anlatamadıklarından yakınırken “ben edebiyat hocasıyım, türk dilinden girdim, Fransız öpücüğünden çıktım, ama anlatamadım” “ben resim hocasıyım anlatamayınca çocuklar çizerek anlatın dediler ve ben sınıftan kaçtım” tarzında ifadeler kullanırken eril söylem tarafından nasıl baskılandıkları bu ifadelerde açıkça yer bulmaktadır. Müfettişin sınıfa gelip bu konuyla ilgili öğrencileri sınav yapacağı gerçeğiyle yüzleşen öğretmen bu kez kararlı bir biçimde cinselliği anlatmaya başlar. Bu sahnede öğretmen elinde iki kalemle müzik eşliğinde cinsel ilişkiyi anlatan hareketler yaparken seyircilerde katharsizmin müzik unsuru ile nasıl ortaya çıktığı kendilerinden geçercesine gülmelerinden anlaşılmaktadır. Müzikle beraber öğretmenin anlatımının bitmesiyle öğrenciler çığlıklar eşliğinde bağırma başlamaktadır. Bu sahnede sınıftaki bir kız öğrencinin ağlamaklı biçimde bağırması kadının cinselliğin ne olduğunu bilmeden onu farklı biçimlerde deneyimleyip şoka uğraması olarak yorumlanabilmektedir.” Öğretmenin daha sonra kız öğrencilere “Ağlama yavrum ağlama bunda ağlayacak ne var ki” şeklindeki telkinleri de eril

¹² Öğretmen bu cümleye kurarken katı hal(erkek) ile sıvı hal (kadın) birbirine hallenirse, yok yok yazmayın! katı hal sıvı hali isterse katı halin babası bunlara evet derse ifadesi de kadının toplumdaki ikincil konumuna bir göndermedir. Erkeğin seçen, beğenen, karar veren, sözü geçen olma özellikleri karşısında seçilen ve beğenilen ve verilen kararın nesnesi konumundaki kadın imgesinin de yine güldürü unsuru üzerinden kurulduğu görülmektedir. Çocuklara öğretmenin “durun yazmayın” şeklindeki ikazı da aslında geleneksel eril söylemin dayattığının ötesinde düşünüleceğinin ifadesidir.

söylemin ifadeleri olarak değerlendirilmektedir. Sonrasında "insan insana bunu yapar mı" "insan insana bunu yapmazsa insan nasıl olur" şeklindeki cümleler cinselliği güldürü unsuru olarak tekrar eden ifadeler üzerinden vermektedir.

Ben nasıl dünyaya geldim: skecin başında okuldan eve gelen çocuk şaşkın ve bir o kadar da ağlamaklı biçimde annesine ve babasına okulda bir şey öğrendiğini söylemektedir. İzlediği dvd'den çocuğun nasıl yapıldığını gören çocuğa anne ve babası "haa leyleklerin göçü" videosu diyerek geleneksel bir ifade kullanmaktadır. Bunun karşısında çocuğun "hayır leylek falan yok, olsa olsa ağaçkaktır o" ifadesi yüz ve beden hareketleri eşliğinde güldürü unsuru olarak değerlendirilmektedir. Çocuğun ısrarla "beni nasıl yaptınız" soruları karşısında anlatacağını söyleyip ayağa kalkan baba kemer düzeltme hareketi ile cinselliğe vurgu yapmaktadır. Babanın "önce her şey gaz bulutuydu, bir sıkışma oldu sonra ani bir patlama" şeklindeki dünyanın oluşumu ile ilgili ifadesi cinselliğinde çeşitli mitsel anlatılar içerdiğine bir gönderme niteliğindedir. Çocuğun bu açıklamayı da kabul etmemesi üzerine babanın "okulda dünyanın oluşumu anlatıyorlar da insanın oluşumunu neden anlatmıyorlar" cümlesi bir eğitim sisteminin bu yönüne getirilen bir eleştiri olarak kabul edilebilir.

Skecin ilerleyen bölümünde durumu anlatmaya karar veren baba oğlunun kulağına fısıldayarak izah etmektedir. Bu durum cinselliğin konuşulmasının yasak, günah, utanılası olduğu fikirlerini destekler niteliktedir. Burada çocuğun babadan dinledikleriyle şok durumuna girmesi bir önceki skeçte de değerlendirdiğimiz gibi bireylerin bu konuyu uzmanlar tarafından değil farklı ya da "kötü" deneyimlerle öğrendiklerinin bir ifadesidir. Önceki skeçte yer alan "insan insana bunu yapar mı" ifadesi yüzyıllardır insan zihninde suçluluk duygusuyla yer edinen cinselliğe bir göndermedir. Oyuna dedesi ve ninesinin de dahil olmasıyla cinsellikle ilgili sorgulayışlarını onlar üzerinden devam ettiren çocuğa dedesi "haaa o mesele bizim onun için şifremiz fizik tedavime yardım eder misin" derken bıyık altı gülmesi de güldürü unsuru açısından önemlidir. Ayrıca ifadede geçen şifre sözcüğü cinselliğin ulu orta konuşulmaktan çekinilen bir konu olması ile ilişkilendirilmektedir.

Ergen Beyni Skeci: Oyun ergenliğe henüz geçmiş olan İbrahim'in vücudunda cinsel istekle karakterize olan hormonal değişiklikleri bir psikiyatriste anlatması ile başlamaktadır. Skeçte İbrahim bilinç altında yer alan cinsel arzularıyla ve aklı arasında sürekli olarak bir çatışma yaşamaktadır ve bu çatışmadan kurtulma noktasında başvurduğu kişi ise bir doktordur. İktidar olarak yorumlayabileceğimiz doktor İbrahim'i cinselliğin konu olduğu her anda dizginlemeye çalışmaktadır. Çocuğun bilinç altına inmek isteyen doktor ona çeşitli sorular yönelterek sorunun asıl kaynağını bulmaya çalışmaktadır. Bu noktada "internette bir gurubunuz var mı çocuğum, ne yapıyorsunuz o gurupta, nasıl konuşuyorsunuz" sorusuna karşılık "erkeklerle bir gurup kurduk evet, çeşitli faaliyetler yapıyoruz, sakın ol, panik yapma şeklinde konuşuyoruz" ifadeleri cinsellik zerinden güldürü sağlayan unsurlardır. Burada çocuğun cinsellik konusunda erkeklerle kurmuş olduğu guruptan bahsediyor olması "cinsel sapma olarak tanımlanan duruma bir örnek

sayılmaktadır. Eşcinsel bir ilişki şekli olarak anlaşılan diyalogda bu durumun iktidar tarafından denetlenirse dahi önüne geçilememektedir. Bir başka sahnede karşısında bir iskelet olduğunu fark eden İbrahim'in” kadın iskeleti mi o, çıktığı var mı, çıktığı” tarzındaki heyecanlı çıkışı doktor tarafından “İbrahim yavrum kendine gel “şeklinde baskılanmaktadır. Bu bağlamda cinselliği üreten her türlü bilgi mekanizmalarının karşısında çocukların cinsel etkinliklerinin aile, okul veya doktor tarafından denetlenmesi onları “doğru olan yola” teşvik etme noktasında çeşitli söylemler geliştirmeye mümkün hale gelmektedir.

İbrahim'in kadınlara karşı olan iç güdülerini ergenliğe geçişle ilişkilendiren doktor, hormonların beyni ele geçirdiğini vurgulayarak cinselliği şuur dışı bir durum olarak nitelemektedir. Doktorun yeni icat edildiğini ifade ettiği bir cihazla çocuğun beyni ve diğer hormonlarıyla iletişime geçmesi sahnesinde cinsellikle karakterize olan hormonların kadın doktorun sesini duymasıyla birlikte harekete geçmesi İbrahim'i heyecanlandırmaktadır. İbrahim doktora doğru ileri geri hareket ederek cinselliğe çağrışım yapmakta ve seyircileri güldürmektedir. Oyunun ilerleyen bölümlerinde doktorun kızını görüp zihninde ortaya çıkan cinsellik çağrışımları ile kıza asılan İbrahim'e doktor bir iğne yapmaktadır. İğnenin üzerine sakinleşen İbrahim'in vücudu ve duygularında birtakım değişiklikler olduğu görülmektedir. Vücuduna östrojen hormonu (kadınlık hormonu) enjekte ettiğini ifade eden doktor, kızını korumak adına buna mecbur olduğunu söylemektedir. Burada iktidarın temsili olarak doktor, İbrahim'in saldırgan davranışlarını denetlemeye çalışmaktadır. Foucault'un “biyo-iktidar” kavramı oyunlaştırılan bu durum açısından önemlidir. Disiplinci bir anlayışla insan bedeninin terbiyesi veya ıslahı olarak değerlendirildiğinde doktor önlem amaçlı bir davranış sergilemektedir. Burada güldürüyü sağlayan unsurlar iğneyle beraber kadınsı tavırlara bürünen İbrahim ve beynindeki cinsellikle karakterize olmuş hormonları canlandıran oyunculardır. Ayrıca oyunun hemen her anında cinsellikle ilgili dürtüleri harekete geçen İbrahim'in “ben çocukken çok akıllı başlıydım, tam bir beyfendiydim” ifadeleri Foucault'un bahsettiği günah çıkarma eylemine örnek teşkil etmektedir.

Karşı Cins Olmak: skeçte iki çiftten erkek olanlar kadınların kurmuş oldukları” kadın olmak çok zor” cümlesini çürütmek amacıyla kadın kılığına girerken sevgilileri de erkek olmanın kolaylıklarını onlara göstermek için erkek kılığına girmişlerdir. Oyunun başında erkek kılığına girmiş oyuncu “aşkım gidelim eve bak kadın olmak o kadar kolay iş değil” ifadelerini kullanırken topuklu ayakkabıları ve mini eteğiyle kadın kılığına girmiş erkek oyuncu “ya bırak süper işte ne güzel esiyor alttan efil efil” derken kadının cinselliğine vurgu yapmaktadır. Tam bu esnada Ali Sunal elindeki zili çalarak oyunu durdurmaktadır. Kadın kılığına girmiş erkek oyuncularından birine “evet söyle bakalım topuklu zor muymuş, saygı duyduk değil mi kadınlara “şeklinde soru yöneltmektedir.¹³Bu sorunun üzerine oyuncu,

¹³ Burada Bertolt Brecht'in yabancılaştırma efektinden bahsetmek çok yerinde olacaktır. Brecht “Epik Tiyatro”da sahnede oynayan her oyuncunun kendi bilincinde olurken, seyirciye de onun bir oyun

"topukludan ötürü mü, bizim de sakalımız çıkıyor, böğrümüzden kıl fıskırıyor, biz bir şey diyor muyuz" şeklinde cevap vermektedir. Sunal'ın "bir de etek tarafı var tabi" ifadesi üzerine kadın kılığına girmiş diğer erkek oyuncu "külotlu çorap sıkıntı tabi açılı durmak gerekiyor, bu sayede araya kaçmasını engellemiş oluyorum" yanıtını verirken bacaklarını birbirine kenetleyerek kadınların duruş pozisyonuna vurgu yaparken bu hareket üzerinden güldürü unsuru sağlanmaktadır.

Otobüse binen oyuncuların kadın kılığına girmiş olanlara diğer yolcular tarafından yapılan el, kol hareketleri ve dille yapılan taciz cinsellik söylemi içermektedir. "Rahat mısınız, buyurun, el üstünde tutarız sizi böyle" ifadeleri baskın erkek söyleminin ifadeleri olarak jest ve mimikler eşliğinde güldürü sağlayan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bara giden oyuncular bar çalışanı tarafından kadın ya da erkek olmaları karşısında ayrıma tabi tutulurken kadın kılığına girmiş oyuncuların birinin "Alın işte, iki gülücüğe iki kokteyl, sonra da kadın olmak zor" ifadeleri kadını cinsellikle ilişkilendirirken bedeni ve cinselliğiyle seyirlik nesne konumuna indirgemektedir. Geleneksel eril söylemin kadına yüklemiş olduğu anlamlar oyunun bardaki dans sahnesinde karşımıza çıkmaktadır. Kadın kılığına girmiş erkek oyunculara sarkıntılık yapan erkeklerden rahatsız olan oyuncular kız arkadaşlarına bunu ifade ederken kızlar eril söylemin dilinden onlara cevap vermektedir. "Madem pas vermeyecen niye kuyruk sallıyon prenses, iki özgür bayan olarak erkekli ortamda ne işiniz var, sizin niyetiniz belli" ifadeleri eril gücün bakış açısı olarak yorumlanabilmektedir.

Kadın olmanın zorluğu-kolaylığının anlaşılması konusunda iddiaya giren sevgililerden kızlar "ne zor demi kadın olmak hadi kabul edin" tarzında cümleler kurarken "delikanlı adamın ben, adam gibi adamım, verdiğim sözün arkasındayım" ifadeleri ile erkekler sözünde durmayı yine erkekliğe, erkek olmaya atfetmektedir. Bu bağlamda eril tahakkümün sembolik ifadeleri olarak yorumlanabilecek bu ifadeler cinsler arası farklılıkları görünür kılmaktadır. Oyunun kurulu olduğu konu erkek olmanın kolaylıkları karşısında kadın olmanın ne denli zor olduğudur. İddiaya giren çiftler açısından değerlendirildiğinde kadınların erkek kılığına girme durumları Freud'un "penis imrenmesi" kavramıyla örtüşmektedir. Gücün, iktidarın,

olduğu bilincini vermektedir. Yabancılaştırma yöntemiyle oyuncu aracılığıyla seyirci durum hakkında düşünmeye sevk edilir. Bunun için oyun kısım kısım kesilerek sekteye uğrar. Bu sayede oyunun akışına kapılmayan seyirci durumu kanıksamadan sorgulayarak bilinçlenmektedir. Bu bağlamda epik tiyatrodaki seyirci, oturduğu koltuğunda sürekli dürtülerek rahatsız edilmekte ve oyunun havasına, akışına kendini kaptırıp oyunu yaşamayı ve oyundan etkilenmesi önlenmektedir. Seyirciye sürekli olarak, bir tiyatro oyununu izlediği ve sahnedeki olayın sadece, yaşanmış bir başka olayın gösterimi ve anlatımı olduğu hissettirilmektedir. Epik Tiyatrodaki da eğer seyirci kışkırtılmaz ve bilinçlendirilmezse ve oyun süresince gerçek yaşamdaki kişiliğinden uzaklaştırılırsa, yapılan tüm çalışmaların bir anlamı olmayacaktır. Seyirci ile sahne-oyuncu arasındaki özdeşleşmeyi sağlamaktan alıkoyan yabancılaştırma efekti ile bireyler eleştirel olma özelliğini kazanmaktadır. Özdeşleşme kırıldığı anda seyirci sahnedeki karaktere ve bahsi geçen olaya yabancılaşmaktadır. Bu sayede gerçek üzerinde düşünen, onu iyice kavrayan birey bilinç kazanmış olur.

erklığın, her şeyi özgürce yapabilmenin ön koşulu olarak “erkeklik” bu noktada kadınlar tarafından imrenilen bir konum olarak değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Eğlendirmeyi amaçlayan çeşitli eğlence ve komedi programları en etkili medya aracı olan televizyonla beraber kapitalist sistemin tahakkümünde çeşitli içeriklerle izleyiciye sunulmaktadır. Boş zaman etkinlik aracı olarak da niteleyebileceğimiz televizyon en başta haber verme, eğitime ve sosyalleştirme amaçlarıyla ortaya çıkmışken bu işlevler zamanla değişmiştir. Kültürel temsiller noktasında yaşamı etkileyen ve yönlendiren televizyon yayın içerikleri kapital düzeni etkileyen ekonomik, politik ve kültürel dinamiklerle belirlenmektedir. Bu bağlamda televizyon iktidar odaklarının ideolojilerini yaydıkları, empoze ettikleri bir alandır. Farklı kültürlerin, farklı anlamlandırma ve sembolleştirme pratiklerinin bizim dilimize uyarlanmış haliyle bize sunumu izleyici algısını da bu duruma göre oluşturmaktadır. Televizyon eğlence dolu ve güldürü dolu yayın içerikleriyle farklı kültürleri evrensel olarak bir araya getirmektedir. Bunu yaparken televizyon kitle kültürü insanların beğenilerini biçimlendirme noktasında işlevseldir.

Eğlence ağırlıklı yayınların yapıldığı televizyonda güldürü unsuru belirleyicilik açısından önemli bir konudur. Kapitalist toplumların üretmiş oldukları şeyleşmiş veya yapay diye adlandırabileceğimiz kültürle ait kodları komedi programları güldürü ögesi olarak sunmaktadır. İletişimin küreselleşmesi ve televizyondaki program formatlarının küresel pazarda yayılması sonucu Türk toplum yapısına uymayan birçok içerik tüketilmeye başlanmıştır. Sunulan içeriklerden birisi de bu noktada cinselliktir. Yüzyıllardır konuşulmaktan sakınılan, utarılan, ayı, günah olarak nitelendirilen cinsellik konusu insanın en doğal dürtüsü olan gülmeyi ortaya çıkaran bir unsurdur. Cinsellik ve gülme bu özelliği noktasında insan olmanın en doğal durumlarıdır. Eril gücün genellikle kadın üzerinden kurmuş olduğu cinsellik söylemi kadın bedeni üzerinden oluşturulmaktadır. Bu bağlamda özel alanda gündelik rutinlere hapsedilmiş kadının belli sınırlar içinde olma zorunluluğu cinselliğin gizli, kapalı olması dolayısıyla kadınlıkla ilişkilendirilmektedir.

Arzu ve haz ile ilişkilendirilen cinsellik beden terbiyesi, ıslahı noktasında iktidar tarafından baskılanmakta ve kontrol edilmektedir. Cinsellik gibi gülme de batı kültürü açısından bakıldığında geleneksel yapıda yasaklanan, denetlenen bir durumdur. Özellikle taşkın biçimde, soluksuzca gülmek Hristiyan öğretilerinde kişiyi tanrıdan uzaklaştıran bir eylemdir. Güldürü ögesini içerisinde barındıran komedi içerikli programlarda bu noktada güldürü öğeleri tekrar eden durumlar, jest ve mimikler ve sözsöz ifadeler üzerinden kurulmaktadır. “*Güldür Güldür Show*” programı özelinde analiz edilen dört skecinde güldürme eyleminin bu unsurları, Foucault’un cinsellik üzerine kurmuş olduğu kavramsallaştırmalardan hareketle çözümlenmiştir.

Her bir skeçte cinsellik içeren konuşma ve hareket seyirci tarafından kahkahalarla karşılanmaktadır. Ders: Cinsel Eğitim skecinde cinselliğin insanlıkla beraber baskılanan bir içerik olması eğitimciler tarafından da kanıksanmıştır. Ancak durumun yadsınmaya başlandığı noktada geleneksel söylemin baskın gücünün görünür olması konu açısından önemlidir. Bu anlamda cinsellik eril bakış açısıyla verilmektedir. Yeri geldiğinde cinsellikleriyle var olan kadın öğretmenler bile oyunda eril söylemin temsilcileri gibi onların dilinden konuşmaktadır. Öğretmenin sınıfta cinsel eğilimi yüksek olan çocuğun her konuşmasını eril bir dille keserken onu baskılamaktadır. Ben nasıl dünyaya geldim? Skecinde çocuğun dünyaya gelme şeklini öğrenmesi ile girmiş olduğu büyük çaplı şok ve şaşkınlık ulu orta konuşulmayan cinselliğin gençler tarafından herhangi bir yerde rastgele birinden, rastgele bir zamanda öğrenilmiş bir deneyim olması noktasında önemli bir tezdır. Bu noktada iktidar söylemine tabi kılınan cinselliğin Foucault 'a göre dört iktidarından birisi olan çocuk cinselliğinin eğitime dahil edilmesi kavramı skeç açısından görünürlük kazanmaktadır. Yine Ergen beyni oyununda Freud'un Psikanalizi'nde anlattığı içeriklerden hareketle bilinçli olmanın dışına itilmiş olan cinsellik şuursuzca konuşulan ve bu yönüyle bastırılması gereken bir dürtüdür. Oyunda çocuğun eş cinselliğe yönelimi odağında yine Foucault'un dört iktidarından birisi olan sapkın hastaların psikiyatrilendirilmesi tanımlaması dikkat çekmektedir. Son skeç olan Karşı cins olmak'ta da cinsellik kadın bedeni üzerinden onun dişiliği odağında verilmektedir. Tüm bu noktada seyirci açısından gülmeyi sağlayan unsurlar oyuncuların beden ve yüz hareketleriyle ortaya koymuş oldukları cümleler ve ifadelerdir.

KAYNAKÇA

- AKGÜNDÜZ, Gülay (2013). Foucault'da İktidar ve Beden İlişkisi, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – Kırgızistan, Sayı: 38 Eylül – Ekim 2013
- AZİZ, Aziz (2006). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- COWAN, Geoffrey (1978). *See No Evil: The Backstage Battle Oversex And Violence In Television*. New York: Simon And Schuster.
- ERBİL, Pervin (2008). *Kibela'dan Pandora'ya: Kadının Tarihsel Yenilgisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ERDOĞAN, İrfan ve Korkmaz Alemdar (2005). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları.
- FOUCAULT, Michel (2003). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev.) Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- HONDERICH, Ted. (Ed.) (1995). *The Oxford Companion To Philosophy*. Newyork: Oxford University Press.
- GIDDENS, Anthony (2000). *Sosyoloji*. (Çev.) Hüseyin Özel, Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınları.
- IRZİK Sibel ve PARLA, Jale (2004). *Kadınlar Dile Düşünce*. İstanbul: İletişim.
- MILLETT, Kate (2011). *Cinsel Politika*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- MORREAL, John (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. (Çev.) Kubilay Aysevener, Şenay Soner. İstanbul: İris Yayınları.
- MONTAIGNE, Micheal. (1993). *Denemeler* (Çev.) Selahattin Eyüboğlu. İstanbul: Cem Yayınevi.
- PAULOS, J. Allen (1996). *Matematik ve Mizah*. (Çev.) Aliye Kovanlıkaya. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- POSTMAN, Neil (2010). *Televizyon Öldüren Eğlence: Gösteri Çağında Kamusal Söylem*. (Çev.) Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- RİGEL, Nurdoğan, BATUŞ, Gül vd. (2003). *Kadife Karanlık, 21. YY İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*. İstanbul: Su Yayınevi.
- SANDERS, Barry (2001). *Kahkahanın Zaferi*. (Çev.) Kemal Atakay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SPARGO, John T (2000). *Foucault ve Kaçıklık Kuramı*. (Çev.) Kaan H. Ökten. İstanbul: Everest Yayınları.
- SÜMER, Necati (2016). *The Journal Of Academic Social Science*, Sayı;29, 167-177.

İLETİŞİM FAKÜLTESİ MEZUNLARI-YEREL BASIN İLİŞKİSİ: ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ

Gülsemin MISIRLI

ÖZ

Bu makalenin konusunu, iletişim fakültesi mezunları ile Erzurum yerel basınının birbirleriyle olan ilişkisi oluşturmaktadır. İletişim fakültelerinin son zamanlarda gereğinden fazla mezun vermeye başlaması ile ortaya çıkan istihdam sorunu yerel basının da kalifiye eleman sıkıntısı hala çözülemeyen iki sorundur. Böyle bir çalışma yapılmasının temel amacı, Erzurum’da bulunan iletişim fakültesinin Erzurum yerel basınına etkilerini ortaya koymak ve iletişim fakültesi mezunlarının yerel basındaki konumlarını sorgulamaktır. Çalışmada, ilk önce yerel basına ve yerel basının kalifiye eleman sorununa dikkat çekilmiş, daha sonra kısaca iletişim fakültelerinin istihdam sıkıntısı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın araştırma bölümünde Erzurum’da günlük yayın yapan gazetelerin (Pusulula, Milletın Sesi, Günebakış, Yenigün) yetkilileri ve bu gazetelerde çalışan iletişim fakültesi mezunları ve ayrıca iletişim akademisyenleri ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ışığında, Erzurum yerel basınının iletişim fakültesi mezunu eleman sıkıntısı yaşadığı buna karşın iletişim fakültesi mezunlarının yerel basına sıcak bakmadığı gözlemlenmiştir. Görüşmelerden çıkan sonuçlar dikkate alınarak bazı çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erzurum Yerel Basını, İletişim Fakültesi Mezunları, Kalifiye Eleman Sıkıntısı, İstihdam

THE RELATIONS OF GRADUATES OF THE COMMUNICATION FACULTY AND THE LOCAL PRESS: ERZURUM CITY EXAMPLE

ABSTRACT

The subject of this article is to establish a relationship between the graduates of the communication faculty and Erzurum local press. The employment problem that has emerged with the fact that the communication faculties have recently began to graduate more than the need of the sector and the shortage of the qualified staff in the local press are two problems that cannot be still solved. The main purpose of such a study is to show the effects of the communication faculty in Erzurum on the local press of Erzurum and to question the positions of the graduates of the communication faculty in the local press. In the study, firstly, attention was paid to the local press and the problem of qualified staff of the local press and then briefly focused on the employment problem of the communication faculties. In the research section of the study, detailed interviews were made with the officials of daily newspapers in Erzurum and graduates of the faculty of communication working in these newspapers and communication academics. In the light of the interviews, it was observed that the Erzurum local press had a faculty shortage of communication faculty members, but the communication faculty graduates did not favor the local press. By taking into consideration the results of the interviews, some solution suggestions have been made for some problems.

Keywords: The Local Press of Erzurum, Graduates of The Communication Faculty, The Problem of Qualified Staff, Employment

· 100/2000 YÖK Doktora Burslu Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, gulseminmisirli60@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8103-8462.

Makale Geliş Tarihi: 09.03.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.03.2020.

GİRİŞ

Gazeteciliğin her geçen gün değişmesi, yeni beceriler gerektiren bir meslek haline gelmesi, bunun yanı sıra reklamcılık ve halkla ilişkiler gibi sektörlerin kurumsallaşması gibi gelişmeler iletişim eğitimini de etkilemektedir. Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte icra alanı gitgide genişleyen bir mesleki pratik olan gazetecilik eğitiminin nasıl olması gerektiği ayrı bir tartışma konusu iken, sayıları giderek artan iletişim fakültelerinin neden olduğu istihdam sorunları da artmaktadır (Uzun, 2007: 118). Ülkemizde köklü bir geçmişi olan gazetecilik eğitimi bugün hiç olmadığı kadar tartışılmaktadır. Birçok köşe yazarı iletişim fakültelerinin menfi durumunu köşesine taşımakta ve iletişim fakültelerinin kapatılmasını açıkça dile getirebilmektedir. Ya da iletişim fakültelerinden mezun olanların başka sektörlerde iş araması önerilmektedir.

Yerel basın demokratik bir yaşam için hayati önem taşımaktadır. Ancak bugün manzaraya bakıldığında, küresel süreçler karşısında yerel basının ciddi biçimde gerilediğini söylemek yanlış olmasa gerekir. Yerel basının daha çok sanayisi gelişmiş bölgelerde değer kazanması da ayrıca bir soru işaretidir. Özellikle ekonomisi gelişmeyen bölgelerde yerel basının artık can çekişiyor olması, Türkiye'nin demokratik yaşamı için büyük tehlike arz etmektedir. Yerel basının en büyük sıkıntılarından biri kalifiye elemandır. Bu noktada eleman eksikliği ve mevcut elemanların büyük bir kısmının nitelikli olmaması gibi sebepler yerel basının içerik açısından zayıf olmasına neden olmaktadır (Kurtbaş, vd. 2009: 23).

Her geçen gün sayıları artan iletişim fakültelerinin amacı sektörde kaliteyi artırmaktır. Bu bağlamda iletişim fakültesi mezunlarının yerel basın ile olan ilişkileri oldukça önemlidir. Konuyla ilgili literatür tarandığında yerel basında kalifiye eleman sorunu ele alan (Karaduman, 2017; Altun, 2005); iletişim fakültesi mezunlarının istihdam sorununa değinen (Uzun, 2007; Büyükbaykal ve Büyükbaykal, 2018); iletişim fakültesi ve yerel basın ilişkisini inceleyen (Erdem Kaya, 2007); çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışma ise iletişim fakültesi ve yerel basın ilişkisini Erzurum örneğinde tartışmaktadır. Erzurum'da yerel basın Osmanlı Döneminden beri son derece aktif olagelmıştır. Anadolu'da ilk Türkçe gazetenin yayımlandığı yer olan Erzurum, iletişim teknolojilerindeki gelişimi ve dönüşümü takip etmesinden dolayı gazetecilik faaliyetleri günümüzde de yoğun bir şekilde devam etmektedir (Işık ve Eşitti, 2014: 53). Erzurum yerel basınında daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması konuyu özgün kılmakta; çalışma bu açıdan önem kazanmaktadır. Çalışmada, Erzurum'da bir iletişim fakültesinin varlığının yerel basın sektörünün istihdam politikalarına etki edip etmediği, etki etmiş ise nasıl etkilediği, sektörde istihdam edilen iletişim fakültesi mezunlarının yerel basının istihdam politikalarını nasıl değerlendirdikleri temel sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1. YEREL BASIN KAVRAMI VE ÖNEMİ

Basın demokratik toplumlarda yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet sayılmaktadır. Bunun yanı sıra toplumla devlet arasındaki ilişkileri düzenleyerek kamu görevi yapmaktadır (Perin, 1974: 12). Yerel ve yaygın olmak üzere ikiye ayrılan basının temel amacı, bireyi bilgilendirmek ve haberdar etmektir. Ancak yerel basın yaygın basına göre daha kısıtlı olanaklar ile bu sorumluluğunu yerine getirmektedir.

Yerel basın, yurdun pek çok yerinde günlük, haftalık veya daha uzun aralıklarla yayımlanan, yayımlandığı yöreye ait haberleri veren ve halkın sorunlarını dile getiren yazılı basın organlarıdır (Ünal, 1996: 1068). Girgin'e göre yerel basın, "yalnızca belirli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak, yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler" ya da "genel olarak bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı ve o kentte yayımlanan gazete olarak da nitelendirilmektedir" (2001: 160).

Literatürde yerel basın için farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Bu tanımlardan hareketle yerel basın hakkında şu tür genelleyici ifadelere varmak mümkündür:

- a) Yerel basın hem içerik hem dağıtım yönünden belirli bir bölgeyle sınırlıdır.
- b) Yerel basın seslendikleri bölge ile sınır kalmıştır ve daha dar bir okuyucu kitlesine seslenmektedir.
- c) Yerel basının okuyucu kitlesi yaygın basına göre daha türdeş bir yapı göstermektedir.
- d) Stratejileri ve yayın alanları bakımından yerel gazeteler okuyucuya daha sıcak gelmektedir. Çünkü ele alınan haberler bilindik, yakın çevre ile ilgilidir.
- e) İnsanın hem kendi sorunlarıyla yüzleşebilmesi hem de kendinden söz edebilmesi açısından yerel basın daha ilgi çekicidir.
- f) Yayınlandığı bölgeyle ilgili konulara daha fazla öncelik verebilmektedir (Kurşun, 2007: 378).

Yerel kamuoyunun oluşumuna katkı sağlayan yerel basın verdiği bilgilerle eğitmek, eğlendirmek hatta moral kaynağı olmak gibi görevleri yerine getirmekte ayrıca toplumda sorumluluk bilincini artırmaktadır.

Yerel basın, yerel sorunları en küçük ayrıntılarına kadar dile getirebilmekte; bölgede yaşayanları mümkün olduğunca haberdar etme işlevini üstlenebilmektedir. Yerel basın bölge halkının toplu sesi olabilmekte, devlet ve vatandaş arasında ilişki kurarak sorunların kamuoyu ve yetkililere iletilmesinde baskın rol oynayabilmektedir (Şeker, 2007: 62). Mustafa Kemal Atatürk'ün milli mücadele yıllarında 'fazilet adaları' olarak tanımladığı yerel basının Türkiye tarihi

açısından önemli bir yeri vardır.¹ Yerel basın, haberleşme işlevini gördüğü kadar mücadelenin ruhunu ve direncini de yansıtmıştır. Bu sebeple ülkemizde yerel basın Anadolu Basını olarak anılmaktadır (Girgin, 1997: 39).

Yerel basının toplum hayatı için ne kadar önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yakın çevreye ilişkin daha kapsamlı bilgi taşıyan yerel basının önemi, gelişmiş ülkelerde daha fazladır. Bu ülkelerde ilk önce yerel gazeteler okunmaktadır. Çünkü yerel gazeteler o toplumda yaşayan insanların gerçek sesi durumundadır (Gezgin, 2007:177). Gerçekten de bir bölge için kritik ölçüde değer taşıyan sorun, ulusal basın için iç sayfa haberlerinde bile kullanılmaya değer görülmezken o bölgenin basını için oldukça önemli bir haber değeri taşıyabilmektedir. Zaten yerel basının asıl önemi de burada ortaya çıkmaktadır.

Yerel basının tüm bu işlevleri göz önüne alındığında, yerel basın yaygın basına göre daha farklı bir kimlik kazanmaktadır. Genel haberlerin yanında bölge haberlerinin de yayınlanması, o bölgenin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Yaşadığı bölgedeki olaylar ve gelişmeler hakkında bilgilenen birey, bu sorunlara karşı daha fazla sorumluluk kazanmaktadır. Dolayısıyla bu bilinç sorunların çözümünde birlik, ortak amaç ve dayanışmayı doğurmaktadır. Şüphesiz bu olgular da o bölgenin gelişimi konusunda önemli katkılar sağlayacaktır. Özellikle gelişmişliğin ülke genelinde dengesiz bir dağılım gösterdiği ülkelerde yerel basın önemli roller üstlenmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde yerel basın ülkemiz için de son derece önemlidir (Gezgin, 2007: 178).

2. YEREL BASINDA KALİFİYE ELEMAN SIKINTISI

Yerel basın bölgenin sorunlarını gündeme getirmede büyük rol üstlenmektedir. Bu anlamda iyi bir yerel basın kadrosu iyi bir yerel basının temelini oluşturmaktadır. Yerel basının kadrosu, yerel basını yönenin en etkin ya da en etkisiz iletişim kurumu haline getirmede, ileriye taşımada ve yerel basına nitelik kazandırmada önemli rol oynamaktadır (Vural, 1999:142). Kısacası, yerel basının kadrosu ne kadar güçlü ise yerel basının kendisi de o kadar güçlü olmaktadır.

Kayacan, gazetede çalışan personelin eğitim seviyesinin, gazetenin niteliğini ve kalitesini etkilemekte önemli bir rolü olduğunu belirtmekte, eğitim düzeyi düşük elemanlar çalıştıran gazetelerin dizgi, baskı ve başlık hataları ile dolu olarak yayımlandığını ve bunun hemen dikkat çektiğini vurgulamaktadır (1996: 303). Yerel basındaki çalışanlar personel sayısının eksikliğinden dolayı çalıştıkları gazetenin sadece muhabirliğini değil, sayfa sekreterliğini ve yerine göre yazı işleri müdürlüğünü de yapabilmekte, hatta gazetenin dağıtım ve basımı gibi işleri ile de ilgilenmektedir (Nalcıoğlu, 2007: 200). Daha da ileri gitmek gerekirse, gazetede

---

¹ Dönemin en önemli gazeteleri Hakimiyet-i Milliye ve İrade-i Milliyedir (Girgin, 1997:39).

yemek yapan, çay demleyen hatta temizlik yapan gazetecilere de rastlamak mümkündür.

Yerel basında, ücretlerin geçim sağlayacak düzeye ulaşmaması basın çalışanlarının ikinci bir iş yapmasına, hatta gazeteciliği ikinci iş olarak yapmasına neden olmaktadır. Bu durum yerel basın çalışanlarının profesyonelleşmesine engel olmaktadır. I. Anadolu Basın- Yayın Kurultayı'nda (1996: 173) hazırlanan rapordaki şu ifadeler bu soruna işaret etmektedir:

Küçük yerleşim alanlarında 'gerçek anlamıyla gazetecilik' diye bir mesleğin olduğunu söyleyebilmek çok zordur. Gerçek anlamıyla derken, asıl geçim kaynağının böyle bir etkinlik olmasını kastediyoruz. Yerel düzeyde gazetecilik etkinliğinin, genelde ikincil bir etkinlik olmasını olağan karşılamak gerekir. Çünkü söz konusu yerleşim alanlarında bu iş, gelir sağlayıcı bir etkinlik olmaktan çok, asıl etkinliklerden sağlanan gelirden tüketen bir iştir. Kısacası yerel basın profesyonel değil amatör bir nitelik taşımaktadır.

Öte yandan, gazetelerde çalıştırılması gereken asgari kadrolar vardır. Bu nedenle de resmi ilan alabilmek için asgari kadro zorunluluğunun yerine getirilebilmesi niyetiyle, fiilen gazetecilik yapmayan, teknik servis elemanlarının, gazete sahibinin, aile bireylerinin, eşin, dostun, kadroya alındığı ve "naylon kadro" diye adlandırdığımız durum ortaya çıkmaktadır. Profesyonel kadro eksikliği de içerik ve baskı kalitesine yansımakta, gazeteler biçim ve içerik açısından donanımsız, bölge halkının toplumsal, kültürel ve birçok ihtiyacını karşılayamayan, yine bölge halkının sorunlarını sergilemekten uzak görünümündedirler. Söz konusu sorunları düzeltebilmek için eğitilmiş, vizyon sahibi gazetecilere ihtiyaç duyulmaktadır (Aksoy, 2010: 75). Oysa bugün işin eğitimini almış iletişim fakültesi mezunları da gazetelerde 'çalışıyormuş' gibi görünmekte, sigortası işlemekte ancak fiili olarak çalışmamaktadırlar. İletişim fakültesi mezunu çalıştırmanın teşviki sebebiyle diplomaları kullanılmakta ancak kendileri aktif olarak gazetecilik yapmamaktadır.

3. TÜRKİYE'DE İLETİŞİM FAKÜLTESİ MEZUNLARININ İSTİHDAMI SORUNU

İletişim eğitimi, gazetecilik eğitimi biçiminde ilk olarak 1908'de ABD'de Missouri Üniversitesi'nde başlamıştır. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, ABD'de profesyonel düzeyde eğitim veren gazetecilik okulu sayısı 100'e ulaşmıştır. 1970-1990 yılları arasında iletişim mezunlarının sayısı yüzde 35 oranında artış göstermiştir (Uzun, 2007:120). Ülkemizde ise, gazetecilik eğitime duyulan ihtiyaç ilk kez, 1920'li yıllarda Ahmet Rasim tarafından dile getirilmiştir. Gazetecilik eğitiminin başlatılması için ilk girişim bu görüşlerin açıklanmasından

yaklaşık 25 yıl sonra Müderris Fehmi Yahya tarafından İstanbul Özel Gazetecilik Okulu'nun kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Kalıcı sonuç veren ilk girişim ise Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Sedat Simavi'nin İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bir yazı göndererek, Üniversite bünyesinde gazetecilik eğitimini uygulayacak bir enstitünün kurulmasını istemesiyle gerçekleşmiştir (Topuz, 2003: 375). Buna bağlı olarak 1950'de İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü eğitime kapılarını açmış, bunu 1965'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu takip etmiştir (Tokgöz, 2003: 17- 18). Böylece gazetecilik eğitimi ayrı bir ivme kazanmıştır. Eski dönemlerde ortaokuldan, liseden ayrılanların basında iş bulabilmelerine rağmen, gazetecilik sağlam bir meslek olma yoluna girmiştir ve yükseköğrenim görmüş olanlar gazetelerde çoğunluğu sağlamışlardır (Topuz, 2003: 239). Gazetecilik eğitimi biçiminde başlayan bu süreç medyanın oluşması ve akademik teşkilatlar çerçevesinde bölümlere ayrılarak, devlet, vakıf ve Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) sınav sistemiyle öğrenci kabul eden diğer ülkelerin üniversitelerindeki iletişim fakültelerinde ve meslek okullarında devam etmiştir (Yıldırım, 2012: 440).

Günümüze geldiğinde ise, iletişim eğitimi veren üniversite sayısı 65 olmuştur. Bu üniversitelerin 41'i kamu, 24'ü ise özel üniversitesidir. Ayrıca Türkiye dışında Yüksek Öğretim Kurumu'nun onay verdiği iletişim eğitimi veren 7 üniversite daha bulunmaktadır. Bunlar da eklenince toplam sayı 71'e ulaşmaktadır (TUHİD, 10. 12. 2019). İletişim fakültelerinde 14 bin 408 kontenjan bulunmakta ve bu fakülteler her yıl binlerce mezun vermektedir (Karatabanoğlu, 2018). Günümüzde iletişim eğitimi sadece iletişim fakültelerinde değil iletişim dışındaki fakültelerde de verilmektedir.² Bu durum dikkate alındığında iletişim eğitimi almış kişi sayısının görünenden daha fazla olduğu aşikârdır.

İletişim fakülteleri teorik eğitimin yanı sıra pratik eğitim veren akademik birimlerdir. Bu fakülteler her bakımdan donanımlı ve birikimli öğrenci yetiştirmeyi amaç edinmişlerdir. İletişim fakülteleri gazetecilik, halkla ilişkiler, radyo, sinema ve televizyon gibi gelenekselleşmiş bölümlerden oluşmaktadır. Son dönemlerde yenilikleri takip edebilmek adına görsel iletişim tasarımı, reklamcılık, yeni medya, dijital oyun tasarımı gibi yeni bölümler de eklenmiştir (Büyükbaykal ve Büyükbaykal, 2018: 326). Artan bölümler ve fakülte sayılarına paralel olarak mezun sayısı da artmıştır. Buna karşın medya sektöründeki istihdam artmamıştır. İletişim fakültelerinden mezun olan öğrencilerin büyük bir bölümü, medya sektörü dışındaki alternatiflere yönelmektedir. Avukatlık, doktorluk, eczacılık gibi meslekleri yapabilmek için ilgili fakülteden mezun olmak şarttır. Ancak medya sektöründe çalışanların ne iletişim eğitimi alması ne de diploması olması şart değildir. Hemen her kesimden insanın medya sektöründe varlık gösterebileceği

---

² Bunlar; Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi; Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi; Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi; İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi; Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakülteleridir (ÖSYM, 2019).

gerçeği bu işin eğitimini alan ve karşılığında iş bulamayan mezunların motivasyonunu düşürmektedir (Korkmaz, 2012: 10).

İletişim fakülteleri ve onlara ayrılan kontenjan sayısı her geçen gün artarken, medya sektöründe tekelleşme olgusu da hız kesmemiştir. Yeni kuşak medya sahipleri şirket geçmişleri ve işletmecilik yöntemlerine dair geçmiş deneyimlerini kullanarak küçük gazete şirketlerini büyük medya gruplarına dönüştürmeyi başarmışlardır (Erdem, 2007: 226). Diğer gazetelerden pahalı muhabir ya da köşe yazarı transfer etmeden, haberleri ait oldukları gazete grubunun ortak ‘haber havuz’ undan ve haber ajanslarından alarak ayrıca bir yatırım gerektirmeden bunları çok ucuza mal edebilmektedirler (Yılmaz, 2015:207). Holdingleşme ve tekelleşmenin ürünü olan gazetelerin kendi ‘gazeteci kadrosu’ da bulunmamaktadır. Bunlar sadece teknik imkânları değil gazetecileri de birlikte kullanmaya başlamışlardır. Dolayısıyla bu gazeteler eleman ihtiyacı duymamakta ve iletişim fakültelerine istihdam olanağı sağlayacak kapılardan biri daha böyle kapanmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda biz iletişimcilerin istihdam sorunu ile kaçınılmaz olarak yüzleşmesi ve yeni istihdam olanakları keşfetmesi gerekmektedir.

İletişim fakültesi mezunları yaygın basında iş bulamadıkları halde yerel basın kuruluşlarında çalışmaya ılımlı yaklaşmamaktadır. Yerel basın kuruluşları nitelikli elemana, nitelikli eleman da hem dolgun ücret hem de prestij kazanacağı işe ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda finansman durumu tekrar ortaya çıkmaktadır. Yerel basın kuruluşları, nitelikli elemanların, kaliteli iş gücünün istihdamını sağlayacak donanımına sahip değildir. Nitelikli elemanlar da tabir-i caizse 3- 5 kuruşa çalışmayı tercih etmemektedirler (Güleç, 2005: 35). Bir iletişim fakültesi mezunu ortalama 24 yaşında mezun olmakta ve aldığı ücretle bir hayat kuramamaktadır. Böylece kendi sektörlerinde istedikleri ücreti alamayan iletişim fakültesi mezunları başka sektörlere yönelmek durumunda kalmaktadır. Yavalar, “Gazetecilik, artık iş bulamayan gençlerin, macera için girip çıktığı bir sektördür” demektedir (2009: 30). İletişim fakültesi mezunları sekreter, özel güvenlik görevlisi, polis, turizmci, garson, polis, satış temsilcisi, bankacı gibi farklı sektörlerde farklı görevler yapmaktadırlar (Karaduman, 2017: 286).

4. YÖNTEM

Çalışmanın evrenini iletişim fakültesi mezunları ile yerel basın oluşturmaktadır. Örneklem ise Erzurum’da günlük yayın yapan gazeteler (Pusula, Milletın Sesi, Günebakış, Yenigün) ve bu gazetelerde çalışan iletişim fakültesi mezunları olarak belirlenmiştir. Çalışmada örneklem seçilen dört gazetenin yetkilisi ve bu gazetelerde çalışan iletişim fakültesi mezunları ve ayrıca iletişim akademisyenleri ile de derinlemesine mülakat yapılmıştır. Derinlemesine mülakat, araştırılan konunun tüm boyutlarını içeren genellikle açık uçlu soruların sorulduğu, ayrıntılı cevapların alınmasına olanak sağlayan ve yüz yüze görüşülerek bilgi toplanmasını

sağlayan bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006: 101). Araştırmada, çalışmanın amacına uygun şekilde soru formu hazırlanmış ve deneyimli iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Katılımcılara mülakat sırasında konuşmanın akışına göre yeni sorular da sorulmuştur. Dolayısıyla çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler, 10 Aralık- 13 Aralık 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş; katılımcıların izni ile ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Mülakat yapılan iletişim fakültesi mezunu çalışanları isimlerini açıklamak istemedikleri için çalışan isimleri simgeleştirilerek verilmiştir.

5. BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular beş kategoride toplanmıştır. Kategorilerin başlıklarını sırasıyla, Erzurum Yerel Basınında İletişim Fakültesi Mezunu Sorunu; Erzurum Yerel Basınında İletişim Fakültesi Mezunlarının Çalışma Şartları; Erzurum Yerel Basınında İletişim Fakültesi Mezunlarının Çalışma Süreleri; İletişim Fakültesi Mezunlarının Erzurum Yerel Basınına Katkıları; Basında Alaylı-Mektepli Çatışması oluşturmaktadır.

5.1. Erzurum Yerel Basınında İletişim Fakültesi Mezunu Eleman Sorunu

İletişim fakültelerinin sayısı her geçen gün artsa da yerel basında çalışan iletişim fakültesi mezun sayısı istenilen düzeye ulaşmamıştır. Gerek yerel basının maddi anlamda tatmin edici ücretler verememesi, gerek iletişim eğitimi alan kişilerin kariyer olarak fazla beklenti içinde olması iletişim mezunlarının yerel gazeteyi tercih etmemesine sebep olmaktadır.

“İletişim mezunlarının Anadolu’da çalışmak istemediğini belirten Kayacan:

Türkiye’de iletişim fakülteleri, ulusal basın yönünden istihdam fazlası öğrenci mezun ederken, bu öğrenciler için Anadolu Basını önemli bir istihdam alanı gibi görülmektedir. Ancak aile fertleri veya akraba çocukları dışında, hiçbir iletişim fakültesi mezunu Anadolu Basınında çalışmak istememektedir. Gazete sahiplerinin, ailelerinin ya oğlu, kızı veya gelini olup gazetecilik okulu mezunu olanların Anadolu gazetelerinde çalışmaları mümkün olmaktadır. Bunların sayılarının da fazla olduğu söylenemez” demektedir” (1996: 304).

Erzurum merkezde günlük yayınlanan dört gazete bulunmaktadır. Dört gazetenin birinde iletişim fakültesi mezunu çalışmamaktadır. Diğer gazetelerde de Tablo 1’de gösterildiği gibi toplam eleman sayısına düşük oranda iletişim fakültesi mezunu eleman çalışmaktadır.

Gazeteler	Toplam Eleman Sayısı	İletişim Fakültesi Mezunları
Pusulula	24	2
Yeniğün	8	1
Milletin Sesi	7	0
Günebakış	3	1

Tablo 1. Erzurum Yerel Basın Eleman Sayısı Ve İletişim Fakültesi Mezunları (Aralık 2019)

Yerel basın, iletişim fakültesi mezunlarına eskiye oranla daha fazla yer vermek istemesine rağmen hala istediği ölçüyü yakalayamamıştır. Yerel basının son dönemlerde iletişim fakültesi mezunlarına ilgi göstermesinin altında, elbette sadece iletişim fakültesi mezunlarının kalifiye eleman olması yatmamaktadır. Basın İlan Kurumu'nun bu konuda ki teşvikleri de yerel basının iletişim fakültesi mezunlarına sıcak bakmalarına büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Fakat iletişim fakültesi mezunları yerel basında çalışmaya çok sıcak bakmamaktadır.

Erdem'in 2007 yılında yaptığı araştırma bu durumu desteklemektedir:

“İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan bir anket çalışması; iletişim fakültesi öğrencilerinin büyük bir bölümünün maddi nedenleri ve kariyer kaygıları dolayısıyla yerel basında çalışmayı istemediklerini ortaya koymuştur. Söz konusu ankete göre öğrencilerin yüzde 62'si yerel basında çalışmak istemediklerini belirtmiş, bunların yüzde 46,7'si bunun nedeni olarak maddi kaygıları, yüzde 48,3'ü kariyer kaygılarını göstermişlerdir” (2007: 235- 238).

Aynı şekilde, Birsen'in 2011 yılında yaptığı çalışmada iletişim fakültesi mezunlarının yerel basında çalışmak istemediğini kanıtlar niteliktedir. Birsen, Eskişehir yerel basını üzerine yaptığı bu çalışmada yerel gazete yöneticilerinin, nitelikli çalışanların yerel basını küçümsedikleri, doyurucu bir ücret ve çalışma koşulları sağlamadığı için yerel basını tercih etmedikleri düşüncesinde olduklarını ortaya koymuştur (2011: 128).

Erzurum yerel basını da bu konuda büyük problem yaşamaktadır. Yapılan görüşmelerde, Erzurum yerel basını yetkilileri, iletişim fakültesi mezunlarının yerel basına ilgilerinin az olmasından dert yanmaktadır. Günebakış Gazetesi Haber Müdürü Aydın, “Biz de dâhil olmak üzere Erzurum yerel basını kalifiye eleman açısından sıkıntı yaşıyor. İletişim fakültesi mezunları yerel basını pek tercih etmiyor. Başvuranlar da okul döneminde staj için başvuruyorlar ve stajları bittiğinde gidiyorlar” (Aydın ile görüşme, 11.12.2019) sözleriyle, iletişim fakültesi

mezunlarının yerel basına çalışmak için değil staj dönemini tamamlamak için geldiğine işaret etmektedir.

Pusula Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Cihat İncesu da iletişim fakültesi mezunlarının yerel basını tercih etmediklerine değinerek şunları aktarmıştır: “iletişim fakültesi mezunları yerel basında çalışmak istemiyor. Eskiden hiç talep olmuyordu. İletişim fakülteleri ile yerel basın arasında uçurum vardı. O uçurum az biraz kapandı. Ancak yine de yeterli değil” (İncesu ile görüşme, 10.12.2019).

Yeniğün Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ise Musa Çakır ise iletişim fakültesi mezunlarının yerel basına bakışını “Yerel basının imkânları iletişim fakültesi mezunlarının ihtiyaçlarını karşılamıyor. O yüzden yerel basında çalışmayı pek tercih etmiyorlar” sözleriyle dile getirmektedir (Çakır ile görüşme, 13.12.2019).

Bünyelerinde iletişim fakültesi mezunu olmayan Milletın Sesi Gazetesi İmtiyaz Sahibi Metin Barlak da yerel basına iletişim fakültesi mezunlarının başvurmadığını ifade ederek, gelen elemanların da vasıfsız olduğunu belirtmektedir (Barlak ile görüşme, 12.12.2019).

Yapılan görüşmeler ışığında, Erzurum yerel basınının, iletişim fakültesi mezunu eleman istihdam etmek istediği ancak iletişim fakültesi mezunlarının Erzurum yerel basınına tercih etmediği gözlemlenmiştir.

5.2. Erzurum Yerel Basınında İletişim Fakültesi Mezunlarının Çalışma Şartları

İletişim fakültesi mezunları büyük beklentilerle mezun olmakta ve yerel basında çalışmaya başladıklarında beklenmedik şartlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yerel basının olumsuz ekonomik şartları iletişim fakültesi mezunlarını da etkilemektedir. Erzurum yerel basın yöneticileri, “biz iletişim fakültesi mezunu eleman istiyoruz ancak iletişim fakültesi mezunu ücreti yetersiz bulduğu için gelmek istemiyor. Basın İlan Kurumu’ndan başka reklam alabileceğimiz kurum yok. Bugün resmi ilanlarda olmasa Erzurum yerel basını şuan ki yaptığı ödemeleri dahi yapamayacak” şeklinde konuya ortak bir yorum getirmişlerdir.

Bu konu ile ilgili İncesu’nun görüşleri şöyledir, “Burada yeni başlayan herkes gibi iletişim fakültesi mezunu da asgari ücretle başlıyor. Yerel gazetenin gücü buna yetiyor. Buraya gelen de tabii aradığını bulamıyor. Bu kadar okul okudum, böyle bir ücretle çalışmam diyor” (İncesu ile görüşme, 10. 12. 2019).

Aydın ve Çakır da İncesu’nun görüşlerini destekleyecek şekilde, iletişim fakültesi mezunlarının asgari ücretle işe başladıklarını ve bu durumdan hoşnut olmadıklarını dile getirmektedir (Aydın ile görüşme, 11.12. 2019; Çakır ile görüşme, 13.12.2019).

Diğer yandan iletişim fakültesi mezunları, yerel basında kariyer olarak da istediklerini elde edememektedirler. Erzurum yerel basında çalışan iletişim fakültesi mezunlarının muhabir ya da sayfa sekreteri olması dikkat çekmektedir. Dolayısıyla iletişim fakültesi mezunları yerel basında, sadece ekonomik anlamda değil mesleki doyum anlamında da tatmin olamamaktadır.

Bu konuyla ilgili Erzurum yerel basında çalışan iletişim fakültesi mezunları ile de görüşülmüştür. Görüşme yapılan iletişim fakültesi mezunu bir çalışan, “asgari ücretle çalışıyorum. Hem muhabirlik hem de sayfa sekreterliği yapıyorum. Yerel basının durumunu biliyordum o yüzden beklentim çok yüksek değildi. Yerel basında çalışmaktan hoşnutsuz değilim ancak yaygın basında iş bulursam elbette giderim” (Çalışan X ile görüşme, 11.12.2019) demektedir.

Bir başka muhabir ise bu konuyu şu şekilde yorumlamaktadır:

“4 yıl okul okudum. Hatta okurken de çalıştım. Akranlarıma göre 1-0 öndeyim. En azından asgari ücret alıyorum ve sigortam yatıyor. Arkadaşlarım ne yazık ki bu kadar şanslı değiller. Ayrıca yerel basın saha anlamında da pek bir şey katmıyor. Bir şeyler öğrenmek yerine köreldiğinizi hissediyorsunuz. Yerel basın bir sıçrama noktası zaten. İnsan biriktirmek ve kendinizi gösterebilmek için iyi bir fırsat ancak uzun ömürlü hayallerim yok yerel basınla ilgili...” (Çalışan Y ile görüşme, 10.12.2019).

Ayrıca Çalışan Y, iletişim fakültesi mezunlarının yerel basından beklediklerini bulamadıklarını dile getirmektedir. Başka bir muhabir de konuyu, “yerel basında asgari ücretle çalışıyoruz. Ancak bugün pek çok üniversite mezunu asgari ücretle çalışıyor. O yüzden işimden ve aldığım ücretten memnunum. Yaygın basında iş bulmak kolay değil. Tecrübe edinebileceğimiz bir ortam var burada. Yine de iyi imkânlar geldiğinde elbette giderim. Sonuçta yerel basın bir basamaktır” (Çalışan Z ile görüşme, 13.12.2019) şeklinde yorumlamaktadır.

Diğer bir iletişim fakültesi çalışanını ise bu konudaki görüşleri şöyledir, “6 yıldır yerel basında çalışıyorum ve asgari ücretin biraz üstünde para kazanıyorum. Ücret olarak da kariyer olarak da işimden memnunum. Çok iyi bir şart olursa ancak o zaman giderim” ifade etmektedir (Çalışan Q ile görüşme, 10.12.2019).

Özetle, iletişim fakültesi mezunları yerel basında asgari ücretle ve genellikle muhabir ya da sayfa sekreteri olarak çalışmaktadır. Bununla birlikte iletişim fakültesi mezunlarının yerel basında çalışmaktan tam anlamıyla mutlu olmadıkları gözlemlenmektedir. Yerel basında çalışmaktan memnun olduklarını söyleyen çalışanlar dahi, yerel basını bir basamak olarak düşünmekte ve ileriye yönelik bir kariyer alanı olarak görmemektedir.

5.3. Erzurum Yerel Basınında İletişim Fakültesi Mezunlarının Çalışma Süreleri

Yerel basın, çalışanlarına geçimlerini bile zor sağlayacak ücret vermekte, sosyal güvence sağlamamakta, örgütlenme ve sendika hakkı vermemektedir. Böylece yerel basın tercih edilen bir meslek konumuna ulaşamamaktadır (Şeker, 2007: 93). Her yıl iletişim fakültelerinden binlerce iletişimci mezun olmasına rağmen çoğu yerel basını tercih etmemekte; tercih edenler de yerel basında uzun süre kalmamaktadır.

Erzurum yerel basını da iletişim fakültesi mezunlarının gazetelerde uzun süre çalışmamasından dert yanmaktadır. Bu konu ile ilgili Aydın,

“Yerel basının durumu malum. Harcı borcunu karşılamıyor. Doyurucu ücret veremediğimiz için fakülte mezunları yerel basında uzun süreli kalmak istemiyor. Bünyemizde şuan bir iletişim fakültesi mezunu var. 3 yıla yakındır çalışıyor. İletişim fakültesi mezunu bir çalışan için uzun bir süre sayılır. Çünkü normalde bir ayı dolmadan gidenler oluyor” (Aydın ile görüşme, 11.12.2019) demektedir.

İncesu ise, “Biri altı yıl diğeri bir buçuk yıl olmak üzere şu an iki iletişim mezunu çalışmamız var. Bu çalışanlarımız yerel medyada uzun süre kalmayı başaramış olanlar. Yerel basına gelen iletişim fakültesi mezunu uzun süre kalmıyor. Mezun olduklarında ya da staj dönemlerinde bir hevesle geliyorlar, sonra aynı hızla gidiyorlar” (İncesu ile görüşme, 10. 12. 2019) sözleriyle iletişim fakültesi mezunlarının yerel basında uzun ömürlü kalmadıklarına dikkat çekmektedir.

Bir diğer basın yetkilisi Çakır da, “Şuan iletişim fakültesi mezunu bir çalışmamız var. Yaklaşık bir yıldır bizimle çalışıyor. Ne yazık ki uzun ömürlü çalışan olmuyor yerel basında” şeklinde ifade etmektedir (Çakır ile görüşme, 13.12.2019).

Barlak da görüşme yapılan diğer basın yetkililerinin görüşlerine paralel olarak iletişim fakültesi mezunlarının yerel basında uzun süre çalışmadıklarına değinerek şunları aktarmıştır, “Bünyemizde şuan iletişim fakültesi mezunu çalışan yok. Ne yazık ki iletişim fakültesi mezunları yerel basını çok tercih etmiyor. Gelenler de uzun ömürlü olmuyor. İletişim fakültesi mezunları yerel basından çok çabuk vazgeçiyor” (Barlak ile görüşme, 12.12.2019).

Yapılan görüşmelerden de anlaşılacağı üzere, iletişim fakültesi mezunları genel olarak yerel basında uzun süre çalışmayı tercih etmemektedir. Erzurum yerel basınında en fazla altı yılını dolduran iletişim fakültesi mezunu olduğu gözlemlenmektedir.

5.4. İletişim Fakültesi Mezunlarının Erzurum Yerel Basınına Katkıları

İletişim fakültesinde 4 yıl boyunca eğitim alan iletişim fakültesi mezunu hem teorik hem de pratik anlamda kendini yetiştirmektedir. Yerel basının kalifiye eleman sorununu çözmek ve yerel basının prestijini artırmak adına iletişim fakültesi mezun istihdamı önemli yer tutmaktadır.

İletişim Fakültesi mezunlarının Erzurum yerel basınına katkıları nelerdir sorusuna Pusula Gazetesi Yazı İşleri Müdür Cihat İncesu şöyle cevap vermektedir: “Bir iletişim fakültesi mezunu dışarıdaki elemandan çok daha farklı oluyor. İletişim fakültesi mezunu olmayan elemana hep biz bir şeyler öğretiyoruz. İletişim fakültesi mezunları öyle değil. Yeri geliyor bizim eksikliğimizi tamamlıyorlar. Ancak bu dediklerimiz gerçekten bu işe hevesli olan kişilerde oluyor” (İncesu ile görüşme, 10.12.2019).

Bir başka yerel basın yetkilisi Çakır’ın söyledikleri de İncesu’nun söylediklerini destekler niteliktedir, “Her şeyden önce iletişim fakültesi mezunu bu işin eğitimini almış kişiler. Elbette çok iyi mezun iletişimciler var. Kaliteli olan iletişim fakültesi mezunları daha iyi haber yazıyor. Olaylara bakış açıları daha iyi oluyor. Ama bize başvurular genelde vasıfsız oluyor ” (Çakır ile görüşme, 13.12.2019).

Diğer bir yerel basın yetkilisi Aydın ise konuyu, “Her işte olduğu gibi gazetecilik de uzmanlaşma gerektiren bir iştir. Gazetecilik eğitimi almış kişiler elbette daha kaliteli haberler yazıyor. Bu kalite sektörde biraz çalıştıktan sonra ortaya çıkıyor. Yeni mezunlar yetersiz oluyor”(Aydın ile görüşme, 11.12.2019) şeklinde yorumlanmaktadır.

Görüşmelerden anlaşılacağı üzere; yerel basın yetkilileri, iletişim fakültesi mezunu elemanların haber kalitesini yükseltme açısından Erzurum yerel basınına katkı sağladığını, ancak sektöre katkı sağlayan iletişim fakültesi mezunu elemanların çok az olduğunu belirtmişlerdir. Yerel basın yetkilileri, kendilerine başvuran iletişim fakültesi mezunlarının çoğunlukla teknik açıdan başarısız olduğunu ve iletişim fakültelerinde verilen eğitimin yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Tüm bunlar dikkate alındığında alaylı-mektepli çatışmasına değinmekte fayda görülmektedir.

5.5. Basında Alaylı-Mektepli Çatışması

Medya sektörünün bugün iletişim eğitimini denetlemek istediği, ancak iletişim fakültelerinin üniversite yapı içinde kurulmuş olmalarından dolayı bu kontrole karşı direnç gösterdikleri bilinmektedir. Medya çalışanları arasındaki alaylı/mektepli tartışması, her ne kadar mektepliler yönünde dönüşüm yapsa da medya sektörü, üniversite düzeyinde verilen iletişim eğitimini tartışmakta, çoğunlukla da olumsuz eleştiriler yapmaktadırlar (Uzun, 2007: 118).

Erzurum yerel basınında yaptığımız görüşmede Erzurum yerel basını yetkilileri iletişim fakültesi mezunlarının pratik anlamda yetersiz olduklarını dile

getirmektedir. Bu konuda Çakır, “iletişim fakültesi mezunlarından istediğimizi alamıyoruz. Çoğu haber yazmayı dahi bilmiyor. Burada aldığı eğitimden sonra tam anlamıyla haber yazmaya başlıyor” (Çakır ile görüşme, 13.12.2019) şeklinde konuyu değerlendirmektedir.

Aydın da, “iletişim fakültesi mezunları ezber kültürüne alışıklar ve dolayısıyla teknik anlamda başarısızlar. Oysa gazetecilik pratik gerektiren bir meslek. Mezun olmaya yakın öğrenciler geliyor buraya, hala haber yazmayı bilmiyorlar (Aydın ile görüşme, 11.12.2019) demektedir.

İncesu da iletişim fakültesinde verilen derslerin pratik anlamda yetersiz olduğunu söyleyerek, iletişim fakültesi öğrencilerinin okul ile sektörü bir arada götürmesi gerektiğine değinmektedir (İncesu ile görüşme, 10.12.2019).

Barlak ise diğerlerinin söylediklerine paralel olarak “Bizim şuan iletişim fakültesi mezunu çalışmamız yok ama daha önce staj yapmaya gelenlerden biliyorum. Ne yazık ki iletişim fakültesi mezunları pratik bilmiyor” (Barlak ile görüşme, 12.12.2019).

Medya mensupları ile akademi arasında alaylı-mektepli tartışması hala devam ederken bu konuda akademisyenler ise, iletişim fakültelerinde verilen derslerin haber yazmanın çok ötesinde oluşunu, iletişim fakültelerinde verilen derslerin hem pratik hem de teorik anlamda yeterli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu konuda görüşme yaptığımız Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hakan Temiztürk görüşlerini şöyle aktarmıştır:

“İletişim fakültelerinde verilen eğitim sektör için yeterli olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Hem mesleki dersler hem de uygulama birimlerimiz öğrenciler için yeterlidir. Burada yapılan en büyük yanlışlık öğrencilerin hepsini aynı kefeye koyup değerlendirmektir. Öğrencilerin bir kısmı çok istekli, çok becerikli ve çok başarılı olabiliyorlar. Bir kısmı istekli ancak beceriksiz ve çekingen olabiliyor. Bu kişiler mezun olduklarında elbette sektörde başarılı olamıyorlar. Dolayısıyla bu öğrencilerde başarı elde etmemiz çok mümkün olmuyor. Mezun olan öğrenciler gazeteye çalışmaya başladıklarında onların başarısız görülmesinin haksız nedenleri var. Öğrenci çok başarılı dahi olsa oraya alışmak için bir adaptasyon süreci gerekiyor. Sektördeki arkadaşlar bunu görmezden geliyor. O gazetenin sahiplik yapısı nasıl, başlık-içerik oluşturma nasıl bunları öğrenmesi için elbette biraz zaman geçmesi gerekir. Bunları bilmiyor olmak işini bilmiyor anlamına gelmez. Bunlar bir eksiklik değildir” (Temiztürk ile görüşme, 17.12.2019).

Bir diğer öğretim üyesi Prof. Dr. Hüseyin Köse ise;

“Ait olmayan sahiplenemez düsturundan hareketle söylersek, genç gazeteci adayı mesleğin sınırlarına hükmedecek donanımı optimum seviyede edinmek zorundadır, bu hevesli, alaylı ve çok tecrübeli gazeteciler karşısında da. Pratik yaşamdaki gelişmeler de bize göstermektedir ki, gazetecilik gerçekten de bir kendini adama ve tecessüs mesleği; daha ilk ortaya çıktığı andan beri böyle; anlama, araştırma merakının tetiklediği bir uğraşı alanı. Şu halde, gazetecilikte teknik ve mesleki beceri kadar mesleğe kişisel yatkınlık da önemli. Hatta bu yeni türedi gazeteci kesiminin bizleri mesleğin dinamiklerini yeniden sorgulamaya götürecek kertede etkileri olduğu bile söylenebilir. Deyim yerindeyse, dijital teknolojileri yetkin biçimde kullanan sıradan vatandaşlar, neredeyse klasik gazetecilik eğitimini geçersiz kıldılar. Günümüzün genç gazeteci adayı kendisine verilen klasik teorik ve pratik eğitimle yetinemez artık” (Köse ile görüşme, 18. 12. 2019).

Dolayısıyla bugünün egemen gazetecilik normu, hiç tartışmasız çoklu hüner gerektiren bir mesleği öngörmektedir Köse’ye göre. Gazeteci adayı sadece haber toplama, haber yazma ve yazdığı haberi yayımlatma kaygısıyla yetinemez artık; aynı zamanda kendi haberinin hem editörü, hem fotoğrafçısı, hem sayfa yapıcısı, hem kameramanı, hem tasarımcısı, hem de teknik uzmanı olmak zorunda... Ancak bu şekilde, alaylılar karşısında bir şansları olabilir. Gazetecilik mesleği, her şeyden önce tercihleri bilgilendiren bir meslektir; kararsızlara yol gösterir, yurttaşlara olup bitenler hakkında bilgi ve fikir sahibi olma olanağı sunar. Bu önemli işlevlerini yerine getirebilmesinin temel koşulu ise bizzat bilgili ve sorumlu gazetecilerin varlığına bağlıdır. Akademik eğitimden geçmiş gazeteci adayları için bu durum daha da zaruret ve ehemmiyet arz etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yerel basınının toplum için önemi düşünüldüğünde profesyonel kadrolarla çalışması ve nitelikli bir çalışma ortaya koyması beklenmektedir. Diğer yandan, iletişim fakültesi mezunlarının ulusal basında istihdam olanakları azalmakta ve yeni istihdam olanaklarının bulunması gerekmektedir. Özetle bir yanda yerel basın profesyonel eleman ihtiyacı çekerken, öte taraftan iletişim fakültesi mezunları istihdam edilmeyi beklemektedir. Bu noktada yerel basının kalifiyeli eleman sorununun, iletişim fakültelerinin ise istihdam sorununun en iyi çözümü her iki tarafın da birbirleriyle dayanışma içinde olmasından geçmektedir. Erzurum yerel basınında yaptığımız görüşmede yerel basının nitelikli elemana ihtiyaç duyduğu

ancak iletişim fakültesi mezunlarının yerel basını tercih etmediği görülmüştür. Yerel basın yetkilileri, çok az sayıda iletişim fakültesi mezununun yerel basına başvurduğunu, başvuranların da genellikle vasıfsız olduğunu ve yerel basında uzun süre kalmadığını ifade etmişlerdir.

Mezun sayılarının artmasıyla birlikte yerel basında kalifiyeli eleman sıkıntısının çözüleceği düşünülse de sorunun bununla bile çözülmeyeceği görülmektedir. Burada atılması gereken ilk adım iletişim fakültesi ile yerel basını birbirine yaklaştırmak olacaktır. En önemlisi her fırsatta dile getirilen alaylı-mektepli çatışmasından biraz uzaklaşmak gerekmektedir. Alaylıların iletişim fakültesi mezunlarının teorik bilgilerinden, yeni mesleki formasyon ve birikimlerinden beslenmesi; iletişim fakültesi mezunlarının ise, alaylıların tecrübelerinden yararlanması gerekmektedir. Kimin daha iyi olduğu tartışmaları bir yana bırakılarak, el birliği içinde güçlü bir yerel basın oluşturulmasına çalışılmalı ve iletişim fakültesi mezunlarının istihdam sorunu çözülmelidir.

Burada çözüm için yapılması gereken en önemli adımlardan biri istihdam bağlamında olacaktır. Yerel basın eleman istihdamında önceliğini iletişim fakültesi mezunlardan yana kullanmalıdır. Bunu yaparken de iletişim fakültesi mezunları için özendirici imkânlar geliştirilmelidir. Hem ücret hem de kariyer anlamında teşvikler artmalıdır. İletişim fakültesine başlayan öğrenci birinci sınıftan itibaren yerel basına yönlendirilmelidir. Mezun olduktan sonra tamamen yabancı bir ortama giren öğrenci bulunduğu ortama adapte olamamakta ve çalışmaktan vazgeçmektedir. Ancak en başından beri yerel basınla iç içe olursa hem gönüllü hem de zorunlu stajını buralarda yaparsa mezun olduktan sonra adapte olmakta sıkıntı çekmeyecektir. Öte yandan iletişim fakültesi ile yerel basını kaynaştırma adına birlikte ortak projeler (Konferanslar, paneller, mesleki seminerler, workshop uygulamaları vb.) yapılarak kaynaşma sağlanmalıdır.

Yerel gazetelerin resmi ilan alabilmek için yerine getirmesi gerektiği vasıflardan biri asgari kadrodur. Basın İlan Kurumu'nun gazetelerin asgari kadrolarında gazete sahiplerinin birinci derecede yakınlarının çalıştırılmasını yasaklayarak, iletişim fakültesi mezunlarının istihdam edilmesini teşvik etmesi (www.memurlar.net, 22.03.2020). gibi gelişmeler yerel basının iletişim fakültesi mezunlarına ilgi göstermesini olumlu yönde etkilemiştir. Ancak buna rağmen Erzurum yerel basınında yeterli düzeyde iletişim fakültesi mezunu eleman çalışmamaktadır. Basın İlan Kurumu yerel basının finansal durumu göz önünde bulundurularak iletişim fakültesi mezunlarını teşvik edecek yeni düzenlemeler getirmelidir.

Bugün eğitimini tamamlayıp sektöre açılmaya hazırlanan genç gazeteci adaylarını profesyonel iş yaşamı konusunda, yakın gelecekte her biri devasa birer soruna dönüşme riski taşıyan bazı zorunluluklar beklemektedir. İlki, genç gazeteci adayının mesleki becerilerini sürekli olarak güncellemek zorunda oluşudur. Kendini güncelleme derken, gazeteci adayının kendisini başlıca iki alanda; teknik

ve kültürel alanlarda yetiştirmesi zorunluluğunu anlıyoruz. Başka bir deyişle, hem teknoloji hem de bilgi ekolojisi bakımından yenilemek zorunda oluşunu... Bu anlamda, gazeteci adayının mesleki becerilerinin süratle yenilenerek işlem kapasitesi gitgide artan yeni dijital teknolojiler karşısında yenik düşmemesi gerekmektedir. İkinci olarak da, toplumsal dünyada olup bitenleri doğru ve sağlıklı biçimde analiz edebilecek en uygun araştırma araçlarını (siyaset, ekonomi, yabancı dil, uluslararası ilişkiler, vs.) edinmesi şarttır. Günümüzde gazeteci adaylarını bekleyen bir diğer sorun da, bizi gazetecilik formasyonu almamış kişilerin bu mesleği giderek daha fazla icra etmeye başlamalarıdır. Eskinin bildik “alaylı”ları değildir sözü edilenler; daha ziyade, kendi gazetecilik heveslerini sahip oldukları teknolojik donanımla pekiştirmek isteyenlerdir. Yani yurttaş gazeteciliği yapmaya aday olanlar. Özetlersek, günümüzde gazeteci adaylarının tüm bu aciliyet gerektiren meselelere karşı hazırlıklı olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Songül (2010). *Türkiye’de Yerel Basının Sorunları: Kayseri Örneği Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- ALTUN, Abdülrezzak (2005), “Yerel Medya Çalışanlarının Eğitim İhtiyacı ve Yerel Medya Enstitüsü, *İletişim Araştırmaları*, Sayı: 3. 75- 104.
- BİRSEN, Haluk (2011). “Yerel Basın Yöneticilerinin Bakış Açılıyla Eskişehir Yerel Basın”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. Sayı: 1. 15- 142.
- BÜYÜKBAYKAL, Güven ve BÜYÜKBAYKAL, Ayşe Ceyda (2018). “Türkiye’deki İletişim Fakültelerinde Eğitim ve Yaşanılan İstihdam Sorunları”, *Electronic Turkish Studies*. Sayı: 18. 321- 334.
- BYEGM (1997). *I. Anadolu Basın Yayın Kurultayı* (25-26 Kasım 1996). Ankara: Ümit Yayıncılık&Matbaacılık.
- ERDEM KAYA, Burcu (2007). “Birbirinin Çözümü Olan İki Sorun: Yerel Basında Profesyonel Kadro Eksikliği ve İletişim Fakültesi Mezunlarının İstihdam Sorunu”, *Türkiye’de Yerel Basın* içinde. (Ed. Suat Gezgin).İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. 211-241
- GEZGİN, Suat (2007). “Türkiye’de Yerel Basın”, *Türkiye’de Yerel Basın* içinde. (Ed. Suat Gezgin).İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. 177- 196.
- GİRGİN, Atilla (2001). *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- GİRGİN, Atilla (2009). “ Türkiye’de Yerel Basın ve Resmi İlan”, *Türkiye’de Yerel Basın* içinde. (Ed. Suat Gezgin).İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. 243- 260.

- GÜLEÇ, Serhat (2005). Türkiye’de Yerel Yazılı Basın ve Mersin Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- IŞIK, Mehmet ve EŞİTTİ, Şakir (2014). “Ocak 2012 Gazete Birleştirmelerinin Erzurum Basınının Gelişim Süreci İçerisindeki Yeri ve Önemi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 47. 51- 74.
- KARADUMAN, Murad (2017). “Yerel Medya Çalışanlarının Eğitim Düzeyleri ve Mesleki Yeterlilikleri: Antalya Örneği”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, s.284- 301.
- KARATABANOĞLU, Seda (2018). İletişim fakültesi: Hayaller medya hayatlar zorda <https://journo.com.tr/iletisim-fakultesi-hayaller-hayatlar>_Erişim: 22. 03. 2020.
- KAYACAN, İsa (1996). *Basınımızın Anadolu Cephesi*. Ankara: Ece Yayınları.
- KORKMAZ, Ali (2012). “Gazetecilik Eğitimi Alan Öğrencilerin Gazetecilik Eğitimi ve Gazetecilik Mesleğine Bakışı”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 16. 9- 27.
- KURŞUN, Ahmet Kadri (2007) “Yerel Basının Yerel Siyasi Katılıma Etkisi”, *Türkiye’de Yerel Basın* içinde. (Ed. Suat Gezgin).İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. 375- 383.
- KURTBAŞ, İhsan, DOĞAN, Adem ve GÖKER, Göksel (2009). “Yerel Medya Sorunsalları ve Sektör Çalışanlarının Sorunlara Bakışları “Elazığ ili Örneği”. *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 24. 20- 41.
- NALCIOĞLU- ULUSOY, Belkıs (2007). “Türkiye’de Yerel Medya Çalışanları, Yerel Medyanın Çalışanları ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye’de Yerel Basın* içinde. (Ed. Suat Gezgin).İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları. 197- 210.
- ÖSYM (2019). 2019-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu
- PERİN, Cevdet (1974). *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- ŞEKER, Muzaffer (2007). *Tekniği, İçeriği, Çalışan Profili, Haber Kaynakları, Ekonomik Politikası, Gücü ve Sorunlarıyla Yerel Gazeteler*. Konya: Tablet Kitabevi.
- TEKİN, Hasan Hüseyin (2006). “Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme”, *Sosyoloji Dergisi*. Sayı: 13. 101- 116.
- TOPUZ, Hıfzı (2003). *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- TUHİD. <http://www.tuhid.org/yerli-iletisim-fakulteleri.html>. (Erişim Tarihi: 05. 12. 2019).
- UZUN, Ruhdan (2007). “İstihdam Sorunu Bağlamında Türkiye’de İletişim Eğitimi ve Öğrenci Yerleştirme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. Sayı: 25. 117- 134.

- ÜNAL, Şinasi (1996). “Yerel Basın ve Sorunları”, *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı*. Sayı: 2. 1068- 1070.
- VURAL, Ali Murat (1999). *Yerel Basın ve Kamuoyu*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- YAVALAR, Deniz Elif (2009). *Yerel Medya Bağlamında Kocaeli Medyası ve Sorunları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- YILDIRIM, Besim (2012). “Dünyada ve Türkiye’de Gazetecilik Eğitimi: Kısa Bir Kurumsallaşma Tarihi”, *Haberin Doğası Gazetecilikte İdealler ve Sorunlar* İçinde (Ed. Ömer Özer). Konya: Literatürk Yayınları. 413- 464
- YILMAZ, Yalçın (2015). *Türkiye’de Gazetecilik Mesleği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TOKGÖZ, Oya (2003). “Türkiye’de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirmesi”, *Kültür ve İletişim Dergisi*. Sayı: 6. 9- 32.
- www.memurlar.net/haber/474065/iletisim-fakultesi-mezunlarına-pozitif-ayrimcilik.html, Erişim: 22. 03. 2020

Görüşmeler

- Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hakan Temiztürk ile yapılan görüşme, 17.12 2019, Erzurum.
- Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Köse ile yapılan görüşme, 18.12. 2019, Erzurum.
- Günebakış Gazetesi Haber Müdürü Sinan Aydın ile yapılan görüşme, 11. 12. 2019, Erzurum.
- Milletin Sesi Gazetesi Metin Barlak ile yapılan görüşme, 12.12.2019, Erzurum.
- Pusula Gazetesi Yazı İşleri Müdürü Cihat İncesu ile yapılan görüşme, 10. 12. 2019, Erzurum.
- Yenigün Gazetesi Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Musa Çakır ile yapılan görüşme, 13.12.2019, Erzurum.

İYİLEŞTİRME KURAMI BAĞLAMINDA GELENEKSEL TV'DEN IPTV'YE DÖNÜŞEN İZLEYİCİ TERCİHLERİ: LİTERATÜR ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME

Recep BAYRAKTAR

ÖZ

Medya ekosistemini anlamaya yönelik çabalara katkı sağlayan teknolojik determinizm medyadaki gelişmeleri nedensellik ilişkisi üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Bu nedensellik olgusu kendisinden önceki medyumu değişime uğratan yeni araçların genel hareket noktalarını saptamaya yönelik ilkeler ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen iyileştirme kuramı medya ekosistemini anlamlandırmak için kapsamlı bir çerçeve sunar. Bu çalışmada, televizyon yayıncılığının iletim biçimleri olan karasal yayıncılık, kablolu yayıncılık, uydu yayıncılığı ve internet yayıncılığı ile ortaya çıkan dönüşümler hem televizyon yayıncılığı hem de izleyici tercihleri açısından literatüre dayalı olarak teorik bir çerçeveden ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, televizyon yayıncılığının ve izleyici tercihlerinin günümüzdeki durumunu betimleyici bir yaklaşımla ortaya koyabilmek için iyileştirme kuramı çerçevesinde ilgili literatür taranmıştır. Literatürde, televizyon yayıncılığı alanında meydana gelen iyileştirmeler neticesinde izleyici tercihlerinde çeşitliliğin arttığı, izleyicilerin özel ilgilerine yönelik bir yayıncılık türünün geliştiği ve etkileşimli uygulamalar ile izleyicilerin daha dinamik bir izleme süreci içerisine girdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İyileştirme Kuramı, Sosyal TV, IPTV, İzleyici, Literatür

IN THE CONTEXT OF REMEDIATION THEORY FROM TRADITIONAL TV TO IPTV TRANSFORMING AUDIENCE PREFERENCES

ABSTRACT

Technological determinism, which contributes to efforts to understand the media ecosystem, tries to explain the developments in the media through the causality relationship. This causality phenomenon sets out the principles for determining the general starting points of new vehicles that change the medium before it. The remediation theory developed in this direction provides a comprehensive framework to make sense of the media ecosystem. In this study, transformation of television broadcasting that take shape terrestrial broadcasting, cable broadcasting, satellite broadcasting and internet broadcasting were evaluated with a theoretical study based on literature in terms of both television broadcasting and audience preferences. In this scope, in order to reveal the current state of television broadcasting and audience preferences, various findings were obtained with a descriptive approach within the framework of remediation theory. As a result of the remediation in the field of television broadcasting in the light of the findings, it has been concluded that the diversity of the audience choices increased, a broadcasting type has developed for the special interests of the audience and the audience entered into a more dynamic watching process with interactive applications.

Keywords: Remediation Theory, Social TV, IPTV, Audience, Literature

·Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, recep.bayraktar@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6285-8059.

Makale Geliş Tarihi: 11.03.2020

Makale Kabul Tarihi: 25.03.2020.

GİRİŞ

20. yüzyılda iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler ile birlikte bu teknolojik araçların toplumsal olarak benimsenip çoğalması ve hayatın her alanına nüfuz etmesi bu araçların toplumsal yapı üzerinde belirleyici oldukları düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda geliştirilen görüşler teknolojik determinizm olarak ifade edilmektedir.

Teknolojik determinizm teknolojinin özerk bir şekilde toplum üzerinde belirleyici etkileri olduğunu varsayan bir yaklaşımdır (Mutlu, 1998: 328). Teknolojik determinist anlayışa göre toplumsal değişim ve dönüşümün motor gücü teknolojidir. Teknolojik determinist anlayışın öncü isimleri Harold Adams Innis ve Marshall McLuhan'dır.

Innis ve McLuhan gibi düşünürler iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimlerin ve gelişmelerin insanların düşüncelerini ve toplumsal örgütlenme biçimlerini şekillendirdiğini ifade ederler (Yaylagül, 2014: 69). Innis iletişim teknolojilerinin siyasal ve ekonomik süreçlerde belirleyici olduğunu ve iletişim sistemlerinin uzamsal ve zamansal ilişkileri biçimlendirdiğini söylemektedir. Ona göre teknolojinin belirlediği bilgi teknolojileri iktidarın bir toplumda bölüşülmesini sağlar. Innis tarih boyunca iki tür toplum biçimine neden olan iki tür medya biçiminin var olduğunu ve bunların uzamsal ve zamansal iletişim şeklinde işlediğini öne sürer. Uzamsal iletişim matbaa ve elektronik iletişim neticesinde ortaya çıkan, yayımcı ve belli bir bölgenin denetimine yol açan bir iletişim türüdür. Zamansal iletişim ise sözlü kültürlerin ve el yazmaların hâkim olduğu küçük toplulukların ve geleneksel toplumların iktidar anlayışlarını şekillendiren ve destekleyen iletişim biçimidir. Uzamsal iletişim merkezileştirmeyi amaçlarken; zamansal iletişim bölümlenmeyi hedeflemektedir (Mattelart ve Mattelart, 2003: 141). Innis'e göre medya sadece toplumla bağlantı kuran bir araç değil; aynı zamanda toplumsal dokuyu belirleyen bir teknolojidir (Carey, 1967: 5). Benzer şekilde McLuhan'ın teknolojik determinist anlayışında teknolojiyi merkeze koymakta ve diğer bütün etmenleri ona bağlı kılmaktadır (Güngör, 2018: 182). McLuhan'a göre iletişim teknolojileri sadece insanların ne düşüneceklerini değil; aynı zamanda nasıl düşüneceklerini de belirlemektedir (Uzun, 2017: 109).

Araç mesajdır söylemini ortaya koyan McLuhan (1994: 7-8) herhangi bir medyanın içeriğinin kendisinden önceki medyada bulunduğunu ifade eder. Örneğin yazının içeriği sözdür ve yazı kendisinden önceki bir medyum olan sözün karakteristik özellikleri üzerinde temellenir. Benzer şekilde yazılı kelime de basılı medyanın içeriğidir. Basılı medya da kendisinden önce bir medyum olan yazılı kelimenin genel karakteristik özellikleri üzerinde konumlanır.

Neden sonuç ilişkisinin hâkim olduğu teknolojik determinist yaklaşımda icat edilen bir aracın aslında kendisinden önceki bir araçla bağlantısı olduğu gözükmemektedir. Belli gereksinimler neticesinde geliştirilen bir medyum

kendisinden önceki başka bir aracın bazı karakteristik özelliklerini içerisinde barındırmaktadır. Medyada ortaya çıkan bu durum herhangi bir aracın içeriğinin başka bir araç olduğu anlamına gelmektedir. Bu kapsamda medyalar arası bir nedensel ilişkinin olduğu öne çıkmaktadır. Bu nedensel ilişkiyi iyileştirme kavramı altında değerlendiren kişilerin başında Paul Levinson gelmektedir.

Levinson, *The Soft Edge* adlı kitabında insanların medyada belirli iyileştirici unsurları geliştirdiğini ifade eder. Levinson, iyileştirme olgusunu açıklamak için pencere örneğini gösterir. Örneğin iklim koşullarından ve dışarıdaki insanlardan korunmak için duvarları icat eden insanlar; zamanla bu duvarlardan dışarıya bakmanın tek yolunun da bu duvarlara bir delik açmanın olduğunu anlarlar. Duvarlara bu delikleri açan insanlar sonrasında buradan yağmurun ve soğğun içeriye sızdığını görünce de yeni bir icat olan pencereyi geliştirirler. Bu kapsamda Levinson tüm teknolojik icatların aslında bir değiş tokuş süreci içerisinde gerçekleştiğini ifade eder (1997: ix, 6).

Nedensel bir ilişki içerisinde açıklanmaya çalışılan iyileştirme kuramını aslında bir medyanın kendisinden önce başka bir medyada bulunan belli karakteristik özellikleri kullanarak daha işlevselci bir özelliğe bürünmesi şeklinde tanımlamak mümkündür.

Benzer ifadeleri Bolter ve Grusin'in 2000 yılında kaleme aldıkları *Remediation: Understanding New Media* adlı kitaplarında da görmek mümkündür. Bolter ve Grusin'e göre, hiçbir medyum ya da medya olayı kendisinden önceki diğer medyadan izole bir şekilde işlememektedir. Yeni bir medya eski medyanın yeniden biçimlendirdiği unsurlardan oluşur. İyileştirmenin amacı kendisinden önceki medyayı yeniden biçimlendirmek ve iyileştirmektir. Her bir yeni medyum seleflerinin hatalarını onarmak ya da eksikliklerini telafi etmek için seçilir. Genel olarak eski medyumun kullanıcıları yeni bir medyum ortaya çıkmadan önce eski medyumun eksikliklerinin farkına varmazlar. Bu bağlamda sanal gerçeklik, interaktif televizyon ve World Wide Web gibi yenilikler yerlerine geçtikleri eski medyumların yetersizliklerini iyileştirirler. Yetersizlik aracısızlığın eksikliği olarak ortaya çıkar. Örneğin fotoğraf tablodan, film fotoğraftan ve televizyon filminden daha aracısız olarak ortaya çıkar. Sonuç olarak yeni bir medyum eski medyumunu içine alarak iyileştirir. İyileştirme eski medyumunu bütünüyle unutturmazken; yeni medyum eski medyumun onaylanan özellikleri üzerinde ilerleme kaydeder. Böylece iyileştirme şeffaf aracısızlığı destekler (2000: 15, 56-60).

Bolter ve Grusin'e göre (2000: 21), medyada iyileştirmenin itici gücü aracısızlık ve hiperaracılıktır. Aracısızlık (2000: 70-71) şeffaflıktır; aracın ve temsilin yokluğudur. Aracısızlık doğrudan nesnelerin bilindiği şekliyle izleyicileri nesnelerin mevcudiyeti ile baş başa bırakmaktadır. Aracısızlık, medyumun kendisini ortadan kaldırdığı bir durumdur ve medyumun ortadan kalktığını

izleyicilere hissettirmektir. Medya deneyiminin gerçek bir deneyim olduğunda ısrar eden hiperaracılık ise dünyanın bilgisinin medya ile kazanıldığına yönelik bir izleyici kabulü oluşturmaktadır. Aracısızlık ve hiperaracılık medyada izleyicilere gerçek ve duygusal bir deneyim sunmayı amaçlar. Kusursuz gerçek bir imaj oluşturmak için (2000: 6-9) aracısızlık hiperaracılığa bağımlıdır. Örneğin bir olayın temsilinde bilgisayarda oluşturulan üç boyutlu grafikler, haber sunumlarında ekranda akan metinler, fotoğraflar ve grafikler temsil edilenlere gerçek ve duygusal bir etki kazandırmak için oluşturulan hiperaracı unsurlardır.

Bolter ve Grusin'in geliştirdiği aracısızlık ve hiperaracılık ikiliği medyada gerçekliğin temsilinde duygusal ve otantik bir deneyim oluşturmayı amaçlar. Bir yanda şeffaf bir gerçeklik için bütün aracı unsurları ortadan kaldırmayı amaçlayan aracısızlık bulunurken; diğer yanda gerçekliğin temsilinde birçok multimedya ve hipermedya uygulamalarını kullanan hiperaracılık ortaya çıkmaktadır. Böylece medyada iyileştirme kavramını medyanın kendi gerçekliğini yeniden ele alıp aracılık ve hiperaracılık olgularıyla yeniden biçimlendirdiği bir süreç olarak nitelendirmek mümkündür. Bu kapsamda bu çalışmada günümüz televizyonu ve izleyicileri açısından ortaya çıkan iyileştirmelerin izleyici tercihlerinde ne tür dönüşümler oluşturduğu, Bolter ve Grusin'in iyileştirme kuramı altında geliştirmiş oldukları aracısızlık ve hiperaracılık kavramları ile ele alınacaktır.

1. GELENEKSEL TELEVİZYON YAYINCILIĞI

Televizyon, Yunancada uzak anlamına gelen 'tele' ve Latince görme anlamına gelen 'visio'sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşur. Bu kapsamda televizyon sözcüğü uzaktakini görme anlamına gelmektedir (Temel Britannica, 1990: 135).

Televizyonun gelişmesi birçok teknolojik alanla ilintilidir. Başta elektrik, sonrasında telgraf, telsiz, telefon, fotoğraf, sinema ve radyo alanlarındaki gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan televizyon olgusu hem toplumsal anlamda hem de teknolojik anlamda önemli bir dönüşüme sebep olmaktadır. Teknolojik determinist anlayış içerisinde değerlendirilebilecek bu durum başta elektriğin bulunması, ardından elektrik iletimi ile mesaj göndermeye olanak tanıyan telgrafın, sonrasında ise ses aktarımı için geliştirilen telsiz, telefon ve radyonun icadı ile görüntünün de elektrik iletimi sayesinde uzağa taşınması fikrine ön ayak olur.

Bu kapsamda 1873 yılında İrlandalı telgrafçı Andrew May ışık dalgalarını elektrik sinyaline dönüştürmeyi başarır (Tekinalp, 2011: 13). May'ın bu buluşundan yaklaşık on yıl sonra Alman bilim insanı Paul Nipkow'un geliştirdiği 'Döner disk' adlı aygıt sayesinde bir görüntünün taranarak başka bir yere aktarılması sağlanır. Nipkow'un mekanik tarama şeklinde tanımlanan döner disk buluşu 1920'li yıllardan sonra birçok bilim insanı tarafından daha net görüntüler elde edebilmek için geliştirilmeye çalışılır. 1923 yılında Amerikalı bilgin Jenkins ve 1925 yılında da İngiliz Logie Baird döner disk kullanılarak ilk deneme yayınlarını

gerçekleştirirler. 1936 yılında Baird tarafından yapılan denemeler sonucunda daha net görüntüler elde edilir. Böylece 1936 yılında elektronik tarama tekniği kullanılarak ilk düzenli televizyon yayını İngiltere de gerçekleşir (Aziz, 2013: 46-49).

İlk yayınların karakteristik özelliği bir noktadan birçok noktaya aktarılan yayıncılık biçimidir. Günümüzde bu yayıncılık türü geleneksel yayıncılık olarak ta nitelendirilmektedir. Geleneksel yayıncılık radyo ve televizyon sayesinde geniş coğrafyalardaki kitlelere ulaşma olanağını yakaladı (Srivastava, 2002: 2). Geleneksel televizyon yayın sistemlerini karasal yayıncılık, kablolu yayıncılık ve uydu yayıncılığı şeklinde sıralamak mümkündür. Günümüzde ise kitle iletişim alanında önemli değişiklikleri meydana getiren başlıca etkenler iletişim sürecinde bilgisayar ve internet teknolojilerinin kullanılıyor olmasıdır. Bu iki unsur günümüz geleneksel medya ve yeni medya ayrımının temel sacayağını oluşturmaktadır. Bu çalışmada geleneksel televizyon yayıncılığı ile ifade edilen dönem yayıncılıkta internet öncesi iletim biçimlerinin kullanıldığı zaman dilimini kapsamaktadır. Televizyon yayıncılığının başlangıç yıllarında yayıncılık iletim türü karasal yayıncılık şeklinde gerçekleştirilmekteydi. Bu yayıncılık türünde ses ve görüntü elektro manyetik dalgalar-frekanslar aracılığıyla televizyon alıcılarına iletilmektedir. Bu dönemde frekans aralıklarındaki belirli sınırlılıklar televizyon kanallarının çeşitliliğini sınırlayan bir faktördür. Ayrıca karasal televizyon yayıncılığında yayınların iletimi coğrafik koşullara bağlıdır. Frekansların yayılım özelliklerinden dolayı vadi ya da her tarafı gökdelenle kaplı kentsel bir ortamda yaşayanlar için televizyon yayınlarına ulaşmak mümkün değildir. Bu durum kablolu yayıncılığın gelişmesindeki başlıca etkidir.

İlk kablolu televizyon uygulamaları 1949 yılında Amerikada Pennsylvania bölgesinde gerçekleştirilir. Dağlık bir yapıya sahip olan bu bölgede bir grup televizyon satıcısının gayretiyle oluşturulan bu sistemde yüksek bir dağın tepesine yerleştirilen büyük bir antenden evlere televizyon yayınlarını ulaştırmak için kablolar çekilir. Oldukça verimli bir yöntem olan bu uygulama hızlı bir şekilde Amerika da yaygınlaşır. Başlangıçta ulusal yayınları izletmek için başlatılan bu yöntem 1970'li yıllarda çok daha farklı bir boyuta taşınır. Normal yayınlarda bulunmayan film, spor ve müzik gibi yayınlar abonelik yöntemi ile izleyicilere aktarılır. Bu yöntem paralı televizyon-Pay TV uygulamasının gelişmesine olanak tanır (Tekinalp, 2011: 124-125).

Tecimsel yayıncılığın egemen olduğu Amerika da kablolu televizyon uygulaması birçok rekabeti beraberinde getirmektedir. Daha fazla abone ve reklam geliri elde etmek için girişimciler izleyicilerin özel ilgilerine yönelik programlar oluşturmaya çalışırlar.

Ayrıca bireyselleşme ile birlikte de televizyon içeriklerinde değişim yaşanır. Daha fazla bireyselleşen izleyicinin talepleri doğrultusunda tematik kanal adı verilen ve sadece belirli konular etrafında yayın yapan kanallar ortaya çıkar. Bu kanallar

haber, belgesel, müzik, spor, çizgi film ve sinema gibi yayın türlerinde ve tematik yayıncılık bağlamında yayın yapılar (Kırık, 2010: 91-92).

Özel ilgilere yönelik çeşitlilik iyileştirme kuramı açısından bir aracısızlık örneğidir. Daha fazla temsilin sunulduğu bu süreçte izleyiciler için medya deneyimlemesi kendi ilgilerine bırakılmakta ve izleyicilere daha şeffaf bir gerçeklik fırsatı sunulmaktadır. Televizyon yayıncılığında çeşitliliğin artmasını sağlayan diğer bir uygulama ise yayıncılıkta uydu sistemlerinin kullanılmasıdır.

Somut anlamda iletişim alanında kullanılan uyduların başında 1957 yılında Sovyet Birliği tarafından uzaya fırlatılan Sputnik 1 adlı uydu bulunmaktadır. Sonrasında ise Amerika ve Avrupa ülkeleri tarafından uzaya fırlatılan uydular gelmektedir. Bu uydular arasında TELSTAR adındaki iletişim uydusuyla Amerika'dan Avrupa'ya ilk canlı televizyon yayını gerçekleştirilir (Aziz, 2013: 70).

Kıtalararası televizyon yayıncılığını başlatan uydu teknolojisi ile birlikte izleyiciler çanak antenler aracılığıyla dünyanın farklı ülkelerindeki yayınlara ulaşma fırsatını yakaladılar. Bu durum bir taraftan yayıncılık alanında çeşitliliği artırırken; diğer taraftan yayıncılığın ticari anlamda uluslararası bir boyut kazanmasına olanak tanır. İzleyiciler açısından bu gelişme ise artan çeşitliliği ve sınırlı sayıda ulusal sınırlar içerisindeki yayınlardan azat edilmeyi sağlar.

Geleneksel televizyon yayıncılığının başlıca ögesi akıştır. Williams (2003: 72) yayıncılık sistemlerinin art arda sıralanan bir akıştan oluştuğunu ifade eder.

Akış için gerekli olan bir program çizelgesi gereklidir. Televizyon yayıncılığında programların belli bir mantık içerisinde sıralanması (Scheduling) kavramı ile ifade edilmektedir.

Belirli programlara belirli izleyici kümesinin çekilebilmesi ve televizyon yayınlarının günlük hayatın akışına uygun olarak düzenlenip yayınlanması geleneksel yayıncılığın temel ögesidir. Bu sayede belirli programlar belirli saat dilimlerinde yayınlanıp hedef izleyici kümesine ulaşılmaya çalışılır. Burada zamansallık olgusu çok önemlidir. Programların yayınlanma mantığı (scheduling) ne tür programların ne zaman yayına sunulacağını belirleyen bir unsurdur ve önemli olan düzenlilik ve tekrardır. Örneğin bir program düzenli bir şekilde günün belirli saat dilimlerinde ya da haftanın belirli günlerinde yayınlanır (Kaplan, 1992: 28-29). Bu bağlamda Lacey (2002: 197) programlamanın mantığını günün herhangi bir saatinde yayıncılar arasındaki hedef izleyicinin paylaşımını maksimize etmek şeklinde açıklar.

İzleyici sayısı ve reklam ikiliği sonucunda daha fazla izleyiciye ulaşmak isteyen televizyon yayıncıları izleyicilerin televizyon izleme sürelerini belirli kuşaklara ayırırlar. Örneğin bu durum daha çok kadın izleyicilerin televizyon izledikleri saatler olarak sabah kuşağı ve genel izleyicilerin televizyonu en fazla izledikleri saatler olarak da prime time olgusunu ortaya çıkarır. İzleyici açısından geleneksel televizyon yayıncılığı belli bir zaman ve mekân talep etmektedir. Belli bir akışa

dâhil olmayı gerektiren bu durum akış içerisinde istenilen bir programın izlenmesi için o an televizyon karşısında bulunmayı gerekli kılmaktadır. Geleneksel televizyon yayıncılığında canlı yayın ve bant yayın olarak gerçekleştirilen akış izleyicinin zaman ve mekân içerisinde sınırlandırılmasına ve farklı kanallarda yayınlanan sevdiği programları kaçırmaya neden olmaktadır. Böyle bir olumsuzluğu ortadan kaldıracak önemli gelişme ise video kaydetme teknolojisi alanındaki yeniliklerle gerçekleşir.

İlk olarak 1950'li yıllarda kullanılmaya başlanan video teknolojisi 1970'li yıllarda piyasaya sürülen Betamax ve VHS videokasetleri sayesinde insanlar tarafından ev içi kullanımına açıldı (Tekinalp, 2011: 25-26). Artık izleyicilerin istediği bir programı kaydetmesine olanak tanıyan bu gelişme bir programın, filmin ya da dizinin sürekli başa sarılarak izlenebilmesini, ileri geri sarılabilmesini ve istenilen anda durdurulabilmesini sağladı. Böylece izleyiciler televizyon yayınlarındaki akıştan belli bir özerklik kazandılar.

2. TELEVİZYON YAYINCILIĞI ALANINDA İNTERNET VE SONRASI

İletişim alanında 20. yüzyılın önemli gelişmeleri arasında başta internet teknolojisi gelmektedir. Alışveriş, reklam, yayıncılık gibi olguları etkili bir biçimde dönüşüme uğratan bu teknoloji 21. yüzyılın en önemli bir mecrası olma özelliğini taşımaktadır.

Yaygın bir ifadeyle ağların ağı olarak tanımlanan internet sayesinde veri, ses, müzik ve video gibi sayısal verilerin aktarımı sağlanmaktadır. Başta askeri amaçlar için geliştirilen internet sayesinde bilgisayarlar arası iletişim kurmak mümkün hale gelmektedir. 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin Sputnik 1 adındaki insanlı uydusunu uzaya fırlatmasının ardından Amerika, Soğuk Savaş dönemi içerisindeki bu zaman diliminde güdümlü füzelere karşı sistemler geliştirmeye başlar. Bu kapsamda Amerika başlangıçta İleri Araştırma Projeleri Ajansı'nı (ARPA) kurar. Sonrasında ise bu ajansı İleri Savunma Projeleri Ajansı (DARPA) olarak yeniden biçimlendirir. Amerika Savunma Bakanlığı 1963-83 yıllarını kapsayan süreçte araştırmalar için bu ajansa 500 milyon dolar yardımda bulunur. Yapılan çalışmalar sonucunda ilk bilgisayar ağı ARPANET kurularak 1990'lı yıllara kadar bu ağ sisteminde genellikle askeri amaçlar için çalışmalar yapılır. Sonrasında ARPANET devre dışı bırakılarak bilgisayarlar arası ağ sistemi INTERNET adını alarak başta Amerikan üniversitelerinin ardından ise sivil kullanıcıların erişimine açılır (Geray, 2003: 20-21).

Teknolojik dönüşümlerin izleyiciler açısından çeşitli sonuçlar doğurduğunu ifade eden Yılmaz'a göre (2009: 310) her bir yeni teknoloji ile birlikte bir taraftan medya kullanımında yeni ilişkiselikler ortaya çıkmakta; diğer taraftan izleyiciler açısından zihinsel olarak yeni açılımlar gelişmektedir.

Televizyon yayıncılığı açısından internetin kullanımı beraberinde birçok olanaklar getirir. Günümüz televizyon kanalları yayınları için bu mecraı kullanarak izleyicilere yeni imkânlar sağlamaktadırlar. İnternetle birlikte iyileştirilen yayıncılık alanı başta şeffaf gerçekliğin deneyimlenmesi için birçok hiperaracılık örneği ortaya koymaktadır. Bu kapsamda ele alınacak yayıncılık türleri İnternet TV, Sosyal TV ve IPTV'dir.

İnternet TV, internet üzerinden web uygulamaları aracılığıyla ve çeşitli televizyon kanallarını yakınsayan teknolojiler sayesinde bilgisayarlar, televizyonlar, tabletler ve cep telefonları ile izlenebilmesidir. İnternet TV olgusuyla birlikte tek bir internet sitesi üzerinden debirçok televizyon kanalının yayınlarına canlı olarak ulaşmak mümkün hale gelmektedir. İnternet TV'de önemli olan faktör internet servis sağlayıcılarının sunmuş olduğu hız seviyesidir. Çünkü hız seviyesine göre görüntü kalitesi elde edilmektedir. Kaliteli bir görüntü elde edebilmek için geniş bant internet teknolojisine sahip olmak gereklidir.

İnternet TV kamuya açık internet özelliğini kullanmaktadır. Sağladığı avantajların başında dünyanın herhangi bir yerindeki televizyon kanalının yayınlarına internet üzerinden ulaşılması gelmektedir. Olumsuz yanı ise internet hızına bağlı olarak yayınlarda gecikme ya da kesilme olmasıdır (O'driscoll, 2008: 3).

İzleyici açısından televizyon yayınlarının internetten izlenebilmesi ev ve aile merkezli televizyon izleme edimini değişikliğe uğratmış durumdadır. Yayınlarla ulaşmak için geleneksel iletim biçimlerine (karasal yayıncılık, kablolu yayıncılık ve uydu yayıncılığı) zorunluluğu ortadan kaldıran bu gelişme bireysel anlamda ev içi ya da ev dışı ortamlarda televizyon izlemeye kolaylık getirmektedir.

Bu kapsamda yeni izleyici artık gittiği her yerde kendisini evinde hissetmekte, aktif bir şekilde kimliğini yenilemekte ve görsel kâşif olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2009: 96). Bilgisayarların, tabletlerin ve cep telefonların devreye girdiği izleme sürecinde sadece tek bir internet bağlantısının olması herhangi bir televizyon kanalına ulaşmayı olanaklı hale getirmektedir. Özellikle web 2.0 uygulamalarının internet mecrasında yaygınlaştığı 2000'li yıllardan sonra ise yayıncılık alanında izleyici ve yayıncılar açısından önemli gelişmeler ortaya çıkar. Başta internette blogların, vikilerin ve sonrasında sosyal ağların yaygınlaştığı bu dönem etkileşimli uygulamaların yükselişine denk gelir. Bu etkileşimli ortamların televizyon yayıncılık alanına yansıyan önemli bir uygulama alanı ise Sosyal TV'dir. Sosyal TV web'in interaktif doğasını kullanmaktadır. İyileştirme kuramı açısından daha fazla aracısızlığı sağlayan Sosyal TV olgusu izleyicilerin televizyon temsillerine yönelik sorgulayıcı bir tavır geliştirmesine olanak tanımaktadır.

Bu bağlamda Arrojo'ya göre (2015: 36), Sosyal TV televizyon yayıncılık alanında ki görsel-işitsel içeriklere aktif bir şekilde yorum yapmak ve katılmak için teknolojik araç olarak interneti kullanan insanların etkileşimli bir mecrasıdır. Bu

mecra genellikle sosyal ağlar üzerinden işler ve çoğunlukla özerk bireyler tarafından kullanılır.

Örneğin Sosyal TV uygulamalarında bir izleyici televizyon da izlediği herhangi bir program hakkında o programın sosyal medya hesapları üzerinden yorumlar yapabilir ve o programı izleyen diğer insanlarla etkileşime geçebilir. Bu kapsamda geliştirilen ikinci ekran uygulamaları da izleyicilere büyük kolaylıklar sağlar. İkinci ekran olgusu televizyon izlerken ikinci bir cihaza göndermede bulunur. İnternete bağlı bir cep telefonu sayesinde kullanılan bu tür uygulamalar günümüz izleyicisini televizyon izlerken dinamik bir süreç içerisine çekmektedir. Aslında izleyiciler burada izledikleri programla birlikte sosyal bir aktivitenin içerisine girmiş olurlar. Bu sayede programa izleyici açısından bir sadakat oluşur. Örneğin izlenen program bir canlı yayın ise ve Instagram, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya platformlarından programa gönderilen mesajların canlı yayın esnasında moderatörler tarafından okunması ya da popüler bir dizinin takipçilerinin diziyi izledikleri an itibariyle diğer izleyicilerle etkileşimde bulunmaları bu sadakati geliştiren unsurlardır. Katılımcı bir kültürü ortaya çıkaran bu uygulamalar izleyiciler nezdinde de bir hayran kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu durumun farkında olan birçok programcı ya da yapımcı yayın öncesi izleyici yorumlarını dikkate alarak oluşturacakları içeriklere ya da senaryolara kendi izleyici kitlelerinin beklentilerini göz önünde tutarak da değişiklikler yapmaktadırlar. Bu gelişme geleneksel televizyon yayıncılığındaki önceden belirlenmiş programlama mantığını da değişime uğratmaktadır. Artık yapımcılar oluşturdukları televizyon içeriklerini web uygulamaları ile uyumlu olabilecek şekilde düzenlemektedirler. Sosyal TV ile birlikte yayıncılar açısından kendi niş izleyicilerinin taleplerini saptamaları kolaylaşır. Yayıncılıkta ve izleyicide gerçekleşen bu dönüşüm günümüz aktif izleyici tezini de destekler niteliktedir.

Günümüzde etkileşimli yayıncılık yeni bir olgu olarak düşünülse de aslında yayıncılar 1920'li yıllardan bu yana etkileşimli televizyon deneyimini geliştirmeye çalışırlar. Etkileşimli TV'nin basit bir örneği 1953 yılında CBS tarafından geliştirilir. *Winky Dink and You* (1953-1957) adlı çizgi film serisi bu anlamda önemli bir yere sahiptir. Bu programda televizyon ekranlarının önüne iliştirilen şeffaf bir plastik aksam ile çocukların televizyonla etkileşimi sağlanır. Örneğin, bu uygulamada çeşitli sorunların üstesinden gelmeye çalışan maceracı çizgi film karakteri Winky Dink'e yardım etmek için çocuklar ekran üzerinde çeşitli çizimler yaparlar (Srivastava, 2002: 81).

1990'lar boyunca etkileşimli televizyon uygulamaları ile dijital televizyon yayıncılığının verimliliğine odaklanılırken; günümüzde ise kişiselleşmiş etkileşimli anlatıların önem kazandığı bir dönem yaşanmaktadır. Televizyon endüstrisi artık yayıncılar tarafından izleyicilere içeriklerin gönderildiği bir anlayıştan uzaklaşarak; izleyicilerin arzu ettikleri içerikleri aldığı bir sürece işaret etmektedir (Taşdelen ve Kesim, 2020: 707)

Başta mektuplarla, sabit telefonlarla; internetin ortaya çıkışından sonra ise e-mail, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya uygulamalarıyla devam eden etkileşim süreci iletim anlamında telekomünikasyon, son kullanıcı teknolojileri anlamında ise televizyon, bilgisayar ve cep telefonu endüstrilerinin yakınsaması sonucunda ilerleme kaydetmektedir. Bu gelişmeler sonucunda yayıncı-izleyici etkileşimine ilaveten Sosyal TV ile yoğunlaşan izleyici-izleyici etkileşimi de ortaya çıkmaktadır. İyileştirme kuramı açısından değerlendirilebilecek bu gelişmeler hem içerikler üzerinde yayıncıların aracılığını azaltmaktadır hem de izleyicilere daha fazla hiperaracı nesnelere sunmaktadır.

3. IPTV YAYINCILIĞI

IPTV, şifreli ya da şifresiz televizyon yayınlarının ve depolanmış video içeriklerinin IP paketlerine dönüştürülerek geniş bant teknolojileri aracılığıyla izleyicilere sunan bir teknolojidir. Televizyon yayıncılığı günümüze kadar belli bir merkezden yayınlanıp izleyicilere haber, eğlence ve eğitim gibi içerikleri sunan doğrusal bir yayın aracı olarak ele alınırdı; fakat televizyon kanallarının IP paketlerine dönüştürülüp bir ağ üzerinden sunulması televizyonu artık sadece aktarılan yayınları alıp izleyicilere sunan bir araç olma özelliğinden çıkarır. Böylece televizyon geçmişte olmadığı kadar interaktif bir özelliğe bürünür (Taşkın, 2008: 40-41).

IPTV, televizyon yayınlarını, isteğe bağlı videoları (VoD) ve ses içeriklerini (VoIP) geniş bant ağları ile güvenli bir şekilde, yüksek kalitede sunan bir teknolojidir. IPTV genel anlamda televizyon kanallarını, filmleri ve isteğe bağlı videoları özel bir internet ağı üzerinden izleyicilere sunan bir terim olarak ifade edilirken; izleyiciler açısından IPTV standart ücretli TV servisi olarak gözükmektedir. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) tarafından yapılan tanımda ise IPTV, televizyon, video, ses, metin ve grafik gibi verileri IP temelli ağlarda güvenilir ve etkileşimli servis kalitesi koşullarıyla sağlayan multimedya servisi olarak adlandırılır (O'driscoll, 2008: 2).

Günümüzde teknolojik yakınsamalar sayesinde üç ekranı (televizyon, bilgisayar ve cep telefonu) birleştirmeye yönelik çabalar ve televizyon yayınlarını internet üzerinden daha net bir şekilde izlemeyi sağlayan geniş bant-fiber optik kablo teknolojileri teknolojik anlamda merkezileştirici etkileri ortaya koyarken; bu yeni gelişmeler izleyiciler açısından ise bölümlenmeyi beraberinde getirmektedir. Hiyerarşik bir örgütlenmeyle biçimlenen geleneksel televizyon yayıncılığının aksine bireysellik üzerine kurulu olan IPTV ise kişisel tercihler ile şekillenmektedir.

IPTV kişisel izleme deneyimi ve program akışı oluşturmayı olanaklı hale getirir. IPTV'deki Elektronik Program Rehberi (EPG) sayesinde akışta olan yayınların ya da sonrasında yayınlanacak olan programların saatlerini ekran üzerinden takip edebilmek, ileri tarihte yayınlanacak olan bir spor müsabakasını ya da özel bir

programı satın alabilmekve seçilen programları otomatik olarak kaydedebilmek mümkündür. Böylece herhangi bir program, yayınlandığı saat diliminde ya da arzu edilen başka bir zaman diliminde izlenebilmektedir (Günel ve Yıldız, 2008: 148).

Zaman ve mekân esnekliği sağlayan IPTV ile ofisinizde bilgisayar aracılığıyla izlemeye başladığınız bir programı, filmi ya da diziyi evinize giderken cep telefonunuzla, eve vardığınızda da televizyonunuzdan izlemeniz mümkündür. IPTV'de önemli özelliklerin başında isteğe bağlı video (VoD) uygulaması gelmektedir. İzleyicilere birçok avantajlar sağlayan bu uygulama ile artık günün her saatini prime time olarak geçirmek fırsatı ortaya çıkmaktadır. İstenilen içeriği istenilen zamanda izlemeyi olanaklı hale getiren VoD sayesinde izleyiciler hem çeşitlilik hem de zamansal ve mekânsal anlamda özerklik elde ederler.VoD uygulamalarını Zaman Kaymalı VoD (Near VoD), Anlık VoD (Instantaneous VoD), Canlı Etkileşimli VoD (Live Interactive VoD) ve Doğru Etkileşimli VoD (True Interactive VoD) şeklinde sıralamak mümkündür.

VoD sistemini en basit düzeyi olan Near VoD izleyicilere servis sağlayıcılarının belirlemiş oldukları saat dilimlerindeakışta olan ve belirli aralıklarla başlayan ücretli içeriklere ulaşmalarını sağlar (Durmaz, 1999: 345). Instantaneous VoD ise Near VoD'un tüm özelliklerinin yanında izleyicilere istedikleri ücretli içeriklerin başlama saatlerini kendilerinin tayin edebilmelerininve yayını durdurma, ileri-geri sarabilme özelliklerininisunar.

Live Interactive VoD uygulaması ise izleyicilerin canlı yayınlara müdahil olabilmelerine imkân tanır. Örneğin bu uygulamada televizyonüzerinden reklamı ve satışı yapılan bir ürünün izleyicilerin talepleri doğrultusunda onlara bu ürün hakkında detaylı bilgiler ve videolar iletilir. Ayrıca Live Interactive VoD uygulamasında izleyiciler kendi aralarında da etkileşimde bulunabilirler. True Interactive VoD uygulamasında ise izleyicilere bireysel ücretli içeriklerin sunulmasının yanında onlara izledikleri yayınları kontrol edebilme imkânları sağlanır. Örneğin bir spor müsabakasını ya da araba yarışını izleyen bir izleyici yayını kaydetme, durdurma, ileri-geri sarma özelliklerinin yanı sıra bu yayını farklı kamera açılarından da izleme olanağına sahip olur (Durmaz, 1999: 347-348). Kişisel bir izleme deneyiminin sağlandığı kamera tercihleri ile aracısızlığın arttığı ve şeffaf bir gerçekliğin çoğaldığı gözükmektedir.

İnternette bütünleşik yapıda olan IPTV için geliştirilen diğer bir özellik ise Walled Garden uygulamasıdır. Bu uygulama sayesinde bilgisayar ile internette yapılan birçok işlem televizyondaki ara yüzden yapılabilmektedir. IPTV servis sağlayıcıları tarafından düzenlenen Walled Garden ara yüzü ile hava durumundan, haberlere, bankacılık işlemlerinden çevrimiçi alışverişe kadar birçok özellik sunulmaktadır.

Walled Garden uygulamasında internet üzerinden gelebilecek herhangi bir virüs ya da siber saldırı gibi olumsuz durumlar da servis sağlayıcıları tarafından

engellenmektedir. Ayrıca bu uygulamada çocuklar için olumsuz içeriklere ulaşma konusunda da sınırlamalar getirilmektedir (Simpson ve Greenfield, 2009: 39-40).

Bu bağlamda IPTV televizyonun karşısına geçildiği her anda bireysel beklentilere yönelik içeriklere ulaşmayı ve standart kalitede bir iletim ile günün her saatinde istenilen cihazlarla (televizyon, bilgisayar, tablet, cep telefonu) ve interaktif özelliklerle televizyon izlemeyi olanaklı hale getirmektedir.

IPTV izleyicilerine başta hizmet garantisi koşuluyla

- Yüksek kaliteli görüntüler,
- Birçok televizyon kanalının yanı sıra Vod uygulamaları ile özel ücretli içerikler (film, dizi, spor müsabakaları vb.),
- EPG ile yayın akış bilgileri, takip edilen programlar için uyarı sistemleri ve video kayıt olanakları,
- Walled Garden ile güvenli web uygulamaları (e-mail, chat, video chat, video konferans, alışveriş- t-commerce, hava durumu takibi, bankacılık ve borsa işlemleri vb.),
- Televizyon yayınları ve web uygulamaları için ebeveyn kontrolü,
- Çevrimiçi oyunlar,
- İnteraktif izleyici görüşleri,
- Kişiyi özel detaylı reklam deneyimleri sunmaktadır.

SONUÇ

İyileştirme kuramı kapsamında Bolter ve Grusin'in geliştirmiş oldukları aracısızlık ve hiperaracılık kavramları medya sunumlarında saf bir gerçekliği ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aracısızlık ve hiperaracılık ile gerçeğe yaklaşan medya temsili izleyiciyi daha fazla cezbederek ilgiyi üzerinde barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yüzyıllardır gerçekliği iyileştirmeye yönelik çabaların aslında Laxcaus mağaralarındaki resimlerden Ortaçağ heykellerine, Rönesans tablolarından büyümlü fener gösterilerine; günümüzde ise katlanarak çoğalan videolardan grafiklere, sanal gerçeklik uygulamalarından artırılmış gerçeklik uygulamalarına kadar devam ettiği gözükmektedir. Bu bağlamda televizyon yayıncılığı alanında kusursuz bir şeffaf gerçeklik oluşturmaya yönelik çabaların iyileştirme kuramı çerçevesinde devam etmesi ve televizyon izleyicilerinin daha fazla gerçeklik beklentileri ile çeşitli aracısızlık-hiperaracılık uygulamalarının ortaya çıkması geleceğin teknolojilerinin sunacağı olanaklar ile şekillenecektir.

Doğrusal bir süreç olarak nitelendirilen televizyon yayınlarının ilk yıllarında dış dünyaya açılan en önemli pencere televizyon ekranlarıdır. Televizyon içerisinde,

eğitimden eğlenceye, haberden bilgiye birçok olguyu barındırmaktadır. İçeriksel anlamda çeşitliğin bu düzeyde olması izleyiciler açısından bu aracın çekiciliğini arttırmaktadır. Televizyon sayesinde başta canlı yayın olgusuyla uzaktaki yerlerin görüntüleriyle buluşan izleyiciler, anıdalık hissiyle ve dolayımlanmış gerçekliğin temsilinde o güne kadar ulaşılması mümkün olmayan bir sunumla karşılaştılar. Bu kapsamda televizyon yayıncılığı açısından canlı yayın olgusu Bolter ve Grusin'in aracısızlık kavramına örnek gösterilebilecek önemli bir unsurdur. Bu sayede televizyon kendisinden önceki hareketli görüntünün taşıyıcısı durumundaki sinemayı iyileştirmektedir. Bu iyileştirmeyi yaparken de sinemanın kurgusal dünyasının aksine o anda yaşanmakta olan ve kurgu ile aracılanmaya gerek duymayan daha aracısız şeffaf bir gerçeklik ortaya koymaktadır. Bu durum izleyicilerin ekrana yönelik eğilimlerini güçlendirmektedir. Daha fazla gerçeklik beklentilerinin karşılandığı bu aşamada televizyon yayıncılığı açısından bir sonraki gelişmelerin önü açılmaktadır. Birebir dış dünyayı deneyimlemek için uzamsal bağımlılıktan kurtulan ve zamansal anlamda da sınırlamalardan özerkleşen izleyiciler televizyondan farklı şeyler talep etmektedirler.

Televizyonun ilk yılları pasif izleyiciliğe göndermede bulunur. Daha genel ilgilere yönelik bir yayıncılığın gerçekleştiği bu dönemde televizyon akışına bağlı olan izleyici tek taraflı bir kaynak alıcı ilkesinin geçerliliği ile kendisine sunulanlarla yetinmek zorundadır. Etkileşimli unsurların geliştiği günümüz televizyonunda ise artık izleyiciler televizyonu izledikleri anda içerikten hareketle ikinci ekran sayesinde farklı platformlara ulaşabilmektedirler ve aktif bir izleme deneyimi yaşayabilmektedirler. Televizyon ekranıyla sınırlı kalan izleme deneyimini dönüşüme uğratan başlıca hiperaracı öğeler Sosyal TV uygulamalarıdır. İyileştirme kuramı bağlamında değerlendirilebilecek Sosyal TV gerçekliğin şeffaf temsilini sağlamada hiperaracılık kavramıyla da birebir örtüşmektedir. Sosyal TV televizyon izleme deneyimini hiperaracı unsurlar ile iyileştirmektedir. Böylece izleyiciler Sosyal TV ile birlikte dinamik bir deneyimleme neticesinde televizyon karşısında kendilerinin daha aktif olduklarını hissederek daha fazla aracısızlık ve daha fazla hiperaracı seçenekler elde etmektedirler.

Özel ilgileri karşılamaya yönelik çabayla gerçekleşen yayıncılık alanındaki artan çeşitlilik başta kablolu yayıncılık ve sonrasında ise uydu yayıncılığı ile izleyici tercihlerinin çoğalmasına neden olur. IPTV bu çeşitliliği internetle bütünleştirerek sınırları aşan bir seçenekler zinciri ortaya çıkarır. Artık televizyon tek taraflı bir izleme ediminin ötesinde izleyicilerin yapımcılarla, sunucularla ve farklı izleyici gruplarıyla etkileşime girdiği bir sürece işaret etmektedir.

Geleneksel televizyondan yeni nesil televizyona gelen süreçte birçok iyileştirmenin gerçekleşmesi başta pasif olarak vurgulanan izleyiciyi dönüşüme uğratarak daha aktif bir izleyicinin oluşmasına da katkı sağlamaktadır.

Bu kapsamda yeni nesil televizyonla birlikte;

- Zamansal ve mekânsal olarak sınırlamalar iyice silikleşir,
- Farklı cihazlarla bireysel izleme deneyimi sağlanır,
- İçeriksel çeşitlilik katlanarak çoğalır,
- İçerik kontrolü ve kişisel yayın akışı elde edilir,
- İçeriğe karşı daha fazla bağlılık oluşur,
- İzleme deneyiminin ötesinde internet sayesinde dış dünyayla bağlantı kurulur,
- İçeriklerden hareketle diğer izleyicilerle etkileşime geçilir,
- Katılımcı bir kültür oluşur,
- Şeffaf gerçeklik deneyimi artar.

KAYNAKÇA

- ARROJO, Maria Jose (2015). “Social Television as a New Relationship between Conventional TV and The Audience An Analysis of its Aims, Processes, and Results”. *International Journal of Social Science Studies*, 3(4), 37-49.
- AZİZ, Aysel (2013). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı (Giriş)*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- BOLTER, Jay David ve GRUSIN, Richard (2000). *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge: MIT Press.
- CAREY, James W (1967). “Harold Adams Innis and Marshall McLuhan”. *The Antioch Review*, 27(1), 5-39.
- DURMAZ, Ahmet (1999). *Dijital Televizyonun Temelleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını.
- GERAY, Haluk (2003). *İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- GÜNEL, Cenk ve YILDIZ, Mustafa (2008). “İnternet Hizmeti Olarak IPTV”. İlhan Yerlikaya, Coşkun Dolanbay, Veli Ünal (Ed.), *Birey Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV* (ss. 145-154) içinde. Ankara: RTÜK-Türkiye Bilişim Derneği.
- GÜNGÖR, Nazife (2018). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- KAPLAN, Yusuf (1992). *Televizyon*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- KIRIK, Ali Murat (2010). *Etkileşimli Televizyon*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

- LEVINSON, Paul (1997). *The Soft Edge*. New York. Routledge.
- LACEY, Nick (2002). *Media Institutions and Audiences Key Concepts in Media Studies*. New York: Palgrave.
- MATTELART, Armand ve MATTELART, Michele (2003). *İletişim Kuramları Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MCLUHAN, Marshall (1994). *Understanding Media: The Extensions of Man*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- MUTLU, Erol (1998). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/ARK.
- SIMPSON, Wes ve GREENFIELD, Howard (2009). *IPTV and Internet Video: Expanding the Reach of Television Broadcasting*. Burlington: Focal Press.
- SRIVASTAVA, Hari Om (2002). *Interactive TV Technology and Markets*. Norwood: Artech House.
- O'DRISCOLL, Gerard (2008). *Next Generation IPTV Services and Technologies*. New Jersey: Wiley.
- TAŞDELEN, Birgül ve KESİM, Mehmet (2020). "User Central Content Design in the Age of Interactive Television". *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 703-722.
- TAŞKIN, Cebrail (2008). "IPTV Mimarisi ve Servisleri". İlhan Yerlikaya, Coşkun Dolanbay, Veli Ünal (Ed.), *Birey Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV* (ss. 39-61) içinde. Ankara: RTÜK-Türkiye Bilişim Derneği.
- TEKİNALP, Şermin ve UZUN, Ruhdan (2013). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*. İstanbul: Beta.
- TEKİNALP, Şermin (2011). *Karşılaştırmalı Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Beta.
- TEMEL BRITANNICA. (1990). 17. cilt İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- UZUN, Ruhdan (2017). "Teknoloji Merkezli Yaklaşımlar". Erkan Yüksel (Ed.), *İletişim Kuramları* (ss. 106-130) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- WILLIAMS, Raymond (2003). *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- YAYLAGÜL, Levent (2014). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara. Dipnot Yayınları.
- YILMAZ, Adem (2009). *Türkiye'de 1990 Sonrası Dönemde Özel Televizyon Yayıncılığı Bağlamında İzleyici-Televizyon İlişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.

YAYIN POLİTİKASI VE YAZIM KURALLARI

YAYIN POLİTİKASI

1. Atatürk İletişim Dergisi, hakemli bir dergi olup, Kış (Ocak) ve Yaz (Temmuz) olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır. Gerekğinde özel sayılar çıkarılabilecektir.
2. Atatürk İletişim Dergisi, başta iletişim alanı olmak üzere sosyal bilimlerin tümüne hitap etmekte olup, dergide temel iletişim bilimleri, radyo televizyon sinema, gazetecilik, halkla ilişkiler, reklamcılık gibi alanlar ile bu alanlarla ilişkili disiplinlerarası alanlardaki bilimsel ve özgün nitelikte Türkçe ve İngilizce makaleler, kitap tanıtımı ve eleştirileri ile örnek olay çalışmaları yayımlanmaktadır.
3. Atatürk İletişim Dergisine gönderilen yazılar daha önce bir başka dergide yayımlanmamış, yayımlanmak üzere gönderilmemiş veya yayım için kabul edilmemiş olmalıdır. Dergide, herhangi bir bilimsel toplantıda sunulmuş ve yayımlanmamış olan yazılar yayımlanabilir, bu tür yazılarda toplantının adı, yeri ve tarihi dipnot olarak belirtilmelidir.
4. Makalelerdeki görüş ve bilimsel sorumluluklar yazar veya yazarlara ait olup Atatürk İletişim Dergisini bağlamaz. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde Atatürk İletişim Dergisi bütün yayın haklarına sahip olur. Eserin yayımlanmasına karar verilmesi durumunda yazarlar yayım haklarını Atatürk İletişim Dergisine devretmiş olurlar.
5. - Atatürk İletişim Dergisine gönderilen makaleler, editör ve yardımcı editörler tarafından şekil ve içerik yönünden ön incelenmeye alınmakta olup, genel olarak dergide yayımlanmaya değer olup olmadığına karar verilmekte ve ön inceleme sonrası hakemlere gönderilmektedir.
- Ayrıca ön incelemede, makale çevrimiçi intihal tespit programlarında değerlendirilir. Gövde metninde akademik kuralların dışına çıkan benzerlik veya alıntı tespit edilen makaleler değerlendirmeye alınmaz ve bu makalenin yazar(lar)ı dergini sonraki sayılarında da gönderimde bulunamaz.
- Makale o alandaki iki hakeme gönderilir. Hakem görevlendirilirken, yazar ve hakemin akademik unvanları ve makale konusunun hakemin uzmanlık alanları ile uygunluğu göz önünde bulundurulur. Kör hakemlik sisteminin uygulandığı bu aşamada, makaleyi değerlendiren hakemlerin kimlikleri hakkında yazarlara, değerlendirilen makalenin kime ait olduğu konusunda da hakemlere bilgi verilmez. Hakem raporları gizlidir.
6. Makalenin gönderildiği iki hakemden de olumlu görüş bildirilmesi durumunda makale yayımlanmak üzere sıraya alınır. İki hakemden de olumsuz görüş bildirilmesi durumunda makale hiçbir surette yayımlanmaz. İki hakemin birbirinden farklı görüş bildirmesi durumunda makale üçüncü bir hakeme gönderilir; üçüncü hakemin vereceği görüşe göre yayımlanır ya da yayımlanmaz. Hakemlerden gelen raporlara ve yazıların yayımlanması konusunda geniş ölçekli son karar merci Yayın Kurulu ve Editöre göre makalenin aynen yayım-

lanmasına (kabul), düzeltme, ekleme veya çıkarma istenmesine (düzeltme) veya yayımlanmamasına (ret) karar verilir, bu karar yazar veya yazarlara en çok 2 ay içerisinde hakem raporlarıyla birlikte bildirilir.

7. Hakemlerin düzeltme yönünde görüş bildirmeleri durumunda yazara başvurulur ve yazarın gerekli düzeltmeleri tamamlayarak göndermesi istenir. Düzeltme verilen makaleler yazarı veya yazarları tarafından belirtilen süre içerisinde düzeltilmedikçe yayımlanmaz.

YAZIM KURALLARI

1. Dergiye gönderilecek yazılar özetler, dipnotlar ve kaynakça dâhil, altı ilâ dokuz bin sözcük arasında olmalıdır.
2. Yazılar, Microsoft Word programında Times New Roman yazı tipi kullanılarak, 10 punto, 1 (tek) satır aralığı ve iki yana yaslanmış olarak yazılmalıdır.
3. Sayfa kenarlarında üstten ve soldan 4 cm, sağdan ve alttan 4 cm boşluk bırakılmalıdır. Sayfa numarası, sayfanın altında ortada verilmelidir.
4. - Yazının ilk sayfasında yazının başlığı (12 punto, koyu), yazarın/yazarların adları (10 punto, koyu), özet (9 punto) ve anahtar sözcükler (9 punto, en fazla 5 kelime) bulunmalıdır. Ayrıca, ilk sayfada İngilizce başlık (10 punto, koyu) ve İngilizce özet (9 punto) olmalıdır.
- Yazarın/yazarların akademik unvan/unvanları, kurum/kurumları, bölüm/bölmeleri ve e-posta adresi/adresleri dipnot (rakamla, Times New Roman, 9 punto, tek satır aralığı ve iki tarafa yaslı) olarak yazılmalıdır.
- Ayrıca ilk sayfada, çalışma yüksek lisans ve/veya doktora tezlerinden ya da bilimsel araştırma projelerinden üretilmiş ve çalışmayı destekleyen kurum/kuruluşlar var ise bu bilgiler mutlaka dipnotta (* simgesi ile, Times New Roman, 9 punto, tek satır aralığı, iki tarafa yaslı) belirtilmelidir.
5. Makalenin formatı, ÖZET, ABSTRACT, GİRİŞ, KONU BAŞLIKLARI ile ALT BAŞLIKLAR, SONUÇ ve KAYNAKÇA varsa EKLER olarak oluşturulmalıdır.
6. Makalenin başında 150 sözcüğü geçmeyen Türkçe ve İngilizce özet/abstract bulunmalıdır. Özette, çalışmanın kapsamı, amacı, yöntemi tanımlanmalı ve ulaşılan sonuçlardan bahsedilmelidir. Türkçe makalenin İngilizce başlığı olmalı ve Abstract'ın üstünde gösterilmelidir. İngilizce makalelerin ise Türkçe başlıkları ve özetleri olmalıdır.
7. GİRİŞ, SONUÇ ve KAYNAKÇA ile KONU BAŞLIKLARININ tamamı, Alt Başlıkların ise sadece ilk harfleri büyük harf ile yazılmalıdır (10 punto, koyu, sola dayalı). Girişe ve sonuca numara verilmezken, konu ve alt başlıkları numaralandırılmalıdır. Giriş, sonuç, kaynakça ve konu başlıklarında boşluk önce ve sonra 12 nk, alt başlıklarda ise önce ve sonra 6 nk olmalıdır.
8. Paragrafların ilk satırları soldan 1,25 cm girintili olmalıdır. Paragraf aralarının

daki boşluk önce 0 nk, sonra 6 nk olmalıdır (Bu ayarlar Word programında “paragraf ayarları” – “girintiler ve aralıklar” bölümünden yapılmalıdır).

9. - Metin içindeki alıntılar, metin içi referans yöntemi (**APA**) ile (soyad, tarih: sayfa no) şeklinde belirtilmelidir. Örnek: (Biricik, 2017: 25). Üç satırdan az kısa alıntılar, satır arasında ve tırnak içinde; üç satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından solundan ikişer santimetre içinde, blok halinde, 10 punto, tek satır aralığıyla tırnaksız verilmelidir. Alıntı yaparken özgün eserden çıkarılan sözcük ve cümleler parantez içinde üç nokta ile (...) belirtilmelidir.
  - Referans gösterirken, yazar ismi metin içinde geçmiyorsa parantez içinde yazarın soyadı ve yayın tarihi belirtilir: (Taşcıoğlu, 2009).
  - İki yazarlı kaynaklarda her iki yazarın soyadı birlikte kullanılır: (Alemdar ve Erdoğan, 2002: 20)
  - İkiyden fazla yazarlı kaynaklarda “vd.” ibaresi yer alır: (Tokgöz vd., 2004: 6)
  - Metin içinde aynı konuda birden çok kaynağa referans verilecekse kaynaklar birbirinden noktalı virgül ile ayrılır: (Geray, 2005: 34; Kazancı, 2006: 45)
  - Metin içinde internet kaynakları referans gösterilirken, metnin varsa yazar ismi, yazar mevcut değilse makale ismi veya metin başlığı ile yıl olarak tarihi verilir: (Kotan, 2016), (Siyasal İletişim, 2015) veya (Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, 2017)
10. İçeriğe ilişkin ekstra açıklamaların dipnotları ve diğer açıklamalar sayfa altında (Times New Roman, 9 punto, tek satır aralığı, iki tarafa yaslı) verilmelidir. Sayfa altı açıklamaların dipnotları için de aynı şekilde metin içi referans yöntemi (**APA**) kullanılmalıdır.
11. Tablo ve şekil başlıkları, varsa kaynakları (kaynakçada olduğu gibi yazılmalı ve sayfa numarası belirtilmelidir) tablo ve şekillerin altına ortalanarak, numara verilmeli, başlık koyu, açıklama ise düz Times New Roman 9 punto olarak yazılmalıdır (**Tablo 1. Açıklama**).
12. Resim, fotoğraf, grafik, çizim, vb. görseller, JPEG formatında gönderilmelidir. Görsel künyesi (bilgi) ve varsa kaynağı görselin altında ortalanarak, numara verilmeli, başlık koyu, açıklama ise düz Times New Roman 9 Punto olarak verilmelidir (**Fotoğraf 1. Açıklama**).
13. Kitap, dergi, gazete, film ve program adları metin içinde italik yazılmalıdır. Sayılar metin içinde tutarlı olmak koşuluyla harf veya rakamla belirtilebilir. Türkçe metinlerde tarih belirtilirken önce gün, sonra ay yazılmalıdır.
14. - Kaynakçada, metin içinde yararlanılan ve belirtilen kaynakların hepsi yer almalıdır. Metin içinde belirtilmeyen hiçbir kaynak kaynakçada gösterilmemelidir.
  - Kaynakça, metnin sonunda yazarların soyadına göre abecesel olarak oluşturulmalıdır.
  - Kaynaklar bir yazarın birden fazla yayını olması halinde, yayımlanış tari-

hine göre sıralanmalı; bir yazara ait aynı yılda basılmış yayınlar ise (1980a, 1980b) şeklinde belirtilmelidir.

- Kaynakçada eserler APA sistemine göre aşağıdaki gibi gösterilmelidir:

a) Kitap:

KAZANCI, Metin (2000). *Kamu ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler*. Ankara: Turhan Kitabevi.

b) İki/Çok Yazarlı Kitap

ERDOĞAN, İrfan ve ALEMDAR, Korkmaz (2002). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları.

ECO, Umberto, Martini, C. Martini, Proctor, Minna ve Cox, Harvey (2012). *Belief or nonbelief? A confrontation*. New York: Skyhorse Pub.

c) Çeviri Kitap

ADORNO, Theodor W. (2004). *Walter Benjamin Üzerine*. (Çev. Dilman Muradoğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

d) Kitapta Bölüm

ÖZER, Ömer (2015). “Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi”, *İletişim Araştırmalarında Yöntemler* içinde. (Ed. Besim Yıldırım). Konya: Literatürk. 197-286.

e) Dergide Makale

TAŞCIOĞLU, Raci (2011). “Hilmi Ziya Ülken’in Türk İletişim Tarihine Katkıları”, *Atatürk İletişim Dergisi*. Sayı: 1. 1-12.

f) Ansiklopedi veya Sözlük

TÜRK DİL KURUMU (1969). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.

g) Yayınlanmamış Tez

HIDIROĞLU, İrfan (2010). *Türkiye’de 1980 Sonrası Sinema Politikaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı.

h) İnternette Yazarı Belli Olan Yazı

ÇAKMAKÇI, Osman (2008). *Melankolik Düşünce*. Radikal Kitap Eki. <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=899166>. (Erişim Tarihi: 19.09.2008).

i) İnternette Yazarı Belli Olmayan Yazı

Postphotography. http://home.earthlink.net/~rwspal/texts/post_phot.html. (Erişim Tarihi: 18.10.2003).

